

FRANCISCI IVNII ⁸⁷⁶
DE
THEOLOGIA
VERA;
ORTV, NATVRA, FORMIS,
PARTIBVS, ET MODO
ILLIVS.

LIBELLVS RECENS: quo omnes Christiani, de
sua dignitate; & Theologi de grauitate sui ministerij
secundum Deum admonentur.

LVGDVNI BATAVORVM,
EX OFFICINA PLANTINIANA;
Apud Franciscum Raphelengium.
cId. Id. xciv.

FRANCISCI
DE
THEOLOGIA

VERA
ORTU NATURALI FORMIS
LIBERTATIS ET MORIS

ILLUS

I. LIBERTAS
II. MORIS
III. NATURALIS
IV. FORMIS

LIBRARY
OF
THE
UNIVERSITY
OF
CAMBRIDGE

3

Nobilissimis & Amplissimis viris
DOMINIS
CVRATORIBVS
ACADEMIÆ,
ET
CONSVLIBVS
ciuitatis Lugdunensis
apud Batauos,

FRANCISCVS IVNIVS

S. P.

BIENNIVM est ipsum, Nobilissimi & Amplissimi viri, Domini obseruandi, quum me Deus Opt. Max. aliud agentem, & aliò ex superioris potestatis voluntate & iussu cogitantem, stitit admirabili consilio suo in hanc florentissimam vestrá Academiam, & operam meam in ipsa voluit occupari.

cupari. Ad illud consilium accessit eodem tempore Illustrium Ordinum auctoritas, & voluntas vestra: qui me ἐν παρόδῳ stringere cogitantem fines regionis vestrae, pedem iussistis figere quem tollebam migraturus, & in hoc portu conquiescere ad mare, quo me iactari cum familia iam iam oportebat. Hoc Dei consilium sapientissimum, hanc gratiosissimam Ordinum vestramq. erga me voluntatem agnosco certè ac prædico lubens meritoque: & si quod à me officium in hac mortali vita proficisci potest, quo gratias aliquas vobis omnibus referre possim, dabo operam ut labores mei, tanquam foetus animi illius mei, expectationi vestrae, aut certè officio meo & facultati respondeant. Non sum nescius multa interdum frustra in expectatione hominum esse, & opinionem ingenerari facilè cum aliorum persuasione simplice, tum va-
na

na Thraſonum & ἀρετῶν multo-
rum arrogantia. De me neutrum
amaturus ſum, nec amavi vnquam.
Iniuriam faciunt, qui ſibi de me
ſpondent quod non eſt penes me;
& mihi tacitè, dum bene ſentire
putant, exprobrant inſcientiam &
infirmiſſimam meam. Quòd ſi ego
multa aſſumens mihi prædicauero,
grauioremihi ipſi & vobis iniu-
riam fecero, tanquam ſi neſciam me
ipſum metiri modulo ac pede meo,
aut rationem mei officiij erga digni-
tates veſtras explorare. Fecit tamen
opinio veſtra de me, fecit aliena (vn-
decunque ea ſit) perſuaſio, vt meam
abſentis operam deſideraretis, & ea
præſentis vteremini. Humanam il-
lam veſtram in opinione de me con-
cipienda, bonamque facilitatem,
excepit mea in acquieſcendo facili-
tas. Non quo mihi conſiderem me
exſpectationem deſiderij illius veſtri
explere poſſe: ſed potius ita cur animo

6
mo meo statuebam, meum obsequium (ut ut tenue est) testem esse animi & voluntatis meae oportere; quamvis ab opinione iudicioq. præcepto vestro absit longissimè. Itaque in hac celeberrima vestra florentissimaque Academia constitutus de sententia vestra, cum priuatis studiis scriptionibusque, tum lectionibus & exercitamentis publicis non cessavi Spartam colere, quam nactus sum voluntate Dei iudicioque vestro: qua in Sparta eo me libētius occupo, quo alias occupationes inde à multis annis didici fugere diligentius. Horret animus occupationes alias: præsertim conscius me ad has, non ad alias vocatum esse, ac fortè etiam ingenium ad has esse quàm ad illas aptius. Huius rei vos appello testes, testem Academiam, testem iuventutem, quæ meis lectionibus adhuc non infrequens interfuit. Quid plura? hunc ipsum libellum ad vos allego testem,

7
reus promittendi factus iam bien-
nium fermè totum, bonorum quo-
rundam & amantissimorū collega-
rum meorum postulatione. In hoc
enim libello quid Theologia sit (cu-
ius nos sacerdotes sumus) & quid
Theologus, eo ordine explico, ea-
que via persequor, vt non possim
quin exclamem, dum argumentum
eius dignitatemque recolo, Et ad hæc
quis idoneus? Hic communis digni-
tas Christianorum omnium, hic sin-
gularis dignitas administrorum diui-
næ sapientiæ, hic rerum diuinarum
maiestas exposita, quam Deus in
vasculorum *χοιτών* testarumque infir-
mitate voluit depositam. Christianis
omnibus constare cupio de dignitate
sua in Christo Iesu; Theologis verò
& administris omnibus, de sui mu-
neris grauitate: vt illi ad suam digni-
tatem contendant, hi attendant ad
dispensationem sibi concreditam, ab
aliis rebus velut scopulis periculosis-

simis Syribusque caueant, & in his
 dies noctesque coram Domino (qui
 hæc per spiritum consulentes ac re-
 legentes docet) versentur religiosis-
 simè. Vos oro, Nobilissimi & Am-
 plissimi viri, prout mihi huius rei
 tradendæ in hac vestra Academia
 principes & auctores fuistis, ita hoc
 principium disciplinæ meæ in eadem
 traditum & vobis oblatum accipia-
 tis æquo animo, tamquam fidei meæ
 pignus, & studij propensissimi erga
 vos vestramque Academiam (cuius
 me partem voluistis esse) documen-
 tum. Valete Nobilissimi & Amplis-
 simi viri, & veram pietatem, Acade-
 miam pietatis *δοκίμης*, me & li-
 teratos omneis, pietatis, veritatis, &
 humanitatis alumnos, amare pergite.
 Lugduni Batauorum, x i i i i. Kal.
 Sextil. c i o. I o. x c i v.

THE-

THESES
DE
THEOLOGIA.

THESIS I.

THEOLOGIA aut sermonem Dei ipsius, aut de diuinitate sermonem rationemue significat, ut Augustini utamur verbis. CAP. I.
Nos de posteriore significato dicturi sumus. lib. 8. de ciuit. Dei. cap. I.

I I.

Esse autem Theologiam res ipsa, & consensus omnium populorum docent: Res; nam & Deus est, & idem principium est omnis boni in rerum natura, & loquitur, & agit ut Deus: Consensus; nam omnes ita esse agnoscunt natura luce.

I I I.

Etsi autem ab omnibus creditur esse Theologiam, in vulgo tamen ὁμιλογησικὸς dicitur: est enim hæc vera, illa falsa & opinabilis.

I I I I.

Falsa Theologia est duplex; una vulgaris, altera philosophica: Vulgaris, quæ in principiis natura nostræ imperfectis subsidens non assurgit altius ratiocinatione: Philosophica, quæ

ratiocinationis errore in falsas conclusiones
disfluxit; & fabulosam, naturalem, civilém-
que ex principiis illis procreauit.

V.

CAP. II. Theologia est sapientia rerum diuinarum.

VI.

CAP. III. Hæc aut est ἀρχέτυπον, nimirum Dei
ipsius sapientia; aut est ἐκτυπον, à Deo in-
formata.

VII.

CAP. IIII. Theologia ἀρχέτυπον est diuinarum re-
rum diuina sapientia. Hanc verò nos adora-
mus, ac non inuestigamus.

VIII.

CAP. V. Theologia ἐκτυπον, siue simpliciter (ut
vocant) siue secundum quid considerata, est
sapientia diuinarum rerum à Deo ex archetypo
ipsius informata per communicationem gratia
ad gloriam ipsius.

IX.

Atque hæc quidem Theologia simpliciter
dicta, est tota sapientia rerum diuinarum cum
re creata communicabilis pro communicantis
modo.

X.

Theologia verò secundum quid, est sapien-
tia rerum diuinarum cum creaturis communi-
cata pro modo ipsarum. Communicatur autem
vniione, visione, aut reuelatione.

Theolo-

XI.

Theologia quam unionis appellamus, est CAP. VI.
tota sapientia rerum diuinarum, communicata
cum Christo Θεωσώμεν, id est, quā Sermo
caro factus est, secundum humanitatem eius.

XII.

Theologia visionis est, quae communicata est CAP. VII.
cum Angelis, & spiritibus sanctorum consecra-
torum, seu perfectorum in caelo.

XIII.

Theologia reuelationis est, quae hic commu- CAP. VIII.
nicatur cum humano genere: quam etiam non
incommodè Theologiam nostram appellaueris.

XIIII.

Est autem duplex Theologia communican- CAP. IX.
da modus, natura & gratia: illa, velut inter-
num principium communicationis; haec, velut
principium externum illius. Ex quo fit, ut
Theologia una dicatur naturalis, & superna-
turalis altera.

XV.

Theologia naturalis est, quae procedit ex CAP. X.
principiis secundum se notis naturali intelle-
ctus humani lumine, pro rationis humanae
modo.

XVI.

Huius Theologia naturalis in intellectu hu-
mano notio versatur in rebus communibus, &
obscura,

obscura, & imperfecta est: eoq; necesse habet
à supernaturali suscipere perfectionem suam.

XVII.

Hac conditio fuit Theologia naturalis in
Adamo, naturâ integrâ: quam ex principiis
communibus, obscuris, & imperfectis coli &
augeri oportebat ratiocinatione, & gratia per-
fici.

XVIII.

Postquam verò natura hæc corrupta fuit,
illa quidem ipsa principia in singulis perman-
serunt, communia, obscura, atque imperfecta;
sed in sese corruptissima, & inter se conturba-
tissima, tamquam rudera nature nostræ, vitio-
sitate nostræ.

XIX.

Itaque hæc Theologia nihil omnino ad per-
fectionem potest. perducere, nec perducit un-
quam: ac ne perfectionis quidem est per seip-
sam capax superuenientis à gratia.

XX.

CAP. XI.

Quapropter superuenire homini oportuit
illam Theologiam inspiratam; quam ab ortu
eius supernaturalem appellamus; & Theolo-
giam reuelationis, à communicationis modo.

XXI.

Est autem Theologia supernaturalis, sa-
pientia rerum diuinarum, quæ procedit ex prin-
cipiis

cipiis secundum se notis superioris scientie lumine, supra humane rationis modum.

XXII.

Huius Theologie supernaturalis duplex est ratio: nam aut absoluta est & secundum se, pro modo communicantis; aut secundum quid, pro modulo eorum ad quos peruenit communicatio.

XXIII.

Theologia nostra absolute dicta, est sapientia rerum diuinarum secundum veritatem diuinam à Deo inspirata, & per enunciatiuum sermonem in Christo commissa seruis eius, atque in testamento vetere & noua per Prophetas, Apostolos, & Euangelistas consignata, quantum eius hic nobis expedit reuelari ad gloriam ipsius & electorum bonum. CAP. XII.

XXIIII.

Materia Theologiae est, diuinarum rerum: nimirum Deus, & quaecunque ad Deum ordinata sunt; prout disciplinam Dei de natura, operibus, & iure ipsius tradi oportuit. CAP. XIII.

XXV.

Forma Theologiae est diuina veritas: quae in Theologia bifariam consideratur. Nam aut tota, vel pars totius aliqua simpliciter in sese; aut partes aliae cum aliis inter se considerantur iuxta comparatione. CAP. XIII.

Hec

XXVI.

Hac veritas sancta, iusta, atque perfecta est: quippe quæ nihil profani, iniusti, imperfecti docet; nihilque sancti, iusti, perfecti non docet; ut ad sanctimoniam in nobis, iustitiam erga omnes, & perfectionem per omnia quàm perfectissimè dirigamur.

XXVII.

Itaque hac Theologia una est, & aeterna, & immutabilis: nam quod verum est necessario, idem est necessario unum: quod iustum & sanctum, id iustum & sanctum nunquam esse non potest: quod denique perfectum secundum Deum, idem est omnino ac semper immutabile.

XXVIII.

CAP. XV.

Causa efficiens nostræ Theologia duplex à nobis ponitur: una principalis, & instrumentalis altera.

XXIX.

Principalis causa efficiens & absoluta nostræ Theologia, est Deus Pater in Filio per Spiritum suum inspirans eam: ut qui unicus est auctor, & effector summus ac perfectissimus sapientiæ huius in servis suis.

XXX.

Instrumentalis causa est huius sapientiæ, λόγος & ῥητορικὸς, vel sermo enunciatiuus Dei;

Dei; tum spiritualis, perceptus spiritualiter;
tum corporalis, corporaliter.

XXXI.

Finis duplex est Theologia: nam unus re- CAP. XVI.
motus est vel summus; alter verò, propinquus
& secundarius ab eo, ac subordinatus (ut lo-
quuntur) ei.

XXXII.

Primarius finis vel summus Theologia, est
gloria Dei: hanc enim Theologia omnibus spe-
ctandam exhibet, & omnes etiam boni usu sa-
pientia huius legitimo eam testatam faciunt,
prout sapientia iustificatur à filiis suis.

XXXIII.

Secundarius finis Theologiae nostrae vel sub-
ordinatus, est electorum bonum praesens & fu-
turum: nam horum pietati facta sunt promif-
siones huius & venturae vitae, hac autem Theo-
logia est pietatis vera sapientia.

XXXIII.

Theologia nostra secundum quid, sine Theo-
logia in subiecto dicta, est illa eadem sapientia
rerum diuinarum, modificata pro ratione eo-
rum hominum quibus inest, & ex qua Theolo-
gi appellantur. XXXV.

CAP.
XVII.

Huius Theologiae in subiecto modus circum-
scribi non potest: quia & in unoquoque variat,
& inter omnes est diuersissimus.

In

XXXVI.

In unoquoque variat: quia inest unicuique principium duplex, natura & gratia; quarum illam diminui, hanc augeri necesse est de gloria in gloriam virtute spiritus & efficace Theologiae communicatione.

XXXVII.

Inter omneis variat: quia plus in his quam in illis natura minuitur, & inualefcit gratia; etsi hic nemo ex omnibus totam formam nostrae Theologiae perfecte per omnia comprehendit.

XXXVIII.

Etenim totam quidem perfectamq. formam huius Theologiae perceperunt Prophetae & Apostoli, at non perfecte in sese; eamque totam tradiderunt singulari virtute spiritus: reliqui omnes nec totam, nec perfecte.

XXXIX.

CAP.
XVIII.

Ephes. 4.

Itaque forma Theologiae nostrae in se quidem una est, ut antè diximus: sed in nobis modo est multiplex, atque futura est, donec concurrentes in unitatem fidei & cognitionis Filij Dei, fiamus vir perfectus, euehamurq. una ad mensuram staturae Ecclesiae, quae est complementum Christi.

CAPVI

DE VERA THEOLOGIA¹⁷

CAPVT I.

An sit Theologia.

DICTURI de Theologia, communi thesauro diuinæ & salutaris Sapientiæ, primùm Deum optimum maximum, à quo omnis Sapientia & donatio bona proficiscitur, oramus supplices, vt in sanctissimo hoc argumento præluere dignetur nobis æterni Spiritus sui luce, & nos in omnem veritatem deducere, ex promissione sua in Christo Iesu: Deinde verò, vt si quid per Dei benedictionem in hac causa adferimus salutaris & boni, eandem benedictionem suam omnibus iis qui lucubrationem hanc nostram lecturi sunt, exhibeat salutarem: quò gloria ipsius in nobis omnibus stabiliri, & nos in ipso possimus augefcere, donec assurrexerimus in staturam illam iustam viri perfecti, & assequuti fuerimus complementum Christi.

Quia verò in omni re quæ agitur primùm videndum est vt definiantur voces rerum & res vocibus significatæ, ne fortè ab instituto consilio temerè discedatur; vtrumque paucis in hoc capite facturi sumus, antequam de re ipsa instituamus dicere: nam hac via veluti strata, & paterfacto aditu commodo ad eas res de quibus dicturi sumus, omnia Lectori longè euidentiora fore confidimus.

Thesis 1.

lib. 8. de Civit:
Dei Cap. 1.

De nomine itaque Theologiæ hoc modo statuimus: *Theologia aut sermonem Dei ipsius, aut de Diuinitate sermonem rationemq; significat, vt Augustini vtamur verbis. nos de posteriore significato dicturi sumus.* Duplex igitur est huius nominis significatio, si ad eymon ipsius attendamus; vtraque recepta consuetudine sermonis Græci. Vtenim *θεωρημα* oraculum est quod enunciat Deus; & *θεωρημα*, significatio quam Deus exhibet; sic etiam Theologia sermo est quem Deus ipse in rebus creatis enunciat. Veruntamen altera illa significatio ex vsu magis fuisse videtur semper sermonis Græci; vt sermonem ipsum qui de Deo enunciat, aut rationem rerum diuinarum intelligamus Theologiæ appellatione; quemadmodum etiam orthodoxis Patribus *θεωσοφία* Sapientia rerum diuinarum fuit appellata. Atque hæc quidem duo ad iustam Naturam Theologiæ non solum conuenire possunt, verum etiam conuenire per se & simul *ἀπαιτούται* esse necesse est. Sed quia non potest propriè vtraque interpretatio huic nomini eodem in loco tribui, & contineri vi (vt appellant) vocis; posteriorem significationem deinceps instituimus explicare: præsertim cum multa etiam locutus sit antehac, aut loqui possit in posterum Deus, quæ ad substantiam Theologiæ minimè pertinent. Est enim Theologia, vt scientia omnis, rerum communium; Dei autem sermo in rebus etiam particularibus non rarò occupatur.

De hac igitur Theologia, prima hæc quaestio videtur nobis expedienda esse, An aliqua sit ea
quæ

quæ Theologia à nobis vulgo nominatur. nam cum eorum quæ nominantur sermone nostro, alia sint, & alia non sint in Natura rerum; alia sciri possint & alia non possint; frustra de ea re à nobis ageretur, quæ nec esset ipsa, nec ab homine sciri posset. *Esse autem Theologiam, Res ipsa, & consensus omnium populorum docent: Res; nam & Deus est, & idem principium est omnis boni in rerum Natura, & loquitur, & agit vt Deus: Consensus; nam omnes ita esse agnoscunt Natura luce.* Pluribus quidem argumentis rerum, eisque luculentissimis, demonstrari posset Theologiam illam esse ex veritate, cuius significationem modò circumscripsimus. Sed hæc duo in præsentia posse videntur ad sermonem institutum nobis sufficere; reliqua in aliud tempus (si Deus volet) reiecturis. Prius argumentum est *res ipsa*, id est, subiectum ipsius Theologiæ: Posterius *consensus populorum omnium*, & scientia Naturalis illius subiecti, quatenus illud subiectum in cognitionem hominum venire potest. Non est autem dubium, quin eorum quæ sunt habeatur aliqua scientia; & Scientia eorum sit in iis qui sciunt, pro modo & captu ipsorum. Si ergo *Deus est*, & sciens est, Deum certè scientem sui ipsius esse dicamus pro modo ipsius necesse est; Id est autem, infinitum, ac scientem sui infinita & planè diuina scientia. Si Deus *principium est omnis boni in Natura rerum*, optimè ex eo concludimus, omnes creaturas, quæ bonum intellectus atque scientiæ ab illo principio vniuersali obtinent, aliqua saltem Dei & Theologiæ scientia esse præ-

ditas, qua agnoscant singulæ illud principium suum vnde processerunt. Si Deus *loquitur*, & loquitur non res solùm particulares, sed & communes ad veram ipsius cognitionem pertinentes; Si denique *agit vt Deus* erga creaturas omnes, quarum his obscura vestigia maiestatis suæ, illis certam imaginem impressit in natura ipsarum: omnino Theologiam oportet esse, quam & res creatæ percipiant communicatione, & Deus possideat in sese tanta perfectione, vt neq. apprehendi, neque enarrari possit pro dignitate ipsius, sed destringi solùm pro modulo infirmitatis nostræ. Quemadmodum autem argumentum subiecti istius admirabilis Theologiam esse confirmamus, sic etiam argumento nostri ipsorum & naturæ nostræ omnes Theologiam aliquam esse agnoscimus. Nam siue Naturam secundùm rationem communem spectes vniuersitatis istius, hæc profectò enarrat gloriam Dei, & quasi proclamat voce, exsertoque digito demonstrat sermonem illum rationemque de Diuinitate, quam Theologiam appellamus: siue Naturam communem spectes humani generis; tanta est in eo *natura lux*, & communis adeò ingenerata notio, vt omnes homines tam docuerit esse Theologiam aliquam Diuinamque sapientiam, quàm docet esse Deum: Siue denique nos ipsos recognoscamus singuli, & quasi peruestigemus penitiùs tortuosa illa penetralia & abditissimos recessus mentis nostræ, Nihil in nobis futurum est quod non ostendat Theologiam esse, & contradicentes euincat manifestissimè.

Tanta

Tanta est Naturæ vis, Tanta veritatis.

Atq. hæc quidem sic in communi nota sunt, & singulis à Deo exposita, vt nemo homo, quamuis rudis aut ferus & ab omni humanitate alienus, ignorare possit, illam, de qua dicimus, Theologiam existere. Sed quæ in-communi docemur insita Naturæ luce, ea particularis Naturæ in singulis cæcitate & infirmitate obscurantur, & præstinguitur quodammodo acies mentis nostræ, ne, id ipsum quod Natura communis docet, rectè percipiat particularis in vnoquoque nostrum. ex quo fit, vt Veritatis aliquid tanquam per vmbra[m] è longinquo videamus; Sed per tenebras innatas & circumstantes nos, non nisi falsò videamus illam ipsam, quam videmus, veritatem Dei. Id nos enunciamus in hunc modum: *Etsi autem ab omnibus creditur esse Theologiam, in vulgo tamen ὁμιλούμενος dicitur: Est enim hæc vera, illa falsa & opinabilis.* Æquiocationē istam, quam hic statuimus, efficit rei Veritas cum falso corruptoque nostro iudicio & sensu comparata. Nam ex rei Veritate quidem est, ut sit sapientia rerum diuinarum, qualiscunque illa tandem & cuiuscunque sit, etiamque verè dicatur esse: ex iudicij verò nostri deprauatione, & quasi puita sensum spiritualis gustus mentibus nostris adimente est, quòd in hac quoque (vt in cæteris) causa grauissima falsum pro vero amplectamur. Itaque secundum Veritatem rei, dicitur aliqua omnino vera esse Theologia, uniuocè appellata; secundum verò opinionem, quam deprauato & obstupescato iudicio nostro concepimus, est &

Thest 111.

Theologia dicta æquiuocè, quam *falsam & opinabilem* appellamus: falsam, quia toto cœlo (quod aiunt) abest à Veritate subiecti propriè ad Theologiam pertinentis: Opinabilem verò, quia opinione solùm consistit (si quidem illud est consistere) in mente & imaginatione nostra, somnia mera atq. ludibria pro veritate, & idola atque tragelaphos pro Deo vero confingente.

Ac de falsa quidem Theologia & opinabili non est consilij nostri vt dicamus multis; quandoquidem in vera assequenda labor est perutilis, & periculosus error; In falsa perscrutanda labor inutilis, & error à periculo graui alienissimus. sed tamen vt strictim aliquid de ea dicamus, quantum ad istius homonymiæ demonstratio-

Thesiu 1111.

nem pertinet, Ita statuimus: *Falsa Theologia est duplex: Vna vulgaris, Altera Philosophica: Vulgaris, quæ in principijs Natura nostra imperfectis subsidens non assurgit altius ratiocinatione: Philosophica, quæ ratiocinationis errore in falsas conclusiones diffuxit, & fabulosam, naturalem, civilemque ex principijs illis procreauit.* His paucis, tùm vnum veluti corpus falsæ Theologiæ circumscribi putamus posse; tùm singulas partes ac membra ipsius seorsim demonstrari. Etenim falsæ Theologiæ istius radix (vt ita dicamus) & caput illud est, quod *Theologiam vulgarem* appellamus: Corpus situm est in *philosophica*, quæ exinde in tres ramos luxuriata est amplissimos, & siluescentes plurimùm. *Vulgarem Theologiam* appellamus eam, quæ communis est omnium, vt sunt principia eius notionesque & præceptiones communes

munes in mentibus nostris adumbratæ; & quæ nec ratiocinationis cultura subigitur (vt ita dicamus) nec superueniente aliunde adiumento augeſcit; ſed in illa ſua conditione notionibusque imperfectis conquieſcit, & tanquam in ſæce imperfectionis & corruptionis ſuæ naturalis deſidet. Philoſophicam verò dicimus eam, quæ cultura & acceſſionibus intus & foris ad illam Vulgarem adiectis, ratiocinationis errore & quaſi mæandro mentis noſtræ extollit ſeſe ad conſuſiones de Diuinis rebus omnino falſas, ac proinde tum à veritate illarum, tum ab officio pietatis in Deum noſtræ alienas. Ex quo antem hic truncus quaſi à radice illa Vulgaris Theologiæ cœpit procedere, ſtatim diffuſa eſt hæc philoſophica in tres ramos illos quos ſuis nominibus antè diſtinxiſimus, *fabuloſam* puta, *Naturalem* *lib. 6. de Ciuit. Dei Cap. 5.* *atque ciuilem* Theologiam; Quemadmodum ex Varrone & Seneca Auguſtinus lib. 6. de ciuit. Dei explicauit. mythicum ſiue fabuloſum dixerunt illi, quo maximè vtuntur poëtæ ad theatricam voluptatem: Naturale vel phyſicum genus Theologiæ, quo philoſophi ad mundi interpretationem & veri naturalis perueſtigationem, in ſuis diætiſ atq. encycliis: politicum deniq. vel ciuile, quod potentiores adhibuerunt, vt ciuitatum rerumque publicarum leges quadam Religionis auctoritate ſtabilirent. primum, Voluptas; ſecundum, ſtudium Naturale; tertium, publica peperit vtilitas in ſocietate hominum poſita. Atque hæc tria genera incredibile eſt, quantis & quàm variis erroribus omni tempore & loco

difflexerint, donec Veritatem suam gratiose aperuit Deus. sed quia hoc loco minimè statui-
mus de falso agere, ac nobis potius exponere est
animus salutaris illius Theologiæ Veritatem;
præsertim cum totam illam siluam falsæ Theo-
logiæ auctores quàm plurimi putauerint dili-
gentissimè; & tribus libris, sexto, septimo, octauo,
de ciuit. Dei Augustinus sanctissimè & diligen-
tissimè subuerterit: omissio sermone de falsa
Theologia, quæ nihil aliud est quàm opinio &
vmbra Sapientiæ aliud quiduis pro rebus diui-
nisprehendentis, igitur omissio falso ad Veri de-
finitionem & inuestigationem, Deo auctore,
transibimus.

CAPVT II.

Quid sit Theologia.

VERA igitur Theologia, cum sapientia sum-
ma sit, summæ amplitudinis & dignitatis
in se, summæque in nobis vtilitatis, si modò cum
humilitate mentis & conscientia tenuitatis no-
stræ percipiamus ipsam à Domino, variis modis
(vt fecerunt multi) definiri potest. Sed quoniam
ex tam multis definitionibus ea demum maxi-
mè probanda videtur esse, quæ totam rationem
& Naturam rei simplicissimis legibus artis ex
veritate exprimit; nobis hic Theologiam defi-
niri placet secundum genus & differentiam ip-
sius, verbis numero quidem paucissimis, (si fie-
ri potest) sed tamen significantissimis argumen-
to. Cum enim omni quæstioni simplici quæ
agitur,

agitur, propriam suam definitionem optimi auctores iubeant adhiberi, secundum genus & differentiam (vt vocant) specificam ipsius; hoc utrumque conuenientissimè tradi in hunc modum iudicamus posse: *Theologia, est sapientia rerum diuinarum.* Est enim *sapientia*, verum genus veræ Theologiæ: Differentiam verò statui-
 mus rerum Diuinarum, quæ quidē verè diuinæ sunt, appellatione. Ac primū quidem Theologia *sapientiam* eò appellamus, quòd omnes omnino proprietates ad intellectum, scientiam, & vsum salutarem pertinentes, ex Natura & supra Naturam, modo planè excellentissimo in sese complectitur; velut certissima principiorum index, amplissima scientiarum omnium Θεωρητικῶν ἡ δεξιῶν princeps, & sapientissima omnium actionum rationumque arbitra, omni exceptione maior. Hæc enim simplicia quævis principia nobis siue ingenerata à Natura, siue per Dei gratiam inspirata, & quidem immediata (vt dicuntur vulgo) immota, atque necessaria docet nos apprehendere: Hæc eadem apprehensa componere atque diuidere: Hæc item ex compositis & diuisis ratiocinari diuino modo: Hæc ratiocinationibus ad scientiam ipsam assurgere summè necessariam, certissimam, & sola Veritatis æternæ immutabilis & constantissimæ contemplatione contentam. Cur enim Sapiens non acquiesceret diuina illa certitudine, quæ inest cū rebus ipsis, quas Theologia tradit vt sunt; tum ipsi animo scientis, pro vt sunt diuinitus ab eo per Theologiam cognitæ? Atque hæc

Thesis v.

1. Cor. 1. & 2.

virtutes omnes, quas modò diximus, in Intelligentiā positæ, Scientiis illis ferè aptari solent, quæ contemplatiuæ vulgò dicuntur. Hæc eadem ostendit optimè modum necessarium veræ sanctitatis & iustitiæ nostræ; modum (inquam) certum *ὁ ἀναγκάσιον*: Hæc finem summum cū in Natura, tū supra Naturam rerum exponit in oculis nostris; qui finis supernaturalis verè solus est Naturæ propositus; aut (si fortè alios insuper fines placeret apponere) Finis longè præstantissimus dicendus est: quibus in rebus omnis laus scientiarum consistit, quæ actiuè nominari solent. Hæc denique germana illa scientiarum mater atque regina est, quæ quidem verè scientiæ sunt atque appellantur; & principiorum, & ratiocinationum, & conclusionum ex eis, & scientiarum, & vsus, & actionum, & iudiciorum omnium, & totius rationis ad hæc omnia pertinentis summa perfectio; quæcunque ab intellectu, & ratione, & scientia sunt, perfectissimè iudicans, & ordinans sapientissimè. Quapropter iniuriam faciunt veræ Theologiæ, quicumque intellectus, solū aut scientiæ, aut artis nomine eam definiunt: cū intellectus in principiis duntaxat positus rationem fundat, & opus ipsum rationis, quod appellamus ratiocinationem, exerceat: Scientia ex principiis ratione iusta suas conclusiones faciat: Ars verò ab intellectu scientiaque proficiscens in aliquo opere terminetur. At hæc omnia simul Theologia nostra comprehendit; principiorum intellectum, conclusionum determinationumque scientiam, & ope-

& operis nostri, quatenus ad Deum contendimus, artem saluberrimam: quæ omnia nihil planè, præterquam sapientia, iudicare certò potest, aut commodè ordinare, aut præstare salutariter. Quæ cum ita sint, non potest Theologiæ statui vllum aliud genus, quàm sapientia, de principiis scientiarum in Intellectu, & de conclusionibus earum iudicans, & omnia vi sua complectens quæ ad perfectionem omnis boni sunt necessaria, & iis omnibus vtens sapientissimè.

Huic autem generi differentiam suam & propriissimam (vt ita dicamus) certò videmur adhibere, quum eam dicimus esse *Diuiinarum rerum* sapientiam. Diuinas res quum appellamus, triplicem (vt ita dicamus) virtutem conditionemque admirabilem in eis complectimur. Primum, quòd obiectum diuinum est, circa quod versatur Theologia: Deinde, quòd modus sapientiæ illius diuinus est: Tum denique, quòd finis etiam diuinus est ac perfectissimus. quas tres virtutes siue conditiones simul in rationem iustam cum scientiarum omnium *Θεωρητικῶν* & *πρακτικῶν*, tum sapientiæ huius earum omnium facillè principis opus est concurrere. Nam siue ad obiectum materiàmve huius sapientiæ respexeris, Deus est, & quicquid Dei est, & quicquid à Deo est, atque ad Deum ordinatur: siue ad modum illius; diuinus est principio, actione, ac effectu suo; non humana solùm omnia transcendens in infinitum, sed & Naturā hanc vniuersam quam longissimè præteruolans: siue ad finem ipsum, Deus finis illius est, & salutaris illa atque gloriosa

1. Corinib. 9.

Philip. 3.

gloriosa Dei ipsius visio, ad quam hac sapientia duce contendimus. Ad hunc finem, quotquot promissionis spiritu obsignati sumus per Dei gratiam, ita currimus, ut non in incertum curramus: Ita pugilatu exercemus lacertos nostros, ut aërem non cadamus: Denique obliuiscences ea quæ à tergo sunt, & pertendentes seriò ad ea quæ ante nos sunt, scopum versus indefinenter ferimur ad præmium supernæ vocationis Dei in Christo Iesu seruatore nostro.

CAPVT III.

Quotuplex sit Theologia.

ETSI ex iis quæ modò ostendimus, informata esse videtur *ἡ θεωρία ἐν τῷ πνεύματι*, ratio veræ Theologiæ, de qua instituimus hoc loco dicere: tamen nomini illi augustissimo Theologiæ eiusque definitioni, quæ modò vñ sumus, quædam accidit æquiuocatio; quæ distinguatur antè necesse est, quàm ad Theologiæ huius quæ agitur fusiorem explicationem veniamus. Tanta enim est amplitudo eius, ut neque vna voce res adeò differentes commodè satis denotari possint, neque vno genere eæ disparatæ res comprehendì quas vna voce significauimus. Quapropter ut res quæ Theologiæ nomine exponuntur, secundùm Naturam & conditionem suam genere toto differunt, sed analogia quadam inter se aptè communicant: Ita & vocis statuenda est homonymia, siue (ut vulgò loquuntur) æquiuocatio. Quamuis æquiuocationem ipsam priùs quoque
a nobis

à nobis distingui hoc loco necesse est; quia hæc non pura est æquiuocatio, sed analogica, prout in scholis appellatur vulgò. Æquiuationem puram nominamus eam, in qua earum rerum, quæ dicuntur æquiucè, ratio planè & totaliter diuersa est: sic enim liceat dicere scholasticorum modo. Analogicam verò, in qua earum rerum, quæ dicuntur æquiucè, ratio ex parte vel secundum quid eadem, atque ex parte simul diuersa est: cuiusmodi æquiuocatio in enunciandis rerum diuinarum humanarumque nominibus plurimum solet accidere.

Secundum hanc ergo homonymiam, quam analogicam dicimus, duplex Theologiæ modus à nobis statuitur, his verbis: *Hæc autem est ἀρχή* *⊗*, nimirum Dei ipsius sapientia; autem est ἐκπύρωσις, à Deo informata. Huius diuisionis analogicæ primùm sententia nobis exponenda est, deinde verò monstranda ipsius necessitas. Sententia hæc est: Theologiam, quæ dicitur sermone nostro, vnā esse *ὑπόστασιν* & *ἀκτιστον*, id est, essentialē atque increatā, quam nos docendi causa deinceps hoc libello nostro ἀρχήν *⊗* siue *ἐκπύρωσιν* dicturi sumus: Alteram verò, *συμβεβηκυῖαν* & *κτιστον*, id est, accidentariam & creatā, siue habitualementem, quam *ἐκπύρωσιν* etiam commodè dixeris, velut expressam quandam ac potius adumbratam formalis illius Theologiæ diuinæ & essentialis imaginem. Ac mihi quidem videtur ἀρχή *⊗* illa Theologia ab orthodoxis Patribus exemplaris olim appellata; ad cuius exemplar diuinum & immutabile, altera hæc conformata

Thesi VI.

mata est à Deo pro creaturarum captu : recentiores verò illam Theologiam secundum se, hanc Theologiam secundum quid appellarunt. Est autem illa Theologia, eadem ipsa infinita Sapientia, quam Deus de seipso habet rebusque omnibus, ut sunt ad ipsum necessariò, propriè, & per se relatione perpetua ordinatæ, secundum rationem infinitam ipsius: Hæc verò Theologia, illa est sapientia, quam Creaturæ de Deo habent pro modo ipsarum, deque rebus ad Deum ordinatis, per communicationem ipsius.

Atque hæc quidem genera duo Theologiæ ita disparata sunt, ut ad vnum aliquod certum caput & genus cõmune ex Veritate referri non possint. Illa enim Theologia, quam divinā & *θεωτικὴν* appellamus, nec generis huius est, nec verò vllius. Non esse communis generis cum hac creata Theologia; natura docet huius, & illius. Illa enim Theologia *ἀρχὴν* essentialis est naturæ Dei & pars (ut ita dicamus) scientiæ illius infinitæ, quæ in Deo essentialis est : quicquid autem essentialis est, id propriè contribui eidem generi constat cum essentia ipsa cuius id essentialis est; ut partem toti, & membrum corpori dicimus *μέλη*, & genere communicans: Deus autem supra omne genus, *ὑπὲρ πάντων*, ut Sancti Patres optimè appellarunt. Hæc verò Theologia non est essentialis eorum ad quos pertinet; sed iis accidit tanquam habitus, essentiam eorum quasi circumuestiens : ac proinde ab illa tantum abest (ut cum vulgo dicam) *ὅσον ἡ ἐξουσία* *ἐστὶν* *τῆς* *θεοῦ*. Non esse illam vllius generis (quod secundo

secundo loco dicebamus) Natura ipsa & ratio
demonstrant luculentissimè. Etenim si essen-
tialis est, vt est, eoq̃ue Naturæ Dei ὁμογενὴς, ca-
dem certè illius ratio ac Diuinæ essentia futura
est. Cùm autem illa Diuina siue essentia, siue
Natura verè sit ὑπερῆσθ, nulloque communi
cum re vlla genere propriè aut impropiè, sim-
pliciter aut per reductionem concludatur, opti-
mè certè hanc Theologiam ὑπερῆσθ esse præ-
dicamus. Hæc verò creata nostra Theologia &
communicata illius ἀπορροή, cùm nihil sit aliud
quàm sigillaris imago quædam impressa ab es-
sentiali illa, non est profectò communi cum illa
genere, nec eo concludi potest; sed aliquam so-
lùm habet ab illa & cum illa analogiam: quem-
admodum imago picta hominis non est homini
ὁμογενὴς, sed ratione tantùm analogica appella-
tionem hominis obtinet æquiuocè. Quapro-
pter rectè Apostolus hanc cum illa comparans
1. Cor. 3. Nullus seipsum seducat, inquit: si quis
sibi videtur esse sapiens in hoc seculo, stultus fiat
vt fiat sapiens. Sapientia enim mundi huius,
stultitia est apud Deum: nam scriptum est, Car-
pit sapientes in versutia ipsorum: & rursus,
Dominus nouit cogitationes sapientum esse va-
nas. Stat igitur illud necessariò quod antè dixi-
mus, non nisi æquiuocatione, quam vocant ἀνέ-
λογον, vtramque simul Theologiam à nobis ap-
pellari.

CAPVT IIII.

De Theologia archetypa.

POSTQVAM ab illa Theologia Sacrae homonymia nos expediuimus, Nunc demum de utraque seorsim tradi à nobis oportet ea quæ sunt instituti nostri. Ac primùm quidem de Theologia archetypa dicturi sumus paucis, quæ huius loci videntur esse: Deinde verò liberius diffundemus alterius Theologiæ ἐκτύπη explanationem. De archetypa autem Theologia dictari, quid dici à nobis possit, & quid item non possit, breuiter hac thesi comprehendimus:

Thesi VII.

Theologia archetypa est diuinarum rerum Sapientia. hanc verò nos adoramus, ac non inuestigamus. Priore membro, quid dici à nobis de ea possit; Posteriore, quid non possit, religiosè discludimus.

Quid ergo de hac dici possit, propria descriptione (nam Infinitum definiri profectò non potest) vtcunque demonstramus, rerum communium quas Natura & scriptura docet enunciatione, quum archetypam siue ἀρχότυπον Theologiam nihil esse aliud dicimus, quàm *diuinarum rerum diuinam Sapientiam*. Quibus verbis non definitionem statuimus; sed quasi definitionem, siue descriptionem quandam analogam ex rerum nostrarum exemplo, & sermonis nostri conformatione aliqua ad res diuinas applicata. Nam huius Theologiæ non est genus *sapientia*, sed quasi genus ponitur docendi causa: nisi fortè (vt placet scholasticis, idque omnino rectissime)

rectissimè) sapientiam prædicari de Deo dicamus vniuocè, de nobis verò æquiuocè. Hac autem ratione sapientia non genus est, sed adæquatum (vt vocant) proprium, summè propriè Deo attributum; quod inde ad res creatas nostro sermone transfertur æquiuocè. Similiter quod nobis est differentia loco, id in Deo nec est, nec facit differentiam: nam quomodo simplicissimæ illi essentia & ab omni compositione quàm alienissima differentia tribui posset? cùm differentia constituat rationem suæ speciei, vt forma rationem materiae suæ: Deus verò essentia simplicissimus vsque adeò sit, vt ne per cogitationem quidem probabilem compositio vlla ipsi attribui possit: Non materiae & formæ, non partium, non essentia & esse, non subiecti & accidentium? quia in Deo quicquid est, Deus est.

Atque hæc causa est, cur restrictionis causa, siue loco (vt vulgo appellatur) specificæ differentia, Sapientiam hanc *diuinam* esse adieciimus, vt essentialem Dei, supereminentem, & extra supraque omne genus euectam sapientiam hinc agi à nobis doceremus. Non enim est sapientia, prout sapientia genus Philosophi distinxerunt. Nam sapientia illa humana ortum habet aliunde, velut accidentaria: Habitus est: principiis gignitur; intellectu componente & diuidente alitur; rationes conferit; conclusiones ex eis necit; scientiam efficit; arbitra est & iudex istorum omnium; & partes constituit ordinemque partium, quæ sapientia humanae subiectæ sunt. Hæc verò sapientia æterna est, essentialis,

C

adeoque

adeoque essentia Dei; cui omnia non ex vllis principiis, compositione, & diuisione intellectus, ratiocinatione, conclusionibus, scientia, iudicatione, & ordinatione sunt præsentiſſima; ſed ſimpliciſſimè, vnico omnium ſimul intuitu, ac non ſucceſſiuè, vt fit creatis rebus: hæc principia gignit ex ſe, non ex eis gignitur: hæc Intellectum, rationem, conclusiones, ſcientias, ſapientiam ipſam in aliis efficit, in ſe immutabilis & inuariata permanens: hæc denique in aliis extra ſe omnia, partibus, ordine, & ſucceſſione varians, tanquam vniuerſale immotumque principium principiorum, intellectuum, rationum, conclusionum, & ſcientiarum omnium eſt, ſapientia mater omnis ſapientiæ. De qua veriſſimè cum Iobo dixeris cap. 28. Eſt quidem argento eductio, & locus auro quod liquant metallarij; ferrum è puluere ſumitur, & lapide funditur æs, &c. At illa ſapientia vnde inueniretur? & vbinam eſſet locus intelligentiæ? Non nouit mortalis æſtimationem eius, neque inuenitur in terra viuentium: Abyſſus dicit, non eſt in me; & mare dicit, non eſt penes me, &c. Solus Deus intelligit viam eius, & ipſe ſcit locum eius. Nam ipſe in extremitates terræ inſuetur, ſub omnibus cælis videt. & quæ ſequuntur. Hinc ſi ad differentiam venturi ſumus (ſi quidem differentia poteſt appellari) non ſolùm obiecto, modo, ac ſine ipſius res diuinas ſciri, iudicari, atque ordinari hac ſapientia animaduertemus: verùm etiam ſubiecto ipſo (liceat enim Deum nobis, quamuis ſimpliciſſimum, docendi

docendi causa subiectum dicere) sapientiam diuinam esse, quæ res omnes diuinas & singulas indefinenter capit vnà, vnico intuitu atque infinito, sine partibus rerum, sine ordine partium, sine motu & successione temporum (vt scholasticorum sermone vtar) Totum simul, atque totaliter. Nam propterea etiam Diuinam pronunciamus esse hanc sapientiam, propria ac non figurata significatione, vt extra supraque omnes res humanas, & temporarias, & creatas animos nostros semper attollamus, quum de hac sapientia habetur sermo.

Id autem vt melius possit intelligi, agendum, attributa quædam huius Theologiæ adferamus, ex quibus discrimen ipsius internoscatur à creata nostra. Est igitur ἀρχή hæc Theologia, sapientia increata, formalis, absoluta, infinita, tota simul, incommunicabilis, & sui imagines aut etiam vestigia cum rebus creatis solum communicans. Increata est: nam principium ab villo non habet, aut vllum principij vel creationis modum, imò ne speciem quidem vllam habet principij: nam principium ipsum principiorum est, pertingens à fine vno ad alterum fortiter, & disponens omnia vtiliter, Sapient. 8. formalis est: nam essentialis est formæ diuinæ, siue Deitatis, adeoque ipsa essentia Dei; prout Deus est omnibus numeris simplicissimus, cuius esse, & sapere, & scire idem est, quamuis secundum rationem in mentibus nostris ea distinguamus. Absoluta est & perfectissima, nihil deficiens, nihil redundans, nihil varium continens;

Hebra. 4.

nens; sed omnis in sese defectus, profectus, aut incrementi, & mutationis expers. Infinita est: Nam ad omnia pertendit vniuersè & singulariter, vt principiū omnium; nec quicquam est (vt verbis vtamur Apostoli) quod sit occultum ab ipsa, omnia nuda & manifesta sunt ante oculos illius. Tota simul est, pro ratione spiritualis illius *συνεχίας* siue continuitatis, quam ipse quoque Aristoteles lib. 2. de anima nominauit. nam neque per partes, neque successiuè inest Deo, aut in sese variat; sed pro modo ipsius Dei est: cuius cū essentia sit tota simul, *ἀμέεως & ἡ ἀλλοιω- τῶ*, eadem planè ratione expers est partium, & successionis, & motus omnis æterna illius sapientia. Incommunicabilis est: nam Deitatis propria; ac proinde cum nulla re creata communicari potest, aut cum vllō ex factō communi- cata est, quod aliud sit à Deo. Nam profectō horum neutrum fieri vnquam potest, vt aut Deus ipse alteri cedat hanc gloriam suam, quemadmodum per prophetas olim suos est loquutus, aut alius eam assumat, habeatque sibi. Postremò communicatiua est non sui ipsius propriè; sed cū maximè, suæ duntaxat imaginis. Nam illius inaccessible, infinitæ, & ἀεταλήτης sapientiæ (quam sustinere nulla creatura, nedum capere potest) illius, inquam, imago ad res creatas transmittitur atque in eis imprimitur, *ἀπορροή* deriuatur, refulget *ἀπαύγασμα*, & quasi *ἀποσπασμάτιον* ad illustrationem ipsarum deceditur; verumtamen illo exemplari summo, & fonte, & sole, & trunco (vt ita dicamus) seu corpore

corpore integro permanēte. Nam penes Deum, inquit Iob, est sapientia, & fortitudo; illius est *Iob, 12.* consilium & intelligentia. De hac ergo infinita & admirabili sapientia Dei, quid porro dicturi sumus? cū ante dixerimus vno verbo, hanc non peruestigari à nobis, sed potius adorari. Quicquid dicere de ea possumus, præ ea nihil est: quicquid illa est, infinitum est, quod dici non potest; in se admirabile, & suspiciendum à nobis Religione summa: quo argumento sapiens testatur honorem Dei in eo positum *Proverb. 23.* esse, quòd abscondat rem, & tenuitatem nostram eo ipso argumento testatam faciat; quia gratosus pater eam liberis abscondendo consulit imbecillitati nostræ. Quapropter raptus in sapientiæ huius admirationem Apostolus, exclamabat vehementissimè, ô profunditatem diuitiarum sapientiæ, & cognitionis vel scientiæ Dei! & nos quoque *Rom. 11.* *monstrantes* hic gradum sistimus. nam quia abyssus illa est sapientiæ, præstat iam ad riuos per eam communicatos, & ex ea profluentes veniamus; ne tenuitatem nostram, si nos demus in istud pelagus, amplitudo eius absorbeat.

CAPVT V.

Quid sit Theologia ,
& quotuplex.

PRIORI illius Theologiæ, quam adorari, non inuestigari à nobis opus est, vt antè diximus, scetus est secundaria illa Theologia, quam

quam *ἐκπύου* appellamus: Cuius latissimum
 vberissimūque campum, quā brevissimē
 fieri poterit, circumdatis cancellis certis decur-
 remus. *Theoſ. VIII.* Huius definitionem commodē sic tradi
 posse iudicamus: *Theologia ἐκπύου* siue simpli-
 citer (vt vocant) siue secundū quid considerata, est
 sapientia diuinarum rerum à Deo ex archetypo ipsius
 informata per communicationem Gratia ad gloriam
 ipsius. Nam hac definitione cū antecedens ge-
 nus & differentia, tū causæ ipsæ exponuntur
 ad iustam constitutionem Theologiæ pertinen-
 tes. Genus enim est sapientia, qua principia
 omnia cū naturalia, tū supernaturalia, &
 ratiocinationem ipsam componentem atque di-
 uidentem, & conclusiones determinationesque
 exinde procedentes, & earum rerum omnium
 scientiam, & vsum iudicio ac ordinatione tem-
 peratum vnā complectimur. Differentia quo-
 que & species eius, rerum diuinarum appellatione,
 vt antè, constituitur. Rerum autem diuinarum
 appellatione tum Veritatem eorum quæ sunt
 atque scienda sunt, tum ius eorum quæ facien-
 da & fugienda sunt complectimur. Cū enim
 scientia hæc omnibus numeris in se perfecta sit;
 ad iustam autem perfectionem bonitatemque
 huius diuinæ imaginis vtrumque sit opus, quod
 verum, & quod iustum; omnino in hac sapien-
 tia vtrumque statui oportuit, τὸ θεωρητικόν, καὶ τὸ
 πρακτικόν, vnum in veri contemplatione, alte-
 rum in scientia iusti & iniusti vtili positum,
 quæ nihil habeat cum falso & iniusto commu-
 ne, aut habere possit. Atque has quidem res
 omnes,

omnes, prout in Theologia explicantur, diuinas esse agnoscimus, non solum obiecto & modo, quibus in rebus scientiæ hominum contemplatiuæ videntur repere; verum etiam sine & vsu ipsarum, quæ duo in actiuo scientiarum genere à Sapientibus solent obseruari, prout antè capite 2. demonstrauiamus. Atque hæc de genere Differentiaque communi Theologiæ. Nunc ad causas definitione expressas veniamus. Principem ergo causarum locum in nostra definitione obtinet, quod à Deo informatam esse hanc Theologiam prædicamus. Est enim Deus ipse solus, non autem res creata vlla, efficiens causa istius habitus quem Theologiam appellamus. Etenim cum Deus solus sit vera Lux & subsistens per se, nec tenebræ sint in ipso, vt S. Iohannes loquitur appositissimè; denique cum Deus ipse, 1. Ioh. 1. sit *αυτοφως*, vt eleganter orthodoxi Patres apud Græcos enunciauerunt; ridiculum fuerit, si quis rebus creatis aliunde lucem, quàm ab eo qui ipse est *αυτοφως*, credat accidere. Quemadmodum igitur Sol Lunæ fœneratur lucem; sic Ioh. 1. Deum, in quo est lux, eaque lux vera illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum, luci esse rebus creatis, & suam lucem cum eis communicare, notamque facere in cælo & terra *πολυτοικιον* sapientiam suam, certò ex verbis Apostolorum eius statuimus. Cum hac efficiente causâ & altera coniungenda est quam Ephes. 3.
Iacob. 1. finalem vulgò appellamus, hanc verò in definitione illa expressimus, dicentes Id à Deo fieri *ad gloriam ipsius*. Vt enim Deus ipse principium

est & causa efficiens potentissima, ita etiam est *αὐτοπρεσβύτερον*. Ex quo fit, ut finem consiliorum actionumque suarum in rerum Natura, aut in Gratiae suae dispensatione, extra se nunquam statuatur; cum nullius rei indigeat extra se, sed omnia ad ipsum, tanquam indiga ipsius, ordinentur. Nam ex eo, & per eum, & in ipsum quoque sunt omnia, inquit Apostolus: *Ipsi gloria sit in secula. Amen.* Materiam verò istius sapientiae satis pro instituto paulo antè declarauimus, quum *Diuina*, siue *res Diuinae*, in quibus versatur Theologia, traderemus. Restat ergo locus grauissimus de forma & modo illius: quae duo in definitione nostra distinctè paucis destrinximus, dicentes esse Theologiam *ex archetypo illa informatam per communicationem Gratiae*. Nam forma propriè, à quocunque fiat artifice, duplex statuitur: Vna, in mente artificis; Altera, in opere. Ac proinde quemadmodum actus internus & externus in rebus nostris consideratur, ita & forma duplex, interna & externa. Internam appellamus illum veluti conceptum aeternum diuinæ voluntatis & Gratiae in ipso Deo consideratum: Externam verò, illius aeterni conceptus, ut ita dicamus, factam suo tempore in alia influentiam. Vtroque modo informat Deus, intus Consilio sapientissimo, foris opere potentissimo hanc Sapientiam. Sed quia duplex hæc forma est, in Deo, tanquam in fonte, subsistens; in alia, tanquam in lacu, deriuata: hinc illud consecutum est, quod rectè & conuenienter duplex huius sapientiae ratio

à doctis

Rom. 11.

à doctis semper est obseruata: Vna, absolutè, siue in fonte ipso sapientiæ, quam vulgus scholasticorum Theologiam simpliciter; Altera, relatè, siue tanquam in lacubus & conceptaculis ipsius residens, quam Theologiam secundùm quid nuncuparunt. Quæ quidem distinctio in omni disciplina diligentissimè est obseruanda: sed in hac maximè, in qua aberrare à vero periculosissimum. Nos autem in hac quæstione non tam Theologiæ illius simpliciter dictæ, quàm Theologiæ secundùm quid rationem habituri sumus: quia hæc nostra est maximè Theologia, cuius communicatione omnes haurimus de plenitudine Dei in Christo Iesu. Nam si de Theologia illa simpliciter dicta, quæ quidem ectypa est, quisquam rogauerit quæ nam illa sit Theologia, huic omnino responsurus sum, vestigia sequendo illius antegressæ definitionis: *Atque hæc quidem Theologia simpliciter dicta, est tota Sapientia rerum Diuinarum cum re creata communicabilis pro communicantis modo.* Hanc autem Theologiam quis homo capere mente, aut sermone describere possit? cùm hæc quodammodo proximè respondeat illi archetypæ, quam cap. 4. descripsimus: & nihil planè sit aliud quàm illa tota interna forma & conceptus, quem Deus habet in sese de communicanda Sapientia sua, non pro modo creaturæ huius aut illius; sed pro modo communicantis Dei, & formam modumque suæ communicationis gratiosa voluntate sua præscribentis de sua plenitudine. Atque hæc causa est, cur definientes hanc Theologiam,

Ioh. 1.

Theol. 1.

potius communicabilem, quàm communicatam diximus: quia hoc nomine volumus comprehendere non solum quicquid iam ex facto cum rebus creatis communicatum est; sed etiam quicquid vnquam communicari potest cum rebus creatis, in hoc & in venturo seculo. Ne plura, illa Theologia ἀρχένω⁹ est totius diuinæ tam communicabilis, quàm propriæ & incommunicabilis sapientiæ infinitas: Hæc Theologia est tanquam penus plenissima, de infinitate ipsius apud Deum recondita, omnis spiritualis Sapientiæ & Intelligentiæ; ex qua penus ac plenitudine promuntur thesauri cum creaturis à Deo communicandi per gratiam: Qui thesauri dum in penu sunt, communicabiles; dum in creaturis sunt, communicati appellantur. Quapropter in eundem quoque modum Theologiam secundum quid definiri à nobis necesse est. *Est enim hæc Theologia Sapientia rerum diuinarum cum creaturis communicata pro modo ipsarum. Communicatur autem vnione, visione, & reuelatione.* In hac autem definitione primum non addo, *totam*; quia partialis est (ut loquuntur) semper hæc Theologia, præterquàm in Christo seruatore nostro. Prætereà non dico, ut antè, *communicabilem*, sed *actu communicatam*: quia tum demum fit illius secundum quid determinatio, quum est communicata à Domino. Postremò nec illud subiicio, *pro communicantis modo*; sed tantum, *pro ipsarum creaturarum modo*, quæ communicationem percipiunt illius. & hic modus quantulus est; obsecro, si cum illa infinitate

nitate non dico ipsius Deitatis & ἀπεχόμενος illius Theologiæ; sed etiam diuinæ illius penus, quam modò attingebamus, comparètur? Atque hæc duo genera deinceps euidentiæ causâ certis nominibus designabimus: Prius quidem, Theologiam in se; Posterius verò, Theologiam in subiecto nuncupantes.

His omnibus commune illud est, quòd sapientiam esse diuinitus siue communicabilem siue communicatam agnoscimus: quibus verbis principium eius in Deo, ortum à Deo, educationemque in suis subiectis contemplamur, secundùm communicationem diuinæ Gratiae. Hanc enim Sapientiam Natura subiecti nec fundit actualiter (vt more scholasticorum loquar) nec habet virtualiter (quanto minus formaliter?) Nec capit potentialiter suo naturali lumine: sed Deus ipse indit & inspirat lumine suo supernaturali, & gratia educat ad gloriam suam: Denique ortum, & progressus, & complementum ipsius integrum sibi vindicat; vt quisquis gloriatur, gloriatur in Domino. 1. Corinth. 1. Attributa autem huius Theologiæ maximè ab iis diuersa sunt, quæ antea Theologiæ illi archetypæ assignauimus. Hæc enim creata est, habitualis est, nec nisi suo modo absoluta; finita, discretæ, communicata diuinitus; tamquam vera certaqué imago illius, quam increatam, essentialem siue formalem, absolutissimam, infinitam, simul totam, & incommunicabilem esse docuimus. Creata est: nam non est Creatoris in ipso; sed à Creatore est in subiecto, quod creauit ipse.

Habi-

Habitualis est: nam integro subiecto potest accedere per Dei Gratiam, & de eodem discedere per vacuitatem Gratia. Similiter Absoluta est secundum se, & eius cui inest subiecti modum; non autem absoluta secundum illam perfectionem Dei longissimè omnia per omnia superantem: quandoquidem sapientia, cognitio, & scientia omnis vlli cognoscenti & scienti non inest aliter, quàm pro ipsius cognoscentis & scientis modo. Finita est: cum non æquè ac diuina illa omnino protendatur ad omnia, eaquæ pertingat, sed optimè suis finibus sit limitibusque circumscripta. Nec tota simul est; sed & partibus distincta, & successionibus rerum quasi per vices vltro citroque commeantium infesta, & mutationibus ac motui obnoxia. Ac proinde (quod postremo loco diximus) Tota per partes est communicabilis, & ex facto etiam per partes communicata, prout lucem gratiosam suam in rebus creatis suis vult Deus membratim, successiuè, mutabiliterque accendere.

Cognito quid sit in genere ectypa hæc Theologia; iam quotuplex eadem sit, videamus. Etsi antequàm istud exponimus, meminisse velimus Lectores probè distinctionis illius quam paulo antè posuimus: Duplicem esse rationem in contemplanda hac Theologia adhibendam: Nam & Theologiam in se considerari, & Theologiam in subiecto, quasi determinatam & modificatam pro modo subiecti, cui inest hæc Sapientia. De Theologia in se non addemus plura: ad Theologiam in subiecto sequentia pertinebunt.

nebunt. Hanc ergo Theologiam pro ratione siue subiectorum, siue modi communis atque singularis, quo Deus cum subiectis eam communicat, in tria genera distinguimus. Primum est Theologia Christi *Dei & Spiritus* & Mediatoris nostri: Secundum, Theologia spirituum in cœlis: Tertium denique, hominum in terris Theologia. quæ tria genera, pro conditione modi in communicando ab auctore omnis sapientiæ usurpati, appellantur quoque aliis tribus nominibus adæquata significatione: Primum enim, Theologia vnionis; secundum, Theologia visionis; Tertium, Theologia, reuelationis fuit à nonnullis dictum. Prima Theologia summa omnium ac plenissima est, de qua haurimus omnes; estque in Christo secundum humanitatem eius: Secunda, plena, qua spiritus beati gloriosam Dei visionem obtinent in cœlis, & nos Deum sicuti est visuri sumus: Tertia denique non est plena re ipsa, sed potius per reuelationem Fidei, sic instructa principiis eiusdem Veritatis, vt plena respectu nostri commodè dici & perfecta possit; quamuis imperfecta, si cum illa cœlesti quam speramus, comparetur, vt Apostolus Corinthios docuit. Atque hæc nostra demum est Theologia. De his itaque deinceps ordine dicturi sumus.

Ioh. 1.

1. Ioh. 2.

1. Corinth. 13.

CAPVT VI.

De Theologia Vnionis In Christo.

PRIMUM genus ectypæ illius Theologiæ, quod singulare est Iesu Christi Domini & seruatoris

Thesi XI.

seruatoris nostri, plenissimum est ac perfectissimum omnium quæ in rem creatam venire possunt. Nam & conditione sua hoc genus proximum est illi ἀρχετύπω, ac coniunctissimum in vnitate subiecti, id est, personæ Christi; & in illo subsistit velut principio suo inseparabili. Est autem hæc Theologia, quam vnionis appellamus, tota sapientia rerum diuinarum communicata cum Christo Θεωλόγιον, id est, qua sermo caro factus est, secundum humanitatem eius. Atque hanc quidem Theologiam esse in Christo Iesu Mediatore nostro, & discerni ab illa archetypa Theologia oportere, quæ inest ipsi communiter cum Patre & Spiritu sancto secundum Naturam diuinam ipsius in vnitate essentiae, tribus argumentis demonstrari potest: Ratione vtriusque naturæ in persona Christi, Vnionis personalis earum in Christo, & salutis nostræ. Etenim si ad naturam diuinam respexeris, quæ est simplicissima, idem est scire Naturæ diuinæ quod esse: Quod autem nos ea distinguimus, ratione solum distinguimus, quæ sunt vnum re ipsa ac simplicissimè. Esse autem eius, est planè incommunicabile: Et scire igitur eius incommunicabile dicamus necesse est. Hoc verò diuinum scire, quo Deus res Diuinas nouit diuinitus, vel secundum modum infinitæ perfectionis suæ; hoc (inquam) scire, est illa ipsa Theologia essentialis atque prototypa, de qua antè dicebamus. Prætereà si ad naturam humanam transueris, hæc certè non magis est in seipsa capax diuinæ illius scientiæ, quàm diuini esse. Capitur autem illa
à diuino

à diuino esse; non autem esse infinitum capit: quia est angusta in se, nec finiti ad infinitum dari proportio potest. Ergo diuinam illam scientiam atque archetypam naturam humana non capit in sese: cum & diuinæ perfectionis sit, non posse communicari; & humanæ tenuitatis, non posse ea capere quæ perfectionis diuinæ sunt. Tum ipsa quoque personalis vnio Naturarum duarum in Christo rem ita sese habere euincit necessitate absoluta. Non enim personalis vnio aut confusionem efficit, aut transfusionem proprietatum ad hanc aut illam Naturam pertinentium; sed saluas vtriusque Naturæ proprietates seruari præcipit in communi supposito & operationibus illius. Itaque in homine mens intelligit, non corpus; Corpus ministrat menti instrumentaliter, ac non Mens corpori: Communiter verò, & intelligenter simul & instrumentaliter agit suppositum illud ex corpore & mente constitutum, quod hominem appellamus. Quòd si mentis proprietas integra menti permanet, nec corporis esse potest, eademque proprietatum corporearum ratio (iam enim si contrà statueretur, non foret proprietas) quid de diuinitate, aut ea scientia formali quæ summè propria diuinæ essentiae est, aut alia quauis proprietate statuamus? Postremò non potest aliter idipsum poni, si integram constare volumus rationem salutis nostræ. Nam salus nulla homini potest à Christo Iesu contingere, nisi ponatur illa voluntaria dispensatio, secundum quam Christus (vt verbis vtamur Apostoli) ipse *Philip. 2.*
inani-

Thesi xi.

seruatoris nostri, plenissimum est ac perfectissimum omnium quæ in rem creatam venire possunt. Nam & conditione sua hoc genus proximum est illi ἀρχετύπω, ac coniunctissimum in vnitate subiecti, id est, personæ Christi; & in illo subsistit velut principio suo inseparabili. Est autem hæc Theologia, quam vnionis appellamus, tota sapientia rerum diuinarum communicata cum Christo θεωσώπω, id est, qua sermo Caro factus est, secundum humanitatem eius. Atque hanc quidem Theologiam esse in Christo Iesu Mediatore nostro, & discerni ab illa archetypa Theologia oportere, quæ inest ipsi communiter cum Patre & Spiritu sancto secundum Naturam diuinam ipsius in vnitate essentiae, tribus argumentis demonstrari potest: Ratione vtriusque naturæ in persona Christi, Vnionis personalis earum in Christo, & salutis nostræ. Etenim si ad naturam diuinam respexeris, quæ est simplicissima, idem est scire Naturæ diuinæ quod esse: Quod autem nos ea distinguimus, ratione solum distinguimus, quæ sunt vnum re ipsa ac simplicissimè. Esse autem eius, est planè incommunicabile: Et scire igitur eius incommunicabile dicamus necesse est. Hoc verò diuinum scire, quo Deus res Diuinas nouit diuinitus, vel secundum modum infinitæ perfectionis suæ; hoc (inquam) scire, est illa ipsa Theologia essentialis atque prototypa, de qua antè dicebamus. Prætereà si ad naturam humanam transueris, hæc certè non magis est in seipsa capax diuinæ illius scientiæ, quàm diuini esse. Capitur autem illa
à diuino

à diuino esse; non autem esse infinitum capit: quia est angusta in se, nec finiti ad infinitum dari proportio potest. Ergo diuinam illam scientiam atque archetypam natura humana non capit in sese: cum & diuinæ perfectionis sit, non posse communicari; & humanæ tenuitatis, non posse ea capere quæ perfectionis diuinæ sunt. Tum ipsa quoque personalis vnio Naturarum duarum in Christo rem ita sese habere euincit necessitate absoluta. Non enim personalis vnio aut confusionem efficit, aut transfusionem proprietatum ad hanc aut illam Naturam pertinentium; sed saluas vtriusque Naturæ proprietates seruari præcipit in communi supposito & operationibus illius. Itaque in homine mens intelligit, non corpus; Corpus ministrat menti instrumentaliter, ac non Mens corpori: Communiter verò, & intelligenter simul & instrumentaliter agit suppositum illud ex corpore & mente constitutum, quod hominem appellamus. Quòd si mentis proprietas integra menti permanet, nec corporis esse potest, eademque proprietatum corporearum ratio (iam enim si contrà statueretur, non foret proprietas) quid de diuinitate, aut ea scientia formali quæ summè propria diuinæ essentiae est, aut alia quauis proprietate statuamus? Postremò non potest aliter idipsum poni, si integram constare volumus rationem salutis nostræ. Nam salus nulla homini potest à Christo Iesu contingere, nisi ponatur illa voluntaria dispensatio, secundum quam Christus (vt verbis vtamur Apostoli) ipse *Philip. 2.*
inani-

Rom. 2. & 4.

inaniuit sese, forma serui accepta, similis hominibus factus, etiam per omnia fratribus similis; & tentatus in omnibus similiter, sed absque peccato. Quod si per omnia similis; ergo & per scientiam, quamuis alioqui disparem & longè superiorem nostra scientia omnium, similis nobis dicendus est. Quid plura? quicumque scientiam Christi quā homo, non putant distinguendam ab eiusdem scientia quā Deus; ij profecto paulatim, licet imprudentes, in Apollinaris castra delabuntur. Vt enim personæ diuinæ substantia non tollit animæ humanæ in Seruatore nostro veritatem (quod Apollinari videbatur) sic diuina illa scientia, quæ essentialis est proprietatis Deitatis in persona Christi, non perimit scientiam, quæ proprietatis humanitatis est; Sed concurrit vtræque in vnitatem suppositi, & seruat vtræque in eodem Christo Veritatem suam. Scientia diuina est in Christo incommunicabilis; sed sui tamen ἀπαιτάτως communicatiua: Quod ἀπαιτάτως siue resplendentia inest naturæ humanæ Christi plenissimè & perfectissimè. Quapropter omnis plenitudo Deitatis habitare dicitur in ipso corporaliter; & ex ea plenitudine consequi grauissimè prædicat Apostolus, quod sumus in eo completi, qui est caput omnis imperij & potestatis &c. Est igitur in Christo hæc Theologia, quam Vnionis appellamus; quid sit autem, ex antecedentibus est fermè cognitum, quoad eius in hac nostra infirmitate cognosci potest. Est enim hæc Theologia omnino adæquata illi, quam proximè præcedente

Colos. 1. & 12.

dente capite diximus Theologiam simpliciter, vel in se appellari. quàm latè patet Theologia simpliciter dicta, creata (inquam) & communicata seu participata illa, tam latè patet Christi seruatoris nostri Theologia secundùm humanitatem ipsius: Nihil est in rebus creatis, nisi ab hac Theologia Christi, ratione vlla Θεολογία. Hanc ille Theologiam accepit à Patre propter nos, & nos ab illo: Plenus gratiæ & veritatis est, *Ioan. 1.* & nos omnes accipimus de eius plenitudine. Demonstrat illud quod dicimus, iusta comparatio vtriusq. Theologiæ secundùm definitionem ipsarum. Nam de illa diximus præcedente capite, *Theologia simpliciter dicta est tota Sapientia rerum diuinarum cum re creata communicabilis pro communicantis modo.* Iam ad hanc oculos & cogitationem conuerte; omnia eadem planè esse in vtraque videbis, si determinationem actus, & subiecti exceperis; quum dicimus, *Theologia Unionis est Sapientia tota rerum diuinarum, communicata cum Christo Θεωσώφω*, id est, qua Sermo Caro factus est, secundùm humanitatem eius. Nam pro eo quod illa communicabilis dicebatur, nimirum potentia (vt ita dicamus) indeterminatè, hic determinato actu *communicata* dicitur. Tum pro eo quod subiectum nullum aderat in definitione illius, eo quod simpliciter & in se considerabatur; hic subiectum amplissimum & incomparabile adhibetur, dicendo hanc *cum Christo Θεωσώφω communicatam* esse: Quod perinde est atque si dixeris, Theologiam illam in potentia simpliciter consideratam, eandem

D

totam

totam in Christo demum actu esse terminatam, Verumtamen si quis forte aliter desideret, age, Theologiam hanc Vnionis tentemus secundum causas definire. Est igitur hæc Theologia, *Sapientia rerum diuinarum, in Spiritu Dei sine mensura cum homine comunicata diuinitus, ad eorum omnium qui secundum imaginem Dei creati sunt, illustracionem.* Hæc est illa Theologia in se: quæ si in subiecto (prout opus est) cernitur, eadem est Theologia solius Christi Seruatoris nostri, secundum humanitatem ipsius; non Angeli vllius in cælis, aut hominis cuiusquam alterius. Cum enim scientia diuinitatis sit fons inaccessus & abyssus magna; Sapientiam certè humanitatis, quam assumpsit Deus, subministrari oportuit, velut riuum abundantissimum, sed rebus creatis commodum, vnde hauriremus omnes; quemadmodum aquam à fonte inaccessso manantem, de castello aut lacu hauriendam præbent sitientibus aquileges. In hac autem definitione Genus est, vt antè, *Sapientia*: per causas ponuntur differentie. *Materia rerum diuinarum* est, nempe quatenus communicari possunt, & nobis omnibus exponi opus est in Christo. *Forma est Spiritus Dei sine mensura datus.* Etenim (vt suis responderebat Ioannes) filius quem misit Deus, verba Dei loquitur; non enim huic Spiritum admittitur Deus: Pater diligit filium, & omnia dedit ei in manum. Efficiens est *Diuina communicatio*: tum quæ Deus Pater communicat cum filio Spiritum exinanito secundum humanitatem ipsius dispensatione voluntaria; tum quæ persona filij
secun-

secundum naturam diuinam ipsius, cum Spiritum communicat cum humanitate sua per vni-
onis gratiam, vt appellant Scholaſtici, & efficaci-
tatem illius. Idem enim Christus vngens & vn-
ctus est: Vngens, secundum diuinitatem; vn-
ctus secundum humanitatem suam, in vnitatem
personarum. Finis est, *illustratio eorum qui secundum
imaginem Dei creati sunt*. Hanc enim illustratio-
nem percipiunt in coelis Angeli & beati, prae-
sente visione Dei; hic vero in terris fideles, eius-
dem reuelatione, velut absentes à Domino. Quan-
quam non longè abest ab vnoquoque nostrum,
vt optimè demonstrat Paulus: Sed tamen dum
hic commoramur in corpore, peregrè absentes
à Domino, singuli per fidem, non per aspectum
incedimus. In Christo itaque Redemptore no-
stro duplex est Sapientiae Theologiae modus:
Vnus diuinus, secundum Deitatem: Alter quasi
diuinus, secundum humanitatem eius. Hic au-
tem quasi diuinus modus, tum diuinus est in
aeterno principio suo, aeternumque permanens
in vnitatem personarum; tum quasi diuinus vel proxi-
mè diuinus, secundum modum ipsius. Nam
vtrumque simul in Christo mediatore nostro esse
oportuit; vt diuina hoc pacto consociaret aduna-
retque humanis, Deum conciliaret hominibus,
hominesque ad Deum adduceret; Vnicus nimi-
rum Emanuel, Verbum caro factum, & Deus
factus in carne perspicuus, in quo sunt omnes
thesauri Sapientiae & scientiae absconditi, & qui
nobis factus est à Deo Sapientia, vt docet Apo-
stolus. Atque haec Theologia, prout in Christo

Act. 17.

2. Corinth. 5.

Isaia, 8.

Ioan. 1.

1. Timoth. 3.

Colos. 1.

1. Corinth. 1.

ipso consideratur absolutissima, distinguitur etiam ab illa Theologia archetypa, de qua primum diximus, iis ipsis modis quos capite 4. constituimus. Nam etsi vnum est commune vtriusque subiectum siue suppositum, vt vocant, scilicet persona Christi; Illa tamen archetypa Theologia ab æterno est increata; essentialis siue formalis, vna eademque Patris, Filij, & Spiritus Sancti; in sese absolutissima, vt quæ habeat in se omnia de suo lumine: infinita; simul tota, atque incommunicabilis. Hæc verò ectypa Theologia creata est, & cœpit in tempore: habitualis est; absolutissima secundum naturæ creatæ modum, vt quæ habeat in persona de lumine naturæ alterius personaliter adiunctæ, velut simplicissimo & absolutissimo principio suo: Eadem quasi infinita est & infinita proxima aded, vt diuerso respectu infinitam & finitam non incommode dixeris: Infinitam, si cum mensurata & exigua scientia nostra; finitam, si cum illa essentiali & infinita Dei sapientia comparaueris. Nec tota simul est hæc, sed vicium mutationumque, & successionis particeps: nec incommunicabilis est, sed & potentia communicabilis cum rebus creatis, & ex facto communicata secundum demensum donationum eius. Atque hæc satis de Theologia Vnionis in Christo seruatore nostro ad salutem omnium exposita.

CAPITULUM VI

CAPVT VII.

De Theologia visionis in cælis.

QUEMADMODVM creatæ illius sapientiæ & habitualis Christi, quam Vnionis Theologiam appellamus, licet modo planè singulari, tamen commune principium est illa prototypa & essentialis Dei sapientia, quam primo loco posuimus: sic etiam ectypa illa Theologia Vnionis in Christo seruatore nostro, commune est principium reliquæ Theologiæ, quæ tum à beatis illis Spiritibus in cælo, tum hic in terra ab hominibus miseris percipitur. Illa archetypa matrix est omnium; hæc verò ectypa in Christo est reliquarum mater: Illa fons omnium; hæc commune quasi castellum seu conceptaculum. De huius autem salutaris conceptaculi diuina plenitudine res creatæ duobus modis hauriunt: Vnæ, visione 2. Corinth. 3. coram; Alteræ, reuelatione; absentes videlicet ac peregrinantes à Domino. Ex his duobus modis reliqua illa duo Theologiæ ectypæ genera processerunt; quorum alterum Theologiam beatorum, Alterum viatorum orthodoxi Patres appellabant. Itaque secunda forma Theologiæ ectypæ, Theologia beatorum seu excelsa; Tertia, viatorum, siue humilis dici à nobis potest. Atque hanc vtramque formam Theologiæ Christus sanctificauit in persona sua; quandoquidem cum humili Theologia vsus est in humilitate carnis, tum excelsa vtitur in illa exaltatione sua, qua nunc exaltatus est supra omne nomen: vide-

D ;

licet

Thesi XII.

licet vt commune principium vtriusque Theologiae sibi inesse ostenderet. Est autem Theologia Visionis, quae communicata est cum Angelis & Spiritibus Sanctorum consecratorum seu perfectorum in caelo. In hac definitione certo consilio genus & differentiam communem omisimus, quia vtrunque idem est quod in proxima superiore Thesi fuit expositum: nempe hanc esse *diuinarum rerum Sapientiam*. Restat itaque vt de propria differentia, atque (vt vocant) specifica huius Theologiae videamus. Eam verò determinauimus his verbis definitionis nostrae, quibus *communicatam esse cum Angelis & Spiritibus iustorum consecratorum, seu perfectorum in caelo* pronunciauimus. Nam hisce verbis paucissimis singularem Theologiae huius circumscriptionem statuimus, triplici argumento: Primum est, respectu modi, quod *Visione* communicatam dicimus: Secundum, respectu subiecti, quod *communicatam cum Angelis Spiritibusq; iustorum*: Terrium denique, respectu circumstantiarum, ac praecipue loci, quod *communicatam in caelo*. quibus rebus haec Theologia tum ab antecedente, quam Vnionis appellamus, tum à sequente quam revelationis, distinguitur euidentissimè. Ac primum quidem in modo communicationis maxima sita est differentia, quod *Visione* communicata dicitur haec Theologia. Etenim cum rerum Spiritualium non possit esse communicatio nisi spiritalis, nec spiritalia à spiritualibus nisi spiritali modo videri possint, quia res spirituales sua ipsarum essentia, potentia, operibus, & perpeffionibus omnino sunt

sunt simplicissimæ; propterea hunc modum Theologicæ communicationis spiritalem esse statuimus, ac simplicissimum. ex quo sequitur hanc Theologiam esse lumen intellectuale, permanens, & perfectum, per modum infusi habitus communicatum: quo lumine cælestes illæ creaturæ vident creatorem suum, sicuti est, Visione cum ipsis communicata de Christi plenitudine, quam præcedente capite breuiter perstrinximus. Etsi nulla ratione hæc Theologia cum antecedente potest comparari: quia Theologia Christi est habitus intellectualis luminis permanens & perfectus à se & in se, quæ est persona eius *σταύρωται*, subsistit in illa archetypa diuinæque Theologia, estque plenitudo habitualis de plenitudine illa infinita & essentiali Deitatis, quæ carnem assumpsit in vnitatem personæ. Hæc autem Theologia etsi habitus est intellectualis luminis permanens, & suo modo perfectus; tamen nec permanet, nec perfectus est, ac ne ortum quidem habet à se ipsa; sed principium ortus & naturæ totius suæ à Christo habet seruatore nostro: nec aliunde, quam vi Christi seruatoris nostri, habet sui conseruationem. Quòd autem subiecta duo Theologiæ huius prædicantur, *Angeli & spiritus iustorum*, id sententiam nostram confirmat vehementissimè. nam neque Angelis sua est in cælo Theologia, neque spiritibus qui cum Angelis in gloriam recepti sunt; nisi secundum illum communicationis modum, quem paulo antè circumscripsimus. Nec obstat, quòd Angeli simplice visione

lumen illud diuinum assequuti sunt; homines vero quasi per ambages & anfractus multos principiorum, ratiocinationū, conclusionum, & scientiæ multiplicis, tandem eò prouecti sunt. Id enim nihil ad rei differentiam pertinet, quia in vtrisque habitus est intellectualis permanens, & suo modo perfectus, gratiæ & gloriæ communicatione facta à Domino. Non enim hic de modo rei imperfectæ & contententis ad perfectionem agimus (hoc enim de ratione est Theologiæ in subiecto considerata, de qua suo ordine dicturi sumus;) sed de conditione perfectâ eius: quemadmodum perfectam esse demonstrat loci ipsius circumstantia, quandoquidem quæ in cælo sunt, ea perfectionem suo modo singula obtrinent, santque ab omni imperfectione alienissima: Quapropter etiam Apostolus ad Hebræos spiritus iustorum *πνεῦμα ἁγίων* appellauit, id est, consecratorum, vt vulgo exponitur, siue (quod fortasse magis conuenerit) ad perfectionem euentorum beneficio Dei. Id enim Græca voce commode significatum est. Quod verò hanc Theologiam in cælo demum, ac non in terris esse statuimus, id dignitatem illius optimè demonstrat. Est enim cælum domicilium Dei patris nostri, & Filiorum eius hæreditas. Tantisper dum hic sumus, à patre absumus, siue (vt ait Paulus) peregrè absumus à Domino; per fidem non per adspectum ambulamus, & ad locum hæreditatis nostræ contendimus. Vt igitur longè præstat illius conditio, qui apud patrem in deliciis est & perfruitur domicilio ac hæreditate sua; & cognitio

Hebra. 12.

2. Corinth. 5.

tio eiusdem maior, quàm eius qui longissimè
 abest, & sola imaginatione aut cogitatione animi
 fermè res illas comprehendit: Ita in diuinis illis
 rebus & spiritualibus, Theologia quæ in cælo est,
 huic Theologiæ quæ in terris, anteponenda est.
 Quòd si quis ampliorem huius Theologiæ defi-
 nitionem cupiat, nunc alteram quoque secun-
 dùm causas adferemus, in hunc modum. *Theolo-*
gia beatorum siue excelsa, est Sapientia rerum diuina-
rum in spiritu Dei communicata ex demenso Christi
cum iis qui in cælo degunt, secundùm quam visione
Dei æterna, gratiosa, & gloriosa perfruuntur ad glo-
riam illius. Hic causas omnes ad huius Theolo-
 giæ definitionem pertinentes breuiter coniunxi-
 mus. Ac tria quidem ista sunt communia cum
 antecedente illa Christi Theologia; quòd hæc
Sapientia, quòd *rerum diuinarum*, & quòd *com-*
municata est: prout vniuersè capite quinto sta-
 tuimus. Sed alia omnia modificata angustius
 constituunt speciem huius Theologiæ. Nam effi-
 cientem causam non obscure annotauimus, di-
 centes Communicari hanc *in spiritu Dei*, id est,
 virtute spiritus æterni, spiritualia dona cum ele-
 ctis communicante: & huius efficientis causæ
 effectum manifestissimum, sed longè inferio-
 rem sua causa, ac minimè adæquatum ei expres-
 simus, dicentes hanc esse communicatam *ex*
demenso Christi: huic enim Deus non admetitur Ioan. 3.
 spiritum secundùm mensuram; sed Christus
 nobis dispensat pro mensura donationis suæ, & Ephes. 4.
 quid, cui, quando, quantum vult, largitur gra-
 tiosè. Materialis causa, siue (vt in rebus spiritua-
 libus

libus obseruari solet) subiectum huius Theologiae indicatur his verbis, *cum iis qui in caelo degunt*, puta siue Angelis, siue hominibus, eò subiectis per gratiam, vt præcedente nostra definitione distinximus. Forma verò sequentibus verbis exponitur, quando subiicimus *secundum hanc Sapientiam aeterna Dei visione & gloriosa caelestes animas persfrui*. Id autem est, vt commodè ad intelligentiam enunciemus, Essentialis forma huius Theologiae est in relatione posita, siue ordinatione & applicatione rerum caelestium ad Deum, tanquam principium & exemplar suum absolutissimum; à quo tota lux, gratia, & gloria in res creatas diffunditur, & qui idem quoque finis ipsorum est, & rei creatæ omnis: quem finem solum perstrinximus in definitione, dicentes *Ad gloriam illius*. Hæc igitur illa est Theologia visionis, quam speramus, quam credimus, in qua per fidem conquiescimus, & tamen ad eam contendimus, cupientes dissolui & viuere cum Christo, qui lux est, vita gloriaque nostra; & cum quo, vbi patefactus fuerit secundo aduentu suo, patefietur nos quoque in gloria absolutissimè.

Philip. 1.

CAPVT VIII.

De Theologia Reuelationis in hac vita.

HACTENVS de intellectuali Theologia lumine diximus, permanente perfectoque in singulis iis quorum est Theologia. Nam & permanens atque perfecta est perfectione infinita essentialis illa Theologia Dei, quam archetypam

typam appellauimus: & permanens item atque perfecta est perfectione quasi infinita, Christi Theologia habitualis, illa quam vnionis appellamus; & perfecta deniq. ac permanens illa Theologia visionis, quam Angeli in cælo & spiritus iustorum obtinent, perfectione amplissima secundum modum ipsorum. Expositis itaque illis permanentibus Theologiæ veræ formis, nunc ad veram Theologiam, quamuis non permanentem, veniamus opus est, vt modum Sapientiæ nostræ aliqua circumscriptione melius possimus assequi. Rectissimè enim ad Corinthios scribens *1. Cor. 13.* Apostolus, *Prophetia, inquit reddentur inutiles, & lingua cessabunt, & cognitio ipsa: Ex parte enim cognoscimus, & ex parte prophetamus. postquam autem aduenerit quod est perfectum, tunc quod ex parte est abolebitur. Quum essem infans, vt infans loquebar, vt infans cogitabam, vt infans sentiebam: postquam autem factus sum vir, vt inutilia sustuli, quæ infantu erant. cernimus enim nunc per speculum & anigma, tunc autem in os cernemus coram; nunc cognosco ex parte, tunc verò cognoscam prout etiam sum agnitus.* Non quod Theologiam hanc nostram, de qua deinceps dicturi sumus, ex vlla imperfectione secundum seipsam iudicemus laborare: nā in eo ipso quod habet, quicquid habet, est perfectissimum. Sed perfectio eius cum nostra tenuitate & imperfectione cotemperata est; quia principia solum perfectissimæ illius in cælo Theologiæ comprehendit; quibus principiis perfectis quidem in se ipsis, sed imperfectis secundum quendam modum, ad perfectionem cœlestem euchi-

euehimur. Quemadmodum enim naturæ nostræ principia insunt, quæ procedente tempore rationis cultura assurgunt ad conclusiones & determinationes iustæ scientiæ pro naturæ humanæ modo: sic etiam in opere gratiæ, Deus naturæ ordinem imitatus, à principiis gratiæ & sapientiæ illius exorditur; quæ principia nobis in vita hac per gratiam infusa irrigantur & auge-
 scunt eadem virtute, donec complementum gloriosa Dei visione & communione in cœlis obtineamus. Sunt igitur principia hæc, siue semina,
Thesi xii. argumentum Theologiæ illius, quam Theologiam reuelationis appellamus. *Est autem Theologia reuelationis, quæ hic communicatur cum humano genere; quam etiam non incommode Theologiam nostram appellaueris.* Quum reuelationis Theologiam dicimus, non obscure idem ostendimus quod paulo antè dicebamus. Nam homini in hac vita solet accidere respectu salutaris gratiæ, prout aciei oculorum nostrorum in rebus cernendis accidit. Res longinquissimas, quamuis amplissimas, oculus non videt, quia debilitatur hebescitque vis illa oculorum nimio rerum interuallo: propius accedentibus res videntur obscuræ, ac non internoscuntur; proximè verò admotæ, & pro conditione visus nostri, cognoscuntur planè. Eadem ratio est in contemplatione & communicatione gratiæ; etenim gratiam illam lucemque rerum diuinarum, velut quàm longissimè supra nos & res omnes positam, videre nemo nostrum potest; præsertim cum cæcitas mentis nostræ eò accesserit, qua impedimur
 in con-

in contemplandis diuinis rebus, etiam si per se possent eæ percipi cōtemplatione nostra. Quam autem Deo visum est res illas supernaturales admouere propius oculis mētis nostræ per Theologiam hanc; quam reuelationis appellamus; tum quasi è longinquo videntur illa beneficia gratiæ, & videtur Deus tantorum beneficiorum auctor: sed ita tamen vt communiter adhuc, & obscurè, & imperfectè videamus, vt qui paulatim accedunt propius ad rem oculis suis expositam videre solent. Sed vbi curriculum vitæ istius in qua peregrinamur à Domino, emensū fuerimus, prælucente reuelationis face, quam docet hæc Theologia; tum cominus visuri sumus; & perfectionem cognitionis in Christo adepturi, quæ Theologia visionis appellatur. Hanc verò Theologiam reuelationis, quæ etiam nostra dicitur, eodem planè ordine definimus quo antecedentem fecimus. Sunt enim genus & differentia communis eius, *Sapientia rerum diuinarum*: quas voces idè non expressimus, quia ex præcedentibus apertè intelliguntur. Singularem verò differentiam huius Theologiæ ab aliis illis, quas antè adumbrauimus, his verbis demonstrauimus: *qua hic communicatur cum humano genere*. Modus est *communicationis*: Subiectum ad quam hæc communicatio pertinet, *humanum genus* statuitur: locus & tempus definiuntur voce, *hic*, id est, in hac statione & præsentē seculo. Quibus ex rebus conficitur illud necessariò, quod antè perstrinximus; nimirum lumen intellectuale huius Theologiæ non permanens, sed transiens; non perfectum

2. Corin. 5.

perfectum simpliciter, sed tantum perfectum & absolutum secundum quid appellari posse. Nam siue modum communicationis spectemus, *reuelatio* est, qua Deus non totum obiectum Theologiae, prout est, aperit; sed prout ab homine in hac statione & infirmitate eius comprehendi potest: Siue subiectum ipsum respexeris, nihil certe hoc ad infinitam obiecti illius amplitudinem, de qua ne per somnium quidem in mentem homini venire potest: Siue denique animo & cogitatione contempleris hanc stationem nostram longissimè à Deo dissitam, & breuitatem vanitatemque istius æui nostri, fieri profectò non potest, quin tenuitatem horum principiorum agnoscamus à summa perfectione cœlestis illius Theologiae plurimum dissitam; Vt eò religiosius per hæc tenuia diuinæ gratiæ documenta contendamus ad summa illa, enitamurque singuli diligentissimè. Quòd si quis tamen alteram huius Theologiae definitionem per causas postulauerit, vt antehac fecimus in persimili argumèto, haud scio an hæc commoda sit futura: *Theologia nostra est Sapientia rerum diuinarum, reuelatione per Spiritum Dei communicata natura huius aut gratia beneficio cum in qui in terra degunt; secundum quam lumine intellectuâli, ratione tamen transeunte atque imperfecta, contemplantur Deum & res diuinas ipsius per sua incrementa, donec perfectam visionem eius consequantur ad gloriam ipsius.* In hac definitione exposito communi genere & differentia ad definitionem iustam pertinente, singulæ causæ eodem ordine traduntur, quem antè sequuti sumus.

Nam

Nam primum causa efficiens nominatur *Deus* per spiritum reuelatione communicans, & quidem natura huius nostra aut gratia beneficio erga eos homines qui in terra degunt, vocati Sancti & promissionum salutarium hæredes in Christo Iesu. Tum materia ostenditur, siue obiectum, quod Theologia nobis sistit apprehendendum fide; nempe *Deus & res diuina ipsius*. Deinde forma exponitur, quod *secundum hanc Sapientiam lumine intellectuâli per gratiam naturalem aut supernaturalem accenso in nobis contemplamur* illud obiectum nostrum, sed *transeunte tamen lumine atque imperfecto*: ac proinde (vt Paulus loquitur) tum temporis demum abolendo, quum id quod est perfectum aduenerit. quam quidem perfectionem expectantes adolefcunt pij per sua incrementa in virum perfectum ad mensuram staturæ adulti Christi, assurguntque ad perfectam visionem eius. Postremò finis totius huius Sapientiæ est *Gloria Dei*, hic primùm fidei nostræ, id est, credentium exposita; post autem in cælis quàm perfectissimè perfruenda in Deo Patre & Domino Iesu Christo.

Ephes. 4.

CAPVT IX.

Quotuplex sit Theologia communicanda modus.

Ex iis quæ antè dicta sunt, vniuersam Theologiam distingui duobus modis animaduertimus: nam vna infinita, Altera finita dicenda est. Ac infinitam quidem propriè simpliciterque
cam

eam esse credimus, quæ ἀρχὴν & Dei essentialis est; infinitam verò secundum quid (ut loquuntur) & respectu nostri, habitualement illam sapientiam Christi, omnes thesauros Sapientiae & cognitionis salutaris complectentem: finitam consimiliter eam Theologiam propriè simpliciterque appellari, quæ cum rebus creatis communicata est; siue perfectè in cælesti gloria, siue imperfectè in hoc terrestri stadio, in quo lumine Gratiae suæ nobis præluet Christus Dominus & seruator noster. Sed quia hæc nostra Theologia, quemadmodum & cælestis illa ad creaturas pertinens, certa via & ratione à Deo communicata est: antequàm de reuelatione Theologiae dicamus accuratiùs, videndum nobis est, ut modos communicandæ cum rebus creatis Theologiae, quàm euidentissimè fieri poterit, distinguamus. Est igitur duplex Theologia communicanda modis, Natura & gratia: illa, velut internum principium communicationis; hæc, velut principium externum illius: ex quo fit ut Theologia vna dicatur naturalis, & Supernaturalis altera. Hanc communicationis distinguendæ viam tam apertè nobis aperuit Paulus quum ad Romanos scriberet, ut negari à nemine sapiente possit. Nam quum omnes homines imbutos aliqua Dei & sui ipsorum cognitione pronunciat, primùm quidem naturæ luce, deinde verò auctoritate scripturæ; ex quibus testimoniis vel vnum sufficit ad præripiendam omnem peccatoribus excusationem peccati sui; omnino duplicem constituit modum communicationis, qua Theologiae huius effecti

Thes. xiii.

Rom. i.

effecti sumus participes. Est igitur duplex principium communicationis illius, ex quo duplex item procedit communicationis modus. horum principiorum vnum est, quod naturam; alterum, quod gratiam appellamus. Ac naturæ quidem, æquè ut gratiæ, commune principium est Deus, omnis boni auctor in natura rerum; siue secundum naturam, siue supra naturam extiterit. Sed quia gratosè visum est Domino, in ipso creationis tempore nonnullas de creaturis suis donare naturali aliqua Theologia, eiusque principia in earum intellectu conferere; hanc certè gratiam, quamuis naturalem, si omiserimus, ingrati in Deum futuri sumus. Et si hanc gratiam, eo ipso quod naturalis est, meminimus oportet esse illi reuelationis gratiæ oppositam, ex qua Theologia nostra reuelationis appellatur. Ab hoc principio communi principium illud internum & singulare natura ingeneratum est, quod imaginem Dei appellamus; secundum quam imaginem in hac vita constitutus Adam respexit ad Deum, tanquam ad exemplar suum proprio & interno motu, cuius motus Deus in natura eius singulari, & natura communi omnium, principium commune ingenerauerat. Ad hoc autem principium internum in natura hominis constitutum (quod naturalem gratiam appellamus) alterum Theologiæ communicandæ modum semper oportet accedere; quem Patres orthodoxi nuncupabant supernaturalem gratiam: quia naturale illud principium tum demum in nobis stetit, quum supernaturali principio &

E

externo

externo illi adhereret; quum autem primum ab eo auertit sese, corruptum fuit atq. miserrimum. Hinc ergo factum est, vt Theologia duplex analogicè statuatur: quarum vna dicitur naturalis, & supernaturalis altera. Naturalem quum dicimus, hoc in loco nolumus accipi ea significatione quam ex Varrone & Augustino supra capite primo ostendimus; sed proprio sensu atque simpliciter, vt mox (si Deus volet) definituri sumus. Hanc autem analogicè in diuisione nostra supernaturali illi Theologiæ & reuelatæ opponimus, non autem propriè; quia reuera à toto genere inter se differunt. Quemadmodum enim supernaturale illud principium Deus cum naturali principio, id est, intellectu nostro, in commune aliquod genus includi non potest, sic etiam actiones propriè ex utroque principio profluente non cogi in aliquod commune genus à nobis possunt, sed disparatæ sunt planè, & toto (quod aiunt) cælo differentes. Quæ autem ita se habent inter se, ea non possunt *aut disjunctæ aut diuidi*; cum alterum sit altero superius omnibus numeris, nec ratione generis vllius communis, nec ratione speciei cum altero æquari possit.

CAPVT XI.

De Theologia naturali.

Thesis xv.

THEOLOGIA naturalis est, quæ procedit ex principiis secundum se notis, naturali intellectu humani lumine pro rationis humanæ modo. In hac definitione nostra non genus ponimus, non diffe-

differentiam; ne forte hæc Theologia communicare genere aut differentia cum antecedentibus videretur. Neque enim hæc Theologia secundum genus appellari potest Sapientia, nisi æquiuocè; nec res diuinæ, ex quibus differentiam constitui necesse est huius Theologiæ, propriè simpliciterque huic Theologiæ attribui possunt, sed pari homonymia. scientiam fortasse, aut etiam (si ita videbitur) conscientiam generis loco posueris; at sapientiam minimè omnium. res verò diuinæ, quatum ratio constituit differentiam veræ Theologiæ, hic partim propriè, partimque impropriè & ex opinatione appellantur. Dicatur tamen scientia rerum diuinarum per melicet, vt aliquod genus huius Theologiæ, quamuis æquiuocum, inter omnes constare possit. Singularis verò Theologiæ istius circumscriptio secundum causas à nobis posita est in antecedente illa definitione nostra. Nam causa efficiens huius Theologiæ est natura ipsa, & *lumen naturale intellectus nostri*: materialis, rerum diuinarum *principia secundum se nota*, in quibus Theologia hæc naturalis consistit atque occupatur: forma est, quòd *ex illis principijs procedit* hæc Theologia *pro rationis humanæ modo*. De fine adhibendo non laborauimus, quia natura docente certus est, & tamen non magno pere ad definitionem hanc nostram visus est pertinere. Est igitur causa efficiens huius Theologiæ, non ars, non casus, aut quiduis aliud, sed natura ipsa, quam Philosophi principium & causam motus & quietis eius in quo est, primò ac

per se, esse tradiderunt. hoc principium commune, à quo naturalis hæc Theologia singulariter in vnoquoque homine impressa est. sed quia commune principium istud ita in singulis agit, vt ad singulas functiones suas certa quædam adhibeat instrumenta, ac velut partes naturæ toti ministrantes; propterea intellectus humanus, velut subiectum proprium huius Theologiæ, subternitur; cuius luce naturali tum principia cernuntur, tum etiam processiones ex principiiis consequuntur iusto naturæ ordine. Principia appellamus, quæ per se nota sunt naturæ luce, quæ immediatè nota sunt, & quæ immota siue immutabilia, vt ex iis tandem certa scientia consequatur. Ex his principiiis certos processus, tanquam ex fontibus riuos, deducit ratiocinatio; principia naturæ comparat cum rerum veritate, aut ea inter se disparat; causas cum effectis iungit, atque ex iis concludit; res communes & singulares determinat; denique sic omnia ordinat, vt scientiam adipiscatur earum rerum omnium quas ratio hominis inuestigare & consequi potest. Sed quia perangustus est rationis humanæ modus, propter debilitatem intellectus nostri, qui ad res naturæ manifestissimas non secus se habet, quàm oculus noctuæ ad lumen solis, vt præclarus ille Philosophus Aristoteles in metaphysicis agnoscebat; idcirco formam totius huius cognitionis visum est his verbis circumscribere, *pro rationis humana modo*. Etenim ex eo illud necessariò conficimus, si humana ratio in rebus non solùm humanis, verùm etiam naturalibus adeò

adeò infirma est; multo magis angustos fines
 ratiocinationis nostræ in rebus, quæ supra natu-
 ram sunt, ponendos esse: ne fortè in rebus tam
 arduis, quarum occultatione gloria Dei emicat
 luculentissimè (vt olim docebat sapiens) natu-
 ralis homo sibi indulgere & assentari audeat.
 Atque hoc quidem vniuersè dictum, nemo vel
 mediocri ratione præditus infitiabitur: quia &
 notiones communes à natura progeneratæ id
 docent, & omnium seculorum hominumque
 euincit experientia. verumtamen vt commo-
 diùs rem ante oculos ponamus omnium, tria
 nobis in quæstione hac videntur ordine expli-
 canda. Primùm enim videndum nobis est, quæ
 & cuiusmodi principia illa sint quæ nobis à na-
 tura hærent: Deinde verò, quænam sit naturæ
 huius ratio, in qua, tanquam in subiecto suo,
 principia ista ingenerata sunt: postremò autem,
 quod opus & quæ effecta naturæ illius princi-
 piorumque sint, aut esse prætereà possint, cum in
 rerum humanarum & naturalium, tum in diui-
 narum inuestigatione & comprehensione, hu-
 manæ rationis nostræ adiumento. Principio-
 rum igitur quæ in nobis sunt, commoditatem his
 paucis verbis describimus. *Huius Theologia na-* Thesi XVI.
turalis in intellectu humano notio versatur in rebus
communibus, & obscura, & imperfecta est; eoq; ne-
cesse habet à supernaturali suam perfectionem susci-
pere. Etsi autem pro ratione argumenti, quod
 instituimus in hoc loco explicandum, propriè
 agimus de rationis nostræ ad res diuinas secun-
 dum naturæ vim ordinatione: tamen ea quæ hîc

de principiis naturæ nostræ prædicantur, communiter etiam quodammodo ad res omnes humanas, præsertim verò morales, accommodari possunt; ut hac via cognitionem naturæ nostræ, quantum quidem ad hoc argumentum pertinet, consequamur. Principia itaque illa, de quibus agimus, denotamus notationis voce; quemadmodum à Tullio quàm plurimis locis appellantur: Græci *ἐννοίας* & *κατανόησις* dixerunt. Rectè id quidem: nam cùm intellectus mentis nostræ, prout à Physicis rationi opponitur, sit pura pura principiorum naturalium sedes, quæ principia in vnius cuiusque intellectu sic hærent, ut simpliciter in eo sint citra rerum quæ foris sunt, contemplationem: rectè (inquam) hæc principia notationes seu præceptiones appellantur, nam hæc notitia simplex intellectus nostri, sic intus à natura est, ut aliam omnem notitiam soleat antevertere, adeoque notitiæ cuius, velut fundamentum commune, subternatur. Huius verò notationis, horumque principiorum commoditas tribus modis circumscripita est, verbis illis nostris; cùm notationes illas *communes, & obscuras, & imperfectas* appellamus in Theologiæ argumento. Tria enim ad iustam rerum comprehensionem, opus sunt: ut subiectum quod agitur verè comprehendamus, ut perspicuè, ut plenè. Nam si pro subiecto vero respiciamus ad falsum aut opinabile; quemadmodum ferè fit, ut verum quidem in communi agnoscamus, in particulari autem à vero aberremus; falsa est principiorum accommodatio. si ex principiorum luce non satis sub-

iectum

iectum aut actiones eò pertinentes videamus, notio obscura est. sin autem eas res quas spectare opus est non nisi ex parte possumus intueri, notio imperfecta est. exempli causa, principium naturale est, ius suum cuique tribui oportere. hñc tribus modis in vtendo principio hoc plerunque fallimur. nam quod natura dicat communiter de vnoquoque, nos restringimus exceptionibus, & principia illa notionesque communes singularibus nostris conclusionibus, obscuritate mediocriorum, & imperfectione iudicii nostri violamus. Denique (vt in quæstione ipsa, quam instituiamus, figamus pedem) dicat principium naturale cuius, Deum colendum esse: Sed hoc principium & commune in vnoquoque, & obscurum, & imperfectum est. commune, quia Deum non docet singulariter, tanquam si digito indicaret hunc Deum ipsum esse: obscurum, quia id ipsum quod nobis indicat, non tamen ostendit perspicuè: Imperfectum denique, quia non ostendit plenè. Id autem ita se habere luculentissimè demonstrat Apostolus, quum Ly-

Act. 14.

strensis diceret sacrificare volentibus ipsi, *cur ista facitis? nos quoque sumus homines, iisdem quibus vos obnoxij affectionibus, annunciantes vt à vanis istis rebus conuerratis vos ad Deum illum viuum, qui fecit cælum, & terram, & mare, & omnia quæ in iis sunt; quique præteritis ætatibus fuit omnes gentes suis ipsarum viis incedere: quanquam non passus est expertem se esse testimoniij, bona tribuendo, dans nobis cælitus pluuias, ac tempora fructibus edendis apta, implens cibo & letitia corda nostra.* Nam commu-

nem fuisse notionem illis omnibus de Deo im-
 pressam, ac non singularem illam qua hunc ve-
 rum Deum esse cognoscerent, Lystrenses ipsi
 demonstrant facto, & Paulus arguit. Obscuram
 esse, demonstrant argumenta illius; cum nihil
 Apostolus nisi naturæ testimonia, aut res in na-
 tura à Deo gestas, adferat, ut declaret Dei illius
 summè adorandi veritatem: Hæc autem tenuis-
 sima vestigia sunt duntaxat veri illius & viuen-
 tis Dei, quæ non id quod Deus humano generi
 inde à principio est, sed quod Dei est, potius te-
 stificata sunt. Eadem quoque ratione principia
 hæc imperfecta sunt; quæ si quid de Deo testan-
 tur (ut profectò faciunt) testantur imperfectis-
 simè, & à perfectione illius absunt longissimè.
 Eiusdem generis illud est quod enunciabat Apo-
 stolus, quum Athenienses ab Idololatria reuoca-
 ret: *pertransiens, inquit, & contemplans sacra ve-*
stra, inueni etiam aram, cui inscriptum erat, Ignoto
Deo. quem ergo ignorantes colitis, hunc ego vobis an-
nuncio. Deus ille qui fecit mundum, & omnia quæ in
eo sunt, cum sit cæli & terra Dominus, in manu facti
templis non habitat, &c. Quibus conditionem
 principiorum illorum naturalium declarat lucu-
 lentissimè; cum nec Deum singulariter nouer-
 rint, quem principia communia docent colen-
 dum communiter; nec euidenter nouerint, ut
 qui in temporibus ignorantie dissimulatis vi-
 xissent; nec denique nouerint perfectè, cum
 Deus dicatur omnibus vitam dare, & halitum,
 & omnia, fecisseq. ex vno sanguine totam gen-
 tem hominum, ut videlicet quærerent Domi-
 num,

Act. 17.

num, si fortè palpando eum inuenturi essent: & cætera, quæ illic grauissimè à Paulo afferuntur. Quapropter optimè idem Apostolus affirmat *Retegi iram Dei è cælo aduersus omnem impietatem & iniustitiam hominum, vt qui veritatem iniuste detineant; quoniam id quod de Deo cognosci potest naturæ facultate & ordine, manifestum est in ipsis: Deus enim eum manifestum fecit. nam inuisibilia ipsius iam inde à condito mundo ex rebus factis intellecta perueniuntur, æterna videlicet eius potentia atque diuinitas, nempe communi illo ex ipsis principiis naturæ, & obscuro, & imperfecto modo. Quemadmodum autem communis hæc principiorum, & obscura, & imperfecta ratio in peruestiganda rerum veritate, diuinarum maximè, cognoscitur, adeò vt si quid veritatis de Deo per rationem inuestigatur, id à paucis tantum, & per longum tempus, & cum errorum plurimorum mistura homini proueniat: Ita etiam in eo iure peruestigando accidit, quod Apostolus ibidem τὸ θεῖον καὶ ἀσώματον & θεῶν appellauit. Nam siue ius ordinationemque diuinam de omnibus rebus in se & inter se factam contempleris, siue ius morale ad creaturas pertinens, quas fecit ad suam imaginem; nihil est omnino, quod non faciliè eadem ratione euinci possit istius incommodi. Quapropter omnibus expensis optimè concludimus, nec perfectionem his principiis & notionibus inesse capacem rerum diuinarum, nec habilitatem aut potentiam vllam vllò modo, ad peruestigationem rerum illarum suscipiendam; sed eam necesse habere planè, vt à supernaturali*

Rom. 1.

gratia, tum perfectionem suscipiat (si quam susceptura est) tum potentiam δεκτικὴν, id est, aptam ad suscipiendum perfectionem illius: usque adeò inepta est totius huius naturæ nostræ acies ad pervidenda & percipienda ea, quæ supra naturam sunt à Deo posita. Diximus de principiis. Iam de natura ipsa tota, in qua, velut in subiecto suo, ingenerata sunt principia ista, videamus. Naturæ igitur nostræ, in qua principia hæc, & notiones communes insunt, ratio duplex est à nobis observanda. Nam aut secundum se consideratur natura hæc, prout à Deo creata fuit, aut secundum accidens illi peccatum & corruptionem consequutam ex primorum parentum lapsu. De priore modo & conditione naturæ primigeniæ nostræ, principiorumque inditorum ipsi, statuimus in hunc modum. *Hæc conditio fuit Theologia naturalis in Adamo natura integra, quam ex principiis communibus, obscuris, & imperfectis coli & augeri ratiocinatione oportebat, & gratia perfici.* Non sum quidem nescius id novum permultis & inauditum videri quod modò dicimus; naturam integram, prout in Adamo à creatione fuit, his quasi finibus Theologiæ suæ fuisse præditam, nec ulterius secundum naturam processisse. verumtamen desinent mirari, (opinor) quicumque hæc duo, quæ iam dicturi sumus, eadem opera expenderint. Vnum est, eo ipso quòd Theologia naturalis dicitur, excludi supernaturalem Sapientiam, velut toto genere differentem; nec posse alteram confundi cum altera, quin statuatur oppositum in appposito (ut Scholastici

Thesi xvii.

lastici loquuntur) & manifestissima duorum membrorum inter se contradictio: quod ab omni iusta scientia est alienissimum. Alterum est, non propterea tolli rationem incrementi, quod homo natura integra ex principiis fuisset assequutus, donec perficeretur supernaturali gratia, & ad fastigiū illius euectus esset. Nam cum natura hominis ita comparata sit, vt principia quidem in sese habeat, progressum verò rationatione & studio assequatur, donec ad iustam scientiam perueniret; nemini dubiū esse potest, quin communis etiam in Adamo fuerit naturæ ratio; & in posteris ipsius fuisset futura, si in illa integritate primigenia sibi constitissent. Habuit ergo Adam principia incorrupta, prout naturæ sunt: tum ex horum principiorum cum rebus & signis comparatione potuit successiuè rationationis opere componere, diuidere, concludere, & determinare, etiam secundum naturam, quicquid facultate illius in rebus diuinis assequutura natura fuit; denique scientiam aliquam rerum diuinarum comparare secundum integræ naturæ modum. sed supra naturam non potuit transcendere, quia suus fuit & singularis modus facultatibus singulis ipsius; extra quem modum fuerat quidem assurrecturus Adam; sed supernaturalis gratiæ beneficio, non autem virtute naturæ suæ. Nam erant integra & incorrupta in illo omnia; sed contenta naturæ finibus, non supra naturam euagantia. Erant igitur principia in ipso communia: si enim singularia fuissent, non iam fuissent principia, sed conclusiones & determinationes

nationes rationis ad veram iustamque scientiam pertinentis. Erant eadem in ipso obscura : si enim fuissent clara & euidentia planè , non iam principia fuissent solùm, aut etiam meritò dicerentur ; sed media quoque infuissent ei : Quæ media propriè non ad intellectum, velut principiorum sedem perpetuam, sed ad rationem consensu omnium pertinent. Erant denique eadem imperfecta, non imperfectione vitiosa , aut imperfectione naturæ (nam perfectionem naturæ ex creatione obtinebat) sed imperfectione secundùm quid (vt vocant) id est , comparatè ad illam infinitam perfectionem Dei, rerumque diuinarum; ad quam perfectionem nulla res creata potest vi naturæ suæ attingere , quam nulla per se comprehendere. Hæc autem principia & quasi semina in aruo intellectus humani deposita, coli & augeri oportuit similiter, naturæ opera principiis accedente. Naturæ verò operaria est ratio in homine ad imaginem Dei condito, cuius rationis cultura prouehi principia illa oportuit, à communitate ipsorum ad opera singularia, ab obscuritate in lucem , ab imperfectione in aliquam perfectionem secundùm naturalis facultatis modum , vt conficeretur ex principiorum semine & rationis cultura in mente hominis scientia. Quid ergo ? scientiæ potuit rerum diuinarum in homine integro perfici his naturæ velut instrumentis ? minimè verò. Nam ratio ipsa non potuit non laborare ex obscuritate & imperfectione, cùm materiā non aliunde quàm ex principiis ad scientiam gignendam habuerit :
quando-

quandoquidem in principiis (vt recentiores Philosophi loqui solent) omnia insunt virtute communiter, quæ ratione & scientia hominum comprehenduntur singulariter. Ex quo id continuò sequitur, non potuisse, ne in natura quidem hominis integra, rationem ad amplius humanæ scientiæ fastigium ascendere, quàm superstruere posset principiis, & ex principiis ipsius. His positis, rectè concludimus, etiam in ipsa natura hominis integra non potuisse Theologiam perfectam esse, secundum perfectionem naturæ humanæ simpliciter; sed eam Theologiam gratia supernaturali Dei fuisse perficiendam, vel potius perfectione ingressa in locum ipsius abolendam; vt Theologia supernaturali homo locupletatus permaneret, & supernaturali virtute ad beatam illam conditionem transmitteretur per gratiam, in cuius spem viuam regeneriti sumus à Domino. Neque est cur miretur quisquam, quòd Theologiam naturalem abolendam fuisse supernaturali dicimus. nam ita nos docet Apostolus dicendum esse, quum de Theologia hac nostra, & illa futura in cœlis loquitur. *Ex parte enim cognoscimus, inquit, & ex parte prophetamus: quum autem venerit perfectio, tunc quod ex parte est abolebitur, &c.* Illa ἡμετέραν formæ non modò alterius, verùm etiam alterius generis & perfectissimi, hanc formam Theologiæ nostræ quasi absorptura est, & vindicata in perfectionem illius. Atque hæc de conditione Theologiæ naturalis in natura hominis incorrupta satis: de conditione illius, ex quo vitiositate corrupta est natura,

1. Petr. 1.

1. Cor. 13.

Thesi XVIII. natura, videamus: *Postquam verò natura hæc corrupta fuit, illa quidem ipsa principia in singulis permanserunt, communia, obscura, atque imperfecta; sed in sese corruptissima, inter se contrariatissima, tanquam rudera natura nostra, vitiositate nostra.* Non est hic consilij nostri, vt de corruptione naturæ nostræ agamus singulariter, aut de ortu & modo corruptionis illius; id tantum in præsentia agemus, vt modum seu conditionem naturalis illius Theologiæ, ex quo in peccatum homo miserè lapsus est, cognoscamus. Notum autem est illud in vulgo (quod optimè orthodoxi Patres, & Scholastici, vestigia illorum sequuti, tradiderunt) nempe naturalia dona corrupta esse, & supernaturalia amissa. Ex hoc dicto ita statuimus, Theologiam supernaturalem, velut abdicatam & repulsam indignissimè peccato hominis, hinc se in cælos recepisse: Theologiam verò naturalem, vt cætera omnia quæ ex natura sunt, fuisse corruptam. Etenim quomodo incorrupta potuisset in subiecto corrupto omni ex parte permanere? Istius verò corruptionis modus bifariam observandus est: primum in constitutione subiecti ipsius singularumque partium illius: Secundò in subiecti & partium eius inter se, atque ad alia omnia ordinatione. In subiecto igitur (vt antè dicebamus) inerant ista; in intellectu principia, & in mente ratio, vnde scientiam aliquam naturalis homo potuit acquirere. Sed cum ea principia in natura hominis integra ex incommodis suis laborauerint, itemque pro conditione principiorum non fuerit mutabilitatis expers humana

mana ratio; certè hæc incommoda non potuit curare superueniens hominis corruptio, non seruare in eodem statu, non denique à deminatione vlla ipsorum defendere. Itaque si antè communia fuerunt in singulis, etiam communia permanserunt; sed infestante vitio: si obscura fuerant, etiam longè obscuriora effecta sunt: si denique imperfecta, omnino in grauiorem multo imperfectionem corruerunt; ac proinde non potuit ratio hominis in peius non ferri, & grauissimè turpissimeque vitari. Quapropter verissimè illud de natura hominis prædicari potest, vt naturam totam, sic etiam principia eius omnia fuisse in seipsis corruptissima; præsertim verò quæ ad Theologiam spectauerunt, cuius subiectum supra totam naturam est rerum creatarum omnium; nec à natura ipsa integra aliter prehendi potest, quàm pro naturæ ipsius modo. Neque solùm ipsa in sese fuerunt corruptissima, sed (quod amplius est) ab omni iusto ordine & relatione conueniente inter se alienissima: nam quid magis ἀτακτον seu inordinatum cogitari potest, quàm si quis nec cum toto suo, nec cum partibus totius illius sui, nec cum aliis extra totum suum, ordinem debitum obseruauerit. Eiusmodi autem in homine lapso illa ipsa principia statim comperta sunt: manserunt principia eadem fundamento, sed modo diuersissima; cùm nec in se ipsa, nec inter se, aut cum aliis potuerint tenere modum. Atque hæc causa est, cur ipsa inter se fuisse dicimus conturbatissima, tanquam rudera naturæ iacentis, & miserè

serè prostrata graui casu nostro. Quemadmodum enim domus elegantis, si grauissimo casu deturbabitur, & vi maiore aliqua corruet momento vno, omnis forma disperit; & partes, quamuis affabrefactæ, supraque modum speciosæ, afflictæ, corruptæque iacent, & latent sepultæ in aceruis ruderum: Ita etiam quicquid in natura humana fuit elegans, abii euauitque, & tanquam in mole indigesta & incompolita vitiositatis nostræ sepultum est. Iam postremum restat, vt de opere effectisque naturæ illius & principiorum naturalium in ea videamus. Certè si principiorum & naturæ totius nostræ iam vsque ad eò exile opus est, etiam in iis rebus ad quas natura potest assurgere; multò magis in Theologia naturali infirmitas & imbecillitas naturæ principiorumque illius tenenda est: cùm subiectum Theologiæ à natura hac non possit comprehendì; sed naturam totam, ac non solum hominis cuiusque in infinitum superet. De Theologia itaque naturali, si ad opus ipsius effectæque respiciamus, ex antecedentibus ita concludimus:

Thesis XIX.

Itaque hac Theologia nihil omnino ad perfectionem potest perducere, nec perducit vnquam; ac ne perfectionis quidem est per se ipsam capax, superuenientis à gratia. Tria sunt breuiter hoc loco de Theologia naturali à nobis enunciata; prout periti scientiarum secundum essentiam rerum de quibus agitur tria expendi præceperunt, δύναμις, ἔργον, καὶ παθήσθαι, potentiam, actionem, perpeffionemque ipsarum. De potentia igitur huius Theologiæ dicuntur ista: *Hac Theologia nihil omnino ad perfectionem*

perfectionem potest perducere. nec mirum. cum ipsa ad perfectionem venire non possit, alios quomodo prouehat ad perfectionem iustam? De opere siue actione, dicimus hanc *non perducere* vnquam ad perfectionem quicquam: quæ res apud omnes ratione iudicioque præditos extra controuersiam omnem futura est; præsertim si cogitauerint ex causa imperfecta, adeoque imperfectissima, non posse effectus alios quam imperfectos exsistere: alioquin enim (quod est absurdissimum) perfectos fructus arbor imperfecta proferre diceretur. Tertius verò locus, quem de naturali hac Theologia affirmamus, fortassè nonnullis grauior & difficilior creditu esse videbitur, qui non possunt ferre, vt naturæ nostræ derogentur omnia, & gloriosæ Dei gratiæ arrogentur. dicimus enim naturalem hanc Theologiam *per seipsam ne perfectionis quidem sibi superuenientis à gratia, capacem esse*: Id est, nullam per se natura aut virtute sua affectionem, aut relationem ordinatam, aut dispositionem (vt vocant) habere, qua suscipiat illam perfectionem, quæ superfunditur cœlesti gratia. Proinde vt quiduis in natura & à natura suscipiat secundum genus illud potentiæ, quod passiuum vocant, ex habilitate & dispositione naturæ nostræ; tamen si ad fructum perceptionem quæ respexeris cœlestium illorum spiritualiumque donorum, quæ Deus reuelatione singulari cum hominibus communicat, huic Theologiæ nulla est potentia passiuæ per se, nulla susceptiuæ, nulla obediæntialis (vt vocant Scholastici) nulla denique dispositio, qua naturalis

Theologia supernaturali communicet. Est quidem commune utrique subiectum, circa quod versatur: Sed utraque hæc Sapientia inter se differunt (ut ita loquamur) totalitate naturæ suæ. Neque enim scientias facit congeneres subiecti eiusdem communicatio, sed modus ipsarum: quemadmodum in numeris communiter occupantur Musicus & Arithmeticus, sed tractationis modo inter se differunt. Demonstratur istud vel vno comparisonis inter hæc ipsa argumento: Natura enim non nisi ex materia prius existente dispositionem elicit; Spiritus autem Dei omnia in omnibus operatur. Itaque ad Theologiam naturalem, natura & intellectum adhibet, & principiorum semina ad dispositionem illius occupat: Ad illam verò supernaturalem, Spiritus Dei omnes partes sibi omnino vindicat, ut omni iure supernaturalis appelletur.

CAPVT XI.

De Theologia supernaturali.

EXPOSITA infirmitate huius naturæ nostræ, ex qua Theologiæ naturalis modus certò deprehendi potest; Nunc nobis videndum est, quid sit quod natura appetat, & vnde modus assequendæ rei eius, quam appetit, possit contingere. Naturam igitur nostram, siue communem spectes, quæ omnes bonum appetunt communiter, siue etiam singularem, qua singuli ad hoc aut illud appetendum pro conditione ipsorum traducuntur, videmus eò semper ferri, ut bona
sua

sua assequatur, & fugiat contraria. Atque hoc naturæ studium tantopere in rebus etiam leuissimis emicare solet, vt nemo vel imperitissimus non sentiat, natura duce bonum appetendum esse. Cùm autem in rebus omnibus nihil tantæ necessitatis, vtilitatis, dignitatisque esse videatur, quàm vt homo in hac vniuersitate rerum princeps constitutus, ad bonum suum euehatur, quod nec facultate naturæ, nec arte humana, nec rei creatæ vllius adiumentis, potest assurgere: Propterea necesse fuit, aut hominem ipsum inuestigare modis omnibus, secundè viam rationemque boni istius obtinere posset, aut eius qui conferre potest beneficio ad cognitionem apprehensionemque viæ illius perducere, qua assequeretur bonum. Vt autem homo ipse auctorem sui illius boni, viamque ad illum, & boni percipiendi modum viribus naturæ suæ, aut arte vlla, subsidiove rei creatæ cognosceret; nunquam profectò fieri potuisset: nam quomodo perdita in se creatura, & ab auctore boni sui iusto iudicio abiudicata, ad eum fuisset peruentura? quomodo cæca visura inuisibilem? quomodo mortua apprehensura & instituta viam, qua ad bonum (quod quidem verè sit bonum) queat contendere? *Quapropter superuenire homini oportuit illam Theologiam inspiratam, quam ab ortu eius supernaturalem appellamus, & Theologiam reuelationis, à gratioso communicationis modo.* Alioquin nunquam fuisset futurum, vt mens hominis ex sensu mali sui emergens, ad spem certam apprehensionemque boni deueniret. Auctorem itaque boni ad miserum abiectumque

Thesis xx.

1. Cor. 13.

Joan. 3.

iectumq. hominem oportuit accedere, cum nulla ratione homo potuerit ad illum conscendere. Accedit autem Deus, auctor omnis boni, variè ad homines pro vario operationis modo: sed si vlla nobis salutaris est, dum in hac vita degimus, donum certè cognitionis est, qua Deum, prout sumus ab ipso cogniti, discimus cognoscere. Hoc illud bonum est, quod *Theologiam inspiratam* appellamus: nam inspiratione nos cognoscit, vel potius cognitos sibi esse testatur Deus; Theologia verò, quam inspirat nobis, cognoscimus Deum, prout ab ipso fuimus cogniti. Hanc verò salutarem Dei inspirationem cognitionemque communicatam beneficio eius, eò *superuenire* dicimus, quia nec in nobis, nec penes nos, nec penes ea quæ circumstant nos, nec in tota rerum vniuersitate principium vllum, aut semen istius boni exstare potest ad salutem hominum efficax; sed Deum illum auctorem boni, qui in omnibus est, & per omnia, & supra omnia, superfundere salutarem illam gratiam necesse est, eamque inde superuenire nobis; vt possimus credere dicenti cœlestia, qui ne terrena quidem dicenti credebamus. Ortum, naturam, modum totius huius mysterij supernè effici oportuit. Hinc illud natum est, quòd hanc Theologiam inspiratam, *ab ortu supernaturalem; à gratioso modo, reuelationis Theologiam appellauimus*: quandoquidem ortu, & natura sua, & communicationis modo demonstrat potentissimè, nihil in hac re à Deo non prouenire, & virtute diuina perfici. Id tamen obseruandum est, quum hæc Theologia reuela-

reuelationis appellatur, dici *κατ' ἐξοχὴν*, & angustiore significato, quàm capite octauo & nono fuit proposita. Illic enim Theologiam reuelationis dicebamus eam, quam Deus hîc cum homine communicat, siue naturali, siue supernaturali gratia: Hîc verò reuelationem supernaturalis gratiæ cum natura & bonis naturæ comparantes, & statuentes earum inter se oppositionem, de supernaturali solùm reuelatione, & gratioso modo cõmunicationis instituimus dicere. *Est autem* *Thest. XXI.*
Theologia supernaturalis, sapientia rerum diuinarum, qua procedit ex principis secundum se notis, superioris scientiæ lumine, supra humanæ rationis modum. His verbis sequentes vestigia definitionis, quam de naturali Theologia antè tradidimus, paucis Theologiam supernaturalem definimus. Ac genus quidem & differentiam huius Theologiæ ex antecedentibus omnes facillè intelligunt. Est enim genus, *Sapientia*: non illa quidem archetypa, de qua principio dicebamus, (nam hæc principium vniuersale est, ideoque nullo genere concludi potest) sed sapientia æquiuocè dicta, ex vniuersali illo principio defluens per Christum *Colos. 2.*
 Iesum, in quo omnes thesauri sapientiæ & intelligentiæ sunt absconditi. Differentia per causas certo ordine exponitur: nam causa efficiens huius Theologiæ est Deus infundens *superiori illius scientiæ lumen*; Materialis est, *principiorum secundum se notorum* in rebus diuinis: Formalis denique, quòd ex illis principiis lumine illo superiore *proceditur supra humanæ rationis modum*. Ac Deum quidem infundentem lumen illud superioris
 F 3 scientiæ

scientiæ vel Sapientiæ ad hæc principia, velut efficiëntem causam, hoc loco ponimus: Quia (vt antè dicebamus) in hac gratiæ communicatione vnus est demum Spiritus, qui omnia operatur in omnibus prout vult, lumenque superioris illius & cœlestis scientiæ, illustratione virtutis suæ, communicat. Nam cùm omnes scientiæ ita comparatæ sint, vt lumen suum per se à natura habeant, aut ex alia superiore scientia mutentur; hæc autem scientia, alias omnes quæ sciuntur, quæq. sciri possunt, omnibus numeris superet: Propterea superiorem scientiam comparatè visum est appellare, vt ostenderemus hanc scientiam cœlestem esse, superiorem omni terræ huius aut mundi totius scientia; aut (si ita placet) supremam omnium, quæ vnquam sciri ab homine & apprehendi possunt. Quid? quodd hac ipsa appellatione admirabilem hanc scientiam non solum superiorem aliis scientiis, verùm etiam nobis ipsis, & natura nostra, & ipsa vniuersitate rerum, prædicamus? Ita fit, vt quam longissimè abducti ab harum rerum consuetudine & cogitatione, prætercurramus omnia quæ sunt in rebus creatis, & sursum ad lumen illud inextinguibile, nullisque mutationibus aut umbraculis infestum, id est, ad Deum ipsum transuolemus. Ex hoc igitur lumine, quod singulari gratia nobiscum Deus communicatum voluit, id nobis contingit, vt materiam supernaturalis Theologiæ comprehendamus, nimirum *res diuinas*, hoc est, Deum ipsum, & quæcunque sunt, quæ ad Deum ordinata sunt:prehendamus, inquam, pro

pro iustissimo sanctissimoque subiecto huius sapiētiæ, & intus principia illa cælestia per se nota, quibus illustrauit nos hîc Deus, pro instrumentis habeamus, ad comprehensionem diuinarum rerum necessariis. Hinc forma sequitur huius Theologiæ, diuinæque Sapiētiæ, posita in actu cognitionis illius nostræ; quum statuimus procedere Theologiam hanc supernaturalem in cognitione rerum diuinarum, ex principiis diuinitus inditis, supra humanæ rationis, adeoque omnis creatæ intelligentiæ modum. Enimuerò si à Deo lumen est superioris scientiæ, si principia illius luminis, si progressus luminis; etiam progressum vel processionem nostram in apprehensione rerum diuinarum supra captum rationis nostræ, acceptum eidem ferri necesse est. *Huius Theologiae supernaturalis duplex est ratio: nam aut absoluta est, & secundum se, pro modo communicanti; aut secundum quid, pro modulo eorum, ad quos peruenit communicatio.* Quod dicimus hoc modo se habet. quæcunque scientia aut sapientia in quæstionem venit, ea consideratur aut prout est natura & genere suo, simpliciter; aut prout non est natura & genere, sed quodam concreto modo, compositè. Id quod est natura, & quod est in genere, abstractum appellatur; quod secus, concretum. Verbi gratia: iustitia esse natura dicitur: iustum, in quo iustitia cum subiecto hæret, non esse natura: quia non est vnum quid propriè & per se. Omne autem quod est, eo ipso quod est, vnum est. Id autem quod est natura, & in genere, præstantius est eo, quod concretum est:

quia natura sunt, & in genere sunt, quæcunque pura & absoluta sua natura constant; nec quicquam habent commixtum & concretum, dispar sui atque dissimile. Iustitia enim semper est una & eadem, in nullis personis, temporibus, locis mutabilis: Iustus mutabilitatem habet, mutationemque suscipit, cuius est iustitia expers. In hunc modum de Theologia dicturos opus est circumspicere, ne forma Theologiæ secundum naturam & genus ipsius, prout est integerrima & incorruptissima, admixtione ullius rei concretæ deformetur adultereturque, aut fiat (ut ita dicamus) *ὑπόστασις*. Nam si id quod subiecti est, aut secundum subiectum illius, cum sanctissima illa & intemerata matre & indice salutis nostræ (si ita appellare licet) confuderis, neutrum horum profectò rectè assequuturus es, nec dignitatem Theologiæ, nec veritatem subiecti, quod hæc Theologia generat, & quicum à Deo communicata est. Omnino itaque duplicem Theologiæ rationē constitui à nobis necesse est; quandoquidem ipsa in se ex natura essentiaque sua aliter observatur, quàm in subiecto illo tenui infirmoque hominum, qui ex perceptione & comprehensione illius Theologi appellantur. Priorem modum Theologiæ cum nominibus ipsius, tum certa determinatione circumscribimus, dicentes, *esse absolutam hanc Theologiam, & Theologiam secundum se, pro communicantis modo*: Absolutam enim quum dicimus, consilium nostrum esse ostendimus agere de Theologia absolute simpliciterque considerata, citra admistionem

nem rei alterius, siue subiecti, siue aliarum rerum, vndecunque sint, ad eam accedentium. Quapropter etiam hæc Theologia secundum se appellari solet, id est, secundum naturalem conditionem, propriamque essentiam (vt vocant) ipsius: Ita vt nihil alienum in ea sit, & nihil suum non sit in ea, prout est à Deo informata. Huius verò determinatio pauculis illis verbis à nobis posita est, *pro modo communicantis*. Nam cum earum rerum quæ ab aliena virtute & efficacia procedunt, modus ab effectu sit; Theologia autem, argumentum in rebus creatis, & supra res omnes creatas dignissimum, non possit casu aut temerè ad nos delata esse; rectè omnino faciunt atque sapienter, quicunque ab effectu ipsius percipiunt ipsius modum. Est autem earum rerum, quas vis aliena efficit, duplex modus: Vnus adæquatus virtuti efficientis causæ, quemadmodum homo ab homine generatur: Alter, inferior ac minimè adæquatus, vt fit in rebus quamplurimis. Neque enim opera artificum adæquantur suis artificibus; neque externa opera internis operibus, quæ artificis voluntate consilioque in animo informantur.. Est autem nostræ Theologiæ auctor & effector Deus, qui ipsam gratiosè cum genere humano communicat. idque pro modo suo: verumtamen non illo adæquato, id est, pro modo essentiæ suæ, quæ infinita est; sed modo non adæquato, id est pro modo voluntatis suæ, reuelationes suas temperantis ad commoditatem conditionis nostræ. nam Sapientia adæquata ea est quam Theologiam archetypam siue prototy-

pam appellauimus, ad quam proximè accedit Theologia vnionis in Christo Iesu: secundùm hanc Theologia visionis in Sanctis cælestibus: tertium denique locum hæc nostra Theologia obtinet. quæ si cum Theologia sanctorum in cælis minimè est comparanda, longè profectò iniquius futurum esset, si quis eam cum Theologia vnionis; iniquissimum, si cum Theologia illa archetypa & essentiali vellet committere. Est igitur modus absolutæ huius Theologiæ à communicante datus, pro modo sapientiæ & bonitatis ipsius, certa voluntate consilioque eius; quo reuelationes suas contemperauit cõditioni nostræ, & sese accommodauit vltro ad rationem hominum, salutemque Ecclesiæ suæ. Hæc illa est absoluta Theologia, totam rationem perfectam perfectè comprehendens, quam Deo placuit reuelare in commune, ad laudem gratiæ gloriøsæ suæ in Christo Iesu. Ex hac autem diuina planè perfectâque Theologia communitati hominum per Dei gratiam exposita, profluxit altera illa ratio Theologiæ, quam secundùm quid appellamus. Etsi non est cogitandũ, quum modificari Theologiam illam diuinam prædicamus, nos de veritate illius quacunque de causa velle detrahere: nam Theologiam illam veneramur, colimusque religiosissimè; & lugemus potius infirmitatē nostrā & angustias mentis nostræ, quàm vt de sanctissima illa, & perfectissima Theologia tātulum detrahamus. Sed quia virtutes omnes (vt antè diximus) à natura longè sunt præstantiores in seipsis, quàm in subiecto vllò suo, quemadmodum aliud

aliud est iustitia in se, aliud iustitia hominis cum
rest. ctione dicta : eò fit , vt Theologiam secun-
dùm quid appellemus eam , quæ in homine est,
& secundùm hominem ; cuius forma simplex,
Theologia absoluta à nobis dicta est. Est igitur
Theologia illa absoluta , velut forma purissima:
Theologia verò secundùm quid , velut forma
materiæ superaddita; & pro conditione materiæ
suz determinata angustius, finitaque facta. Con-
stat autem , quo angustior & indignior materia
illa est , eo angustiores effici formam , quæ illi
accesserit. Cùm itaque subiectum huius Theolo-
giæ homo sit, qui ex comprehensione eius Theo-
logus appellatur, atque hoc subiectum summo-
pere vanitate & infirmitate circumfluat; Theolo-
giam certè secundùm quid à Theologia absoluta
distingui accuratissimè interest plurimùm, tum
veritatis diuinæ , tum institutionis nostræ. Est
enim Theologia absoluta, conceptus quidam pu-
rus à Deo oblatus : Theologia verò secundùm
quid, est conceptus ab homine apprehensus, sed
impuratus conditione illius, & imperfectus red-
ditus. Quo magis iniqui videntur esse in Eccle-
siam Dei, quicunque in hoc tempore non aliam
nouerunt Theologiam, quàm quæ secundùm ho-
mines, & ab hominibus est; & qui ab hominum
iudicio atque auctoritate in hac causa perinde
pendent, ac si purus ille conceptus formaque di-
uina Theologiæ , quam absolutam appellamus,
aut euauisset planè, aut in manus potestatem-
que hominum mancipij lege deuenisset. Est
enim illa forma , est ille conceptus permanens,
non

non autem ad voluntatem hominum mutabilis; cui omneis homines oportet credere, non autem illam hominibus ignorantibus & infirmis cedere. Huius verò Theologiæ, quam secundum quid nominamus, determinatio, (ut vocant) vel circumscriptio his verbis à nobis expressa est, *pro modulo eorum, ad quos pervenit communicatio.* Alius est dantis, alius accipientis modus: nam qui dat & subministrat Theologiam, Deus est; nos subministratam à Deo percipimus. Qui dat, sapientissimè donum suum, id est, Theologiam nostram absolutam ita contemperavit, ut quicquid necesse est in commune Ecclesiæ suæ, profuderit gratiosissimè, & communi hominum exposuerit: sed qui accipiunt, hi ab eo percipiendo quod Deus in commune confert, absunt longissimè. Nam & unicuique suus est modulus, & toti Ecclesiæ in vnaquaque ætate suus; & pro ignorantia, infirmitate, ac tenuitate omnium, imperfectissimus. Quapropter insignis est, & intoleranda eorum hominum in Deum contumelia, & iniuria in Ecclesiam eius atrocior, qui in vasis tam infirmis & ineptis plenitudinem incredibilis istius thesauri, in hac misera & mortali vita, residere posse arbitrantur. Atque hæc in genere de Theologia supernaturali satis. Nunc ad definitionem & singularem expositionem eius, Deo auctore, transeamus.

CAPVT

CAPVT XII.

Quid sit Theologia absolutè dicta.

THEOLOGIA nostra absolutè dicta, est Sapientia rerum diuinarum, secundum veritatem diuinam à Deo inspirata, & per enuntiatiuum sermonem in Christo commissa seruis eius, atque in Testamento vetere & nouo per Prophetas, Apostolos, & Euangelistas consignata, quantum eius hic nobis expedit reuelari ad gloriam ipsius, & electorum bonum. Et si aliqua nostræ Theologiæ absolutè dictæ ex antecedentibus definitio haberi potuit; tamen visum est hoc loco necessarium paulo amplio-rem & accuratorem adhiberi, vt de singulis rebus ad essentiam eius, veramque naturam pertinentibus commodior exstet dicendi locus. Nam quemadmodum iusta definitione essentiam rei, quæ agitur, opus est contineri: ita etiam à definitione iusta, singula quasi semina definitæ rei petenda sunt, ex quibus sigillatim loci definitionis explicentur. Antequam verò de partibus huius definitionis dicere instituimus, ordinis causa exponi necesse est, quibus veluti cancellis hæc Theologia nostra absolutè dicta, discludatur ab illa altera, quam Theologiam secundum quid diximus appellari; vt hac ratione & via constituta, de vtraque deinceps suo ordine videamus, prout natura huius & illius postulauerit. Vtriusque ergo Theologiæ terminos, breuitatis causa, ponemus binos; ex quibus naturam illarum quodammodo saltem cognoscamus. Nam Theologia

logiæ absolutè dictæ (quam Deus generi humano offert donum purissimum atque incorruptissimum, & tradit Ecclesiæ suæ) termini propriè duo sunt: Vnus est subiecti, de quo agitur hac nostra Theologia: Alter est modi ad Theologiam hanc & sapientiam diuinam pertinentis pro captu naturæ & ratione salutis nostræ. His duobus expositis, ad terminos quoque Theologiæ secundùm quid dictæ statuendos venturi sumus. Subiectum ergo, de quo Theologiæ huius nostræ documentis homines instituuntur, vnum est amplissimum, adeoque infinitum, Deus; qui vniuersale principium est, & exemplar, & finis rerum omnium quæ fuerunt adhuc, aut sunt in hoc tempore, aut vnquam futuræ sunt: Infinitus in se, suamque infinitatem in rebus omnibus testificans, amplissimis essentiæ, virtutis & operationum communium singulariumque argumentis; quæ nulla planè ac ne celestis quidem creatura potest opere ipso ad perfectionem, ex facto percipere, aut sermone exprimere, aut complecti intelligentia. Quapropter cùm infinitæ illius essentiæ, maiestatisque cōprehendendæ, ac velut definiendæ per mentis, sermonis, naturæque huius angustias, ratio nulla inueniri à rebus creatis, aut excogitari possit: nulla profectò Dei illius nostri (vt infinitus est) scientia, aut comprehensio aliqua in rebus creatis existisset, nisi Deus ille optimus maximus sese, quamuis infinitum, aliquo pacto finiuiſſet vltro; vt scientia eius & sapientia certa de ipso ad res creatas perueniret. Sic prospexit Deus, primùm vt à

Christo

Christo seruatore nostro in gratia vnionis secundum naturam humanam ipsius comprehenditur, quantum quidem potest natura creata ad summum & incomparabile sapientiæ fastigium euecta capere per singularem illam Theologiam, quam vnionis propterea appellauimus. Sic eadem prouidentia effecit amplius, vt ab Angelis & spiritualibus intelligentiis, præsens à præsentibus, visione quadam perciperetur, pro eo ac essentiæ illæ cælestes visione Dei præsentis gloriosa frui potuerunt; vnde Theologia visionis item appellata. Sic denique eadem quoque prouidentia, sed per amplissimam & nunquam satis laudatam misericordiam, prouidit atque præstituit ille sapientissimus miserationum Pater, vt in oculis generis humani singulare quoddam exstaret speculum, & singularis forma à Deo communicata, qua ipse, quamuis infinitus per omnia, quasi finito modo, se creaturis inferioribus spectandum, cognoscendum, sciendum, & sapiendum (vt ita dicamus) exhiberet per Theologiam reuelationis, quam & nostram appellamus. Quapropter cum subiecti illius modus, prout infinitum est, capi à quoquam non possit; de modo Theologiæ, id est, Sapientiæ illius, qua se infinitus quasi definitum exstare voluit, videndum est. Ac modum quidem huius sapientiæ, quam Theologiam nostram siue reuelationis appellamus, minimè adæquatum esse subiecto, aut esse vnquam ex facto posse, ratio ipsa docet, & nostra natura postulat. Quid enim magis ex ratione est, quam vt intelligamus vnum infinitum esse; & cum

cum eo vno quod infinitum est, nihil comparari aut adæquari posse? Alioquin perire naturam vtriusq. ex illo quasi cōcursu ipsorum oporteret, infinitumq. esse desinere, quia alterum altero finitur. Naturam verò nostram non ita comparatam esse, vt Deum infinitū aut res etiam infinito proximas cōprehendat, quisquis nescit; naturam communem nescit, & seipsum nescit. Præsertim verò, si id cogitemus, Deum sapientiā suam bonitatemque cum humano genere communicatam voluisse; cuius rei perficiendæ nulla vnquam exstitura fuisset ratio, nisi modum contempteratum modulo naturæ & conditionis nostræ, Ecclesiæque suæ, eadem sapientia & bonitate præstitisset: certè nemo homo futurus est, qui non statuatur modum sapientia illius & bonitate communicatum longè inferiorem, ac minime adæquatum infinitati illius, fuisse præbendum nobis ad vtilitatem nostram. Atque hæc causa est, cur illam communicationem sapientiæ suæ re ipsa & modo constituit captui hominum electorumque suorum, & Ecclesiæ suæ commodissimam. Etenim re, quæcunque sunt opus cognitu, declarauit: quæcunque verò, aut non opus esse vidit, aut communicari vtiliter nobiscum non posse, ea dissimulauit sapientissimè. In modo verò illustrem gratiam suam effecit, quum res diuinas, spirituales, & cælestes, modo humano, corporeo, & terrestri circumvestiuit (vt ita dicamus) ne quid nos fugeret earum rerum, quas nostra scire interfuit. In primis autem singulare illud est in huius diuinæ communicationis modo,

modo, quòd disciplinam illam gratiæ salutaris
ordini naturalium scientiarum, disciplinarumq.
conformauit, naturæque nostræ accommodauit
doctrinam gratiæ. Quemadmodum enim ad
perceptionem humanæ cuiusq. disciplinæ, prin-
cipiis opus est, ratiocinatione tanquam medio
ex principiis exsurgente, & conclusionibus de-
terminationibusque ad iustam scientiam disci-
plinarum, quæ inter homines sunt, pertinenti-
bus: Ita etiam in cælesti illa disciplina cum hu-
mano genere communicanda, prouidit Deus
Opt. Max. de principiis ex superiore gratiæ illius
lumine, tamquam cælesti face, institutis; ex qui-
bus mentes nostras ratiocinatione diuina im-
boeret, viamque aperiret ad conclusiones & de-
terminationes cælesti scientiæ conuenientes, &
pro conditione Ecclesiæ electæ ipsius sapientiam
illam cœlestem in terris adumbrantes salutariter.
Id quidem verum est, rerum illarum cœlestium
quas docet hæc sapientia, perfectionem infini-
tam esse; neque fieri potuisse vt perfectionem
rerum assequeretur verborum, quæcunque tan-
dem ea sunt, perfectio: sed tamen gratiosissimè
sapientissimeq. effecit Deus, vt nihil perfectum,
quod quidem scitu nobis opus esset, non expri-
meretur; & nihil inesset imperfectum in Theo-
logiæ illius communicatæ, per Dei gratiam, ve-
ritate. Perfectionem, inquam, rerum, quas Deus
præparauit timentibus ipsum (quod quidem sa-
tis esset) exhibuit Deus Theologiæ huius com-
municatione; prouidens sapientissimè, vt rei
perfectissimæ singula capita necessaria commu-
G nicatione

nicatione Theologiæ diuinæ perfectissima haberentur. Perfectissimum igitur subiectum, sed perfectione infinitum: sapientia perfectissima, sed perfectione finita: Modus denique sapientiæ perfectissimus, sed perfectione analogica cum veritate illius Sapientiæ, quam Theologiam nostram absolutè appellamus. Atque hæc quidem ipsa, quibus Theologiam absolutè disclusam esse demonstrauiamus, secundum rationem communia sunt reuera cum altero illo genere Theologiæ, quam Theologiam secundum quid appellamus. subiectum enim commune, & modus sapientiæ, scientiæq. illius, est in substantia idem: nam Theologia plus vna esse non potest, secundum essentiam ipsius, & rei in se veritatem. sed quia Theologia illa altera, quam secundum quid appellamus, nescio quid permixtum & coniunctum habet; idque (si propriè loqui volumus) quasi materiatur in subiecto suo: propterea ad rationem Theologiæ illius secundum quid appellatæ duo consimiliter accessere termini, sine quibus nunquam Theologia secundum quid commodè tradi potest, aut percipi salutariter. Nam illa Theologia absolutè dicta, verè forma essentialis est, ad Dei Ecclesiam pertinens communicatione diuina: hæc verò secundum quid veluti materiale est, cui forma illa non potest sine obseruatione terminorum istorum adhærescere. Prior terminus est subiecti, in quo hæc Theologia residet communicatione diuina: posterior est modi, cuius agglutinatione diuina Theologia absolutè dicta, cum subiecto hoc, quamuis inperfectissimo

tissimo per se, compingitur. Subiectum est (ne diu hæreamus) homo; animal donis quidem naturæ ornatum amplissimis beneficio Dei; sed corruptis vitiositate ipsius: quæ tamen dona (etiam in statu integritatis illius) nunquam, nisi efficiente singulari Dei & supernaturali gratia, ad fastigium salutis & gloriæ cœlestis hominem extulissent. fuerunt itaque in isto subiecto secundum naturam ipsius sua instrumenta, ad disciplinas percipiendas commoda; sed quæ nunquam non subsiderent in rebus naturalibus, atque in eis consisterent: fuerunt principia partim sensu percepta foris, partimque intellectui nostro intus adhærentia atque ingenita: fuit ratio- cinatio ex illis principiis cogitationes colligens, comparans, constituensque: fuerunt conclusio- nes & determinationes ex principiis certa ratio- cinatione erutæ: fuit denique scientia; sed natu- ralis, terrena, carnalis, & naturalibus modis im- perfectissimis ita constituta, vt ad nihil superna- turale, nihilque perfectum assurgeret; ac ne sensu quidem villo afficeretur supernaturalium & per- fectarum rerum. Etenim, vt inquit Apostolus,

1. Corin. 2.

animalis homo non est capax eorum, quæ sunt spiritus Dei: sunt enim ei stultitia, nec potest ea cognoscere. Quamobrem, quid huic termino longissimè à rebus diuinis distito cum sanctissi- ma illa Theologia absolutè dicta? aut quid ca- stissimæ illi Theologiæ cum homine impurissi- mo & ineptissimo, nisi optimus ille & cœlestis Pater, qui modum communicandæ Theologiæ illius absolutè dictæ suppeditauerat, idem gra- tiosissimè

tiōssimè modum applicandæ Theologiæ secundum quid nobis concinnasset? Atque hic est terminus alter ad percipiendam Theologiam secundum quid necessarius, quem antè statuimus; nimirum modus applicandæ vtiliter illius scientiæ, ad infirmum illud miserumque subiectum, de quo breuiter modò agebamus. Modum itaque applicandæ illius scientiæ perfectissimæ ad subiectum istud imperfectissimum constituens Deus, pro infinita illa sua misericordia diuinum lumen cœlestis gratiæ præbuit hominibus, quo per virtutem Spiritus omnia in omnibus perficeret, quæ ad salutarem hanc applicationem præstationemque sunt necessaria. Ac propterea quicquid in natura humana est ad perceptionem rerum ingeneratum, id Deus virtute Spiritus sui ita occupauit, vt cum singulis naturæ bonis dona gratiæ, quæ respondent ipsis, coniunxerit. Nam principiis in intellectu à natura positis agglutinauit principia gratiæ: rationi ex principiis assurgenti incrementa luminis sui diuini superstruxit: conclusionibus & determinationibus, quas ratio consequuta est imperfectissima naturæ luce, demonstrationes supernaturales & perfectissimas superaddidit, ex quibus scientia cœlestis in mente piorum constitueretur: denique tum obiecta cœlestia proposuit sentienda menti & voluntati nostræ cœlesti modo, tum eandem voluntatem ad apprehensionem obiectorum illorum excitauit. Hi ergo duo illi sunt modi, quos singulariter adhibendos esse sapientia Dei iudicauit, præter eas res quas de

Theologia

Theologia absolutè dicta exposuimus; vt Theologia altera hæc, quam secundùm quid appellamus, commodè apud homines versari posset, vtiliterque ab iis percipi. Alioquin nec subiectum adeò alienum vt homo est, fuisset futurum sapientiæ illius cœlestis capax; nec sapientia cœlestis vestigio vel tenuissimo ad homines tam ineptos vnquam peruentura. His positis, quæ ad rationem huius Theologiæ ab illa discernendam pertinent; videndum nobis est, vt deinceps ordine de vtraque pro instituto nostro dicamus, quæ ad rem præsentem videntur pertinere. Theologiæ igitur nostræ absolutè dictæ definitionem principio capitis expressimus, genus illius (vt in antecedentibus) & differentiam per causas exponentes. Est enim genus *sapientia*; & verè quidem sapientia, non autem *ratio sensu*, aut ex opinione hominum (vt fit plurimùm) appellata. Causarum verò ad differentiam Theologiæ pertinentium singuli loci communi ordine perecurruntur. Nam primùm efficientem causam, & quæcunque ad eam pertinent, declarauimus, dicentes hanc Theologiam à Deo inspiratam esse, & per enunciativum sermonem in Christo commissam serui eius, atque in testamento vetere & nouo per Prophetas, Apostolos, & Euangelistas consignatam. Materiam rerum diuinarum appellatione conclusimus, formam Veritatis; finem denique quantum eius nobis hic expedit reuelari ad gloriam eius, & electorum bonum. Itaque vt locum hunc concludamus paucis, genus & differentia communis est huius Theologiæ, quod rerum diuinarum

narum dicitur (vt antè) sapientia: singularis verò differentia per causas sequentibus explicatur. Quamobrem de illis, agendum, ordine eodem videamus, & omisso genere differentiaque comuni, aggrediamur causarum eius explicationem.

CAPVT XIII.

De causa materiali nostræ Theologiæ.

ET SI omnes causas quæ ad iustam definitionem Theologiæ nostræ absolutè dictæ sunt opus, certo & vulgari ordine naturæ in definitione collocauimus; placuit tamen, ad commoditatem docendi priùs de causis internis & essentialibus Theologiæ dicere, quàm de iis quæ foris siue extrinsecus cum ea coniunctæ sunt. Internas causas appellamus eas, quæ essentiam rei constituunt illius de qua habetur sermo, cuiusmodi sunt in rebus omnibus materia & forma: Externas verò, quæcunque, tanquam externa quædam, rei constitutæ adhærescunt, siue ad generationem ipsius, vt efficiens causa; siue ad operationem & effectum, vt finis. Hunc ordinem ratio disciplinæ magis postulat; illum obseruat natura. Quapropter internas causas priore loco aggressori sumus; externas verò in posteriorem reiecturi. Vt ergo de materia primùm videamus sacre Theologiæ; materiam eius, vestigiis scripturæ, ac naturæ quoque ipsius insistentes, exponimus in hunc modum. *Materia Theologiæ est diuinarum rerum; nimirum Deus, & quæcunque*

quacunque ad Deum ordinata sunt, prout disciplinam Dei de natura, operibus, & iure ipsius tradi oportuit. Hanc ergo siue materiam, siue subiectum, siue obiectum appellemus, prout respectu vario nomina hæc de argumento Theologiæ prædicari possunt, definimus *rerum diuinarum* appellatione. Res autem diuinas hoc loco volumus accipi, quæ quidem aut verè diuinæ sunt; aut, si ad rerum naturam pertinent, ad Deum tamen aliquo pacto ordinantur. quam rem nonnulli ex orthodoxis patribus volentes exprimere, materiam Theologiæ sic definiuerunt, vt id totum in materia Theologiæ habendū prædicarent, quod aut Deus est recto casu (vt loquuntur Grammatici) aut quod obliquo casu Dei, Deo, ad Deum, aut à Deo esse dici potest; quod denique secundum omne casus (vt Grammaticis appellantur) suam certam ad Deum habet relationem ordinationemque. Ac propriè quidem simpliciterque Deus subiectum, seu materia est Theologiæ: quemadmodum vniuscuiusque scientiæ, siue disciplinæ vnum aliquod certum definitumque subiectum, siue materiam haberi necessesse est. Perinde enim subiectum in vnaquaque scientia se ad scientiam habet, vt obiectum se habet ad potentiam naturalem vel habitum nostrum. Constat autem propriè illud obiectum potentiæ siue habitus humani assignari, sub cuius ratione omnia ad suam potentiam siue habitum referuntur: quemadmodum (exempli causa) sermo articulatus & fragor referuntur ad auditum, quæ sonora sunt; quia sonus vel res sonora

quā sonora est, proprium est obiectum auditus nostri: similiterque homo & bestia referuntur ad visum, quā colorata sunt; quia color vel res colorata est obiectum visus nostri. Sed omnia tamen in Sacra hac Theologia tractantur sub ratione Dei, tanquam propriæ materiæ, quæ agitur in Theologia: quia aut Deus ipse est de quo agitur, aut res sunt ad Deum ordinatæ, vt ad principium vniuersale, & finem ipsarum. Atque hanc ipsam quoque rationem sancti Apostoli, aut proximi tempora illorum viri Apostolici in sancto symbolo obseruarunt, quum subiectum principiorum, in quibus tota scientia virtutis continetur, posuerunt Deum esse; & articulis de Deo, certa capita de Ecclesia, & diuinis erga eam beneficiis subiecerunt; vt principia priore loco posita, id quod subiectum est per se, Theologiæ nostræ ostenderent; posteriore verò, quæ ad subiectum singulari modo se habent, & affecta sunt, tenerentur. Harum autem rerum, quæ diuinæ appellantur, duplicem ordinem, ex iis quæ modo diximus, constitui sequitur oportere: Vnum de Deo, quo nos oportet frui: Alterum de rebus Dei, quibus nos oportet vti secundum Deum: vt Augustinus lib. 1. de doctrina Christiana copiosè explicauit. Ad locum autem de Deo simpliciter hæc duo pertinent; ratio naturæ, & ratio voluntatis eius. Naturæ; siue secundum essentiam in tribus personis subsistentē; siue secundum distinctionem personarum spectes in vnitatem essentia. Voluntatis autem; tum eius quæ vniuersè ad res omnes creatas fertur quodammodo; tum illius quæ

quæ communis est, communiterque exposita in genere humano; tum denique huius, quæ singulari ratione gratiæ in Ecclesia ipsius exponitur. Ad alterum verò locum de rebus ad Deum ordinatis, tria fermè pertinent in scripturis sacris exposita: Nempe rerum natura, quæ ad Deum ordinata est; opera Dei in illis; & ius illis à Deo assignatum. Naturam autem rerum disciplina Theologiæ Sacræ dicimus explicari, non quidem simpliciter quæ sunt (hoc enim scrupulosè vestigare, & recognoscere, & tradere, physicorum, medicorum, & philosophorum est, sese in perferutandis & recognoscendis naturæ operibus sine modo & fine immergentium;) sed tantum secundum id, quo suam relationem suamque respectum ad Deum habent necessitate naturæ, & Deus ad illas libertate voluntatis suæ. Etenim nec Angelorum naturam docet Theologia, ut faciunt Metaphysici; nec animantium aut rerum elementarium, ut Physici; nec τῶν ἐξ ἀριθμῶν, ut mathematici: sed naturam conditionemque tradunt singulorum quæ ad hanc disciplinam pertinent, pro ut ad Deum referuntur, suæque affectione ad ipsum ordinantur solum. De operibus quoque, iudicium idem: Etenim opera Dei in rebus creatis omnibus, prælucente Theologiæ diuinæ face, ita obseruantur; ut non ea simpliciter in rationem veniant atque vniuersè, quæ præstat in eis Deus; sed tantummodò ea quæ secundum hanc ordinationem quam modò expressimus, aut Deus agit in illis, aut illæ agunt secundum Deum. Agit autem Deus liberrimè liber-

rima voluntate sua, aut vniuersè, cùm ordinariè secundùm naturam, tum extra ordinem secundùm prouidentiam ipsius; aut communiter, secundùm vocationem communem salutaris gratiæ omnibus expositæ; aut denique singulariter, secundùm vocationem singularem salutaris gratiæ electis ipsius inditæ per spiritum sanctificationis ad vitam æternam. E diuerso autem illæ agunt ministrantes ordinationi Dei, aut vniuersè, naturæ vniuersalis instinctu, & communi lege obsequentes naturæ & prouidentiæ illius; aut communiter respicientes ad communem illam vocationem omnibus expositam communi modo; aut denique singulariter, multiplicem & admirabilem sapientiam eius ad salutem ipsarum efficacissimam omni honore & obsequio, vt par est, prosequentes. Sed quia omnis laus virtutis in actione consistit, vt aiebat Tullius; ea autem demum vera laus est, quæ non ab hominibus iudicio falsis, studioque instabilibus, sed à Deo ipso proficiscitur: Propterea euentissimus materiæ locus, in quo Theologia Sacra solet insistere, is est, quem Paulus aliquoties τὸ θεῖον καὶ τὸ ἀνθρώπινον *θεῖον* appellauit. Nam ius certum est naturæ à Deo impositum, & ius certum gratiæ; quod ius cùm principiis naturæ hîc, tùm verò supernè principiis gratiæ à Deo communicatis asseritur. Est enim rectitudo duplex, siue *κατὰ φύσιν* & officium à Deo generi humano constitutum: vnum, commune bona ex parte cum rebus cæteris quæ in hac vniversitate sunt; nempe ius naturæ, quod docemur instinctu illius: Alterum, singulare humani

humani generis, utpotè quod solùm ad imaginem Dei creatum est; ius morum, seu morale dictum. Ex illo iure bona & mala secundùm naturam; ex hoc, bona & mala secundùm mores, id est, virtutes vitiaque censentur: Illa à principio communi, quod naturæ instinctum aut voluntatem naturalem vocant; hæc à principio singulari internoque, quod mentem, id est, rationis voluntatisque fontem dicunt, proficiscuntur. Hoc verò ius morum, quo homines ad Deum oportet accedere, & sacræ voluntati eius, quàm maximè fieri potest, conformari, Sacra Theologia exponit perfectissimè; naturalia principia vitiolitate nostra in nobis obruta, quasi refodiens & perfectione donans; gloriamque supernaturalem tanta luce, fide & virtute exponens ante oculos nostros, ut nihil ad hanc sapientiam cæteræ. Hæc igitur certissima est materia, in qua Theologia nostra Deo auctore & duce occupatur; & in qua, si nos occupabimus; verè futurum est, ut resecta facie gloriam Domini tanquam in speculo intuentes, in eandem imaginem, tanquam à Domino spiritu transformemur.

2. Corinth. 3.

CAPVT XIII.

De causa formali Theologiæ nostræ.

POST QUAM inter nos de Theologiæ nostræ materia conuenit, ad causam alteram internam eius recognoscendam veniamus necesse est, ut essentialem constitutionem eius certò teneamus. Ea autem est forma; sine qua omnis materia

materia quasi infinita est, & ἀπείρητος, & per quam materiæ superadditam rei natura tum in se ipsa constituitur, tum verò percipitur intellectu nostro. Formam igitur Theologiæ absolute dictæ paucis verbis circumscribimus in hunc

Thesis xxv.

modum. Forma Theologiæ est veritas diuina; quæ in Theologia bifariam consideratur: nam aut tota, vel pars totius aliqua simpliciter in sese; aut partes aliam cum aliis inter se considerantur iuxta comparatione.

His autem verbis duo breuiter à nobis exponuntur, in hoc instituto maximopere necessaria: Vnum est, quænam sit in seipsa formæ huius ratio: Alterum, quæ ratio eiusdem nobis exponendæ, & percipiendæ, secundum illam disciplinam salutarem quam Deus per gratiam in homines collatam voluit. Rationem igitur huius essentialis formæ definimus dicentes, *forma est diuina veritas*: alterum locum sequentibus verbis exponimus. Ac veritatem quidem Theologiæ absolute dictæ formam essentialem esse, nemo vir

et diuina 2

Ioan. 17.

pius est dubitaturus; si quidem Christo summo prophetæ & Doctori nostro crediderit dicenti, *Sanctifica eos veritate tua: Verbum tuum est veritas.*

sed quia veritatis nomen, quod in vulgo promiscuè dicitur, non tam fermè intelligitur mente quàm circumfertur in ore omnium; declarationem eius in hoc tempore paucis adferemus.

Veritatem igitur optimè veteres cum Ente, (ut vocant) id est, cum eo quod est, conuerti & æquiparari pronunciauerunt: nam quicquid est, eo ipso quod est, verum est: & contra quicquid verum est, eo ipso est, quo verum est. Hæc ita necessariò

cessariò

cessario semper inter se coherent, reciprocanturque, & inter se commeant, vt nihil planè in rerum natura, aut supra naturam adferri possit, quod non vtraque hac lege communi teneatur. Sed tamen, etsi hæ duæ leges in omnibus sunt perpetuæ, & ad omnia perpetuò adhibendæ: tamen diuersa ratione vtrunque dicitur. nam si quid esse dicimus, id in re contemplamur; sin autem verum esse prædicamus, contemplamur id quod est in intellectu nostro. Est igitur veritas tum eorum quæ sunt, tum etiam signorum quibus ea quæ sunt dicuntur esse: siue (vt breuius dicamus, ac forè euidentius,) veritas est rerum, aut orationis de rebus enunciata. Earum verò rerum quæ sunt, duplex est ratio: nam aliæ in re sunt, aliæ in intellectu. In re, sunt τὰ κατ' ἑαυτῶν, id est, singularia & indiuidua, pro vt ea sunt quæ percipiuntur sensu: In intellectu verò, sunt formæ, cum earum rerum quas sigillatim sensu percipimus; tum aliarum omnium, quas alio quocunque modo. Ac proinde veritas rerum (vt vocantur vulgo) intelligibilium, siue quæ cadunt in intellectum nostrum, longè dignior atq. amplior est, quàm earum rerum sit veritas, quæ in re percipiuntur foris: Nam & eò amplior est, quòd singularia æquè ac communia in se complectitur: & eò dignior est, quo res communes digniores singularibus, & formæ à materia abstractæ atque depuratæ digniores materiatis rebus; quarum generatio & constitutio ex differentibus principiis inter se composita, manifestò clamat, non esse penes eas res propriè & per se veritatem.

veritatem. Et si autem ita se habet omnis veritas, quæ humano intellectu prehendi potest; tamen longissimè supra veritatem hanc, quam omne natura docet, extollit sese veritas illa, quam *diuinam* appellamus: Nam singulari hac appellatione veritatem formalem Theologiæ vindicamus ab omni mutatione & mutabilitate naturæ; & supra naturam huius vniuersitatis rerumque omnium, quæ in vniuersitate sunt, eam efferimus. Est enim *diuina veritas*, non ea solùm quæ ortum à Deo veritatis habet (nam etiam veritas naturæ intellectusque naturalis à Deo orta est) sed ea demum veritas diuina suo quodam, proprio, ac singulari iure à nobis appellatur, quæ re ipsa, & ratione sui, & modis omnibus, in se & in partibus suis, omnibus, & in qualibet ordinatione ipsius, diuina est. Cùm autem diuina veritas duobus modis se habeat: infinitè, quæ in Deo essentialis est; & finitè, quæ cum rebus creatis à Deo communicata est; vtrunque à nobis diligentissimè in Theologia nostra absolutè dicta opus est obseruari. Nam & veritatem infinitam, vt archetypum immutabile, formamque primam veritatis in ea recognoscimus; & veritatem communicatam, velut speculum, expressamque imaginem illius archetypæ colimus religiosissimè. Quapropter in Theologiæ huius definitione non fuit simpliciter à nobis dictum Theologiam sapientiam esse rerum diuinarum, aut sapientiam diuinæ veritatis; sed coniunctim vtrunque expressimus, hanc *sapientiam esse rerum diuinarum secundam veritatem diuinam à Deo inspiratam, &c.*

Hac

Hac enim ratione relationem quandam necessariam expressimus, quæ inter veritatem sese exprimētem, & veritatem expressam interuenit. Veritas sese exprimens, est conceptus ille formaque immutabilis in Deo, quam piè adoramus: Veritas autem expressa nihil aliud est, quàm imago quædam & speculum primæ illius atque æternæ veritatis, quod, quale, quantum, quo denique modo communicauit nobiscum Deus, ad testificandam laudem gratiæ gloriøsæ suæ, & exponendam salutem nostram. Hac veritas secundum illam est, perfectus riuus de perfecto fonte, perfectusque radius de perfecto sole veritatis, perfecta denique imago expressa in speculo verbi veritatis; quæ imago tantisper micatura est, dum peruenerimus omnes ad principium illud veritatis in cœlis. Quod autem de ratione veritatis huius dicebamus, eam bifariam considerari in Theologia nostra; id per se est manifestissimum. Etenim ita comparati sumus à natura nostra, vt, quocunque se mens nostra & cogitatio conuertit, obiectum intellectus nostri, id est, veritatem, aut vniuersè in toto aliquo contemplemur simpliciter, aut comparisonem huius torius cum illo instituamus. Quemadmodum si quis, exempli causa, Ecclesiam vniuersalem consideret absolutè, aut eam cum mundo reliquo comparet; aut si quis totam veritatem diuinam nostra hac Theologia expressam seorsim in se velit expendere, vel cum veritate naturæ nostræ ad sui institutionem & amplificationem diuinæ gratiæ committere. Rursum verò eius
ipsius

ipsius rei, cuius in solidum consideratur veritas, partes eodem modo nobis exponuntur, & exposita à nobis explorantur; tanquam si vnaquæque totius pars totum aliquod per se constitueret: quemadmodum si quis Ecclesiam Corinthiorum, aut Philippenſium, aut aliam quamlibet in particulari (vt loquuntur) considerandam susceperet. Cùm autem partium, quæ considerantur intellectu nostro, comparatio fiat exploreturque à nobis inter se secundùm rationem totius vnici, aut etiam diuersorum; propterea harum quoque rerum inter se comparandarum veritas iustaque ratio Theologiâ eadem ostenditur; ne quis à veritate diuina, quæ sola salutaris est ac certa veritas, aberrare possit. quemadmodum si quis, verbi gratia, beneficium creationis cum prouidentia in natura rerum, aut beneficia naturalia cum beneficiis à gratia proficiscentibus compareret, ad inuestigandam & assequendam magis magisque veritatem. Huius autem veritatis diuinitus expressæ in Theologia nostra, certa quædam attributa sunt, quæ propriè in ipsa obſignauit Deus, vt eam à consortio reliquæ veritatis, quæ in natura rerum obseruatur, potentissimè vindicaret. Et si verò istius generis quàm plurima adferri possunt, ex eis tamen præcipua quædam & summa capita vna aut altera Thesi complexi sumus; ex quibus piæ & prudentes animæ alia id genus, si qua sunt, ex Dei doctrina perfacilè assequuntur. Sic enim statuimus paucis. *Hæc veritas sancta, iusta, atque perfecta est; quippe quæ nihil profani, iniusti, imperfecti docet; nihilq; sancti, iusti, perfecti*

Thesis xxvi.

non docet, vt ad sanctimoniam in nobis, iustitiam erga omnes; & perfectionem per omnia quàm perfectissimè dirigamur. His paucis verbis essentielles aliquot proprietates diuinæ veritatis visum est exponere, antequam de virtutibus eiusdem veritatis exinde consequentibus diceremus; quod Theſi proximè sequente facturi sumus. tria igitur attributa sunt, quæ de veritate hac à nobis prædicantur: nimirum quòd *sancta, iusta, atque perfecta* est. Etenim si rectam alicuius doctrinæ constitutionem rectè placebit explorare, omnino tria hæc oportet obseruari: Vnum, vt in se bona sit: Alterum, vt erga alios: Tertium, vt per omnia sit bona. Nam si quid horum desiderabitur in doctrina vlla, non potest meritò recta pronunciari illius constitutio. Ad hæc igitur officia respicientes, totidem attributa veritati diuinæ arrogauimus, quum eam sanctam in sese, iustam erga omnes, & perfectam esse per omnia diceremus. Etenim quid sanctum, iustum, & perfectum in rebus humanis aut creatis vllis affirmari posset, obsecro, præ illa veritate, quæ à Deo, & secundum Deum est? nam siue archetypam veritatem spectes; fons est perennis sanctimonix, iustitiæ, perfectionisque; siue communicatam illam à Deo veritatem & humano generi expositam; sanctissimum est, iustissimum, & perfectissimum (vt cum artificibus loquar) castellum fontis illius, siue conceptaculum, & caput aquæ salutaris, vnde hauriamus omnes sanctimonix, iustitiæ, perfectionisque doctrinam certissimam; cui nos religiosè conformemus, expectantes præ-

1. Petr. 1.

H

mum

mium fidei nostræ, id est, salutem animarum nostrarum. Horum verò attributorum, quæ iure meritissimo veritati diuinæ tribuimus, modus à nobis dupliciter ostenditur, & comprehenditur; nempe substantia, & effectu veritatis illius. Ad substantiam diuinæ veritatis secundum hæc attributa inter homines demonstrandam duo sunt opus: Vnum, quicquid his attributis aduersatur, planè remoueri: Alterum, quicquid de ratione horum est attributorum, id de veritate diuina planè confirmari. Prius his verbis expressimus, *diuina veritate nihil prophani, iniusti & imperfecti doceri*: posterius illis, *nihil sancti, iusti, perfecti*, quod quidem sit διδακτὸν ἢ μαθητὸν, id est, quod doceri, disci, atque sciri possit, ea non doceri. Atque hæc quidem virtutes ita doctrinæ veritatis insunt, vt nihil planè in rebus creatis, & quæ intellectu percipi ab eis possunt, cum hac veritate comparari possit. Nam si ad sanctimoniam doctrinæ vilius in se respexeris, quæ tandem sanctimonia à rebus prophanis? si ad iustitiam, quæ iustitia à rebus iniustis? si ad perfectionem, quæ perfectio à rebus imperfectissimis proficisci possit? quemadmodum in libro Iobi legimus: quis edat mundum ex immundo? ne vnus quidem. Causarum certè singularum natura propria ex qualitate virtutis, virtus ex effectibus ipsarum cognoscitur: nec fieri vnquam potest, vt causæ à suis effectibus superentur; nisi aliæ superiores causæ insuper accesserint, quarum effectus improprie solùm causis inferioribus tribuitur. Cùm autem omnis humana doctrina ab homine prophano,

Iob, 14.

phano, & iniusto, & imperfecto sit, meritò doctrinam quamque aliam his attributis carere iudicamus. Sola hæc doctrina, quæ Deum sanctissimum, iustissimum, perfectissimumque auctorem habet, his elogiis exornatur. Aliæ doctrinæ omnes, etsi à Deo sunt, tamen ab instrumentis sunt aliqua prophanitatis, iniustitiæ, & imperfectionis labe inquinatis: Imò nihil tam sancti, iusti, aut perfecti docent, quin vitium aliquod ipsis semper ab auctore, à natura doctrinæ, à ratione, aut modo illius adhærescat. Hæc autem doctrina veritatis, sanctitatem à Deo habet; eamque sic in Deo docet, ut ab omnibus rebus creatis, adeoque ab ipso homine eam abiudicans, in Deo solo demonstret obtineri. Iustitiam verò, qua suum cuique redditur; Deo secundum pietatem; hominibus secundum naturam, & iura communia, ac singularia ipsorum; nulla doctrina sic docet ab hominibus tradita, quin de iure Dei, officioque in illum deminuat plurimum, & (quacunque specie id accadat) à recta ratione humani iuris deflectatur; siue quid iustum nō præcipiatur, quod præcipi oportuit; siue statuatur iniustum, quod oportuit præcaueri. Quapropter etiam humana quævis doctrina imperfectione sua abundat semper, atque circumfluit: Cum neque in ratione sanctitatis, neque in ratione iustitiæ, neque in ratione omnium earum rerum quæ ad perfectionem sanctitatis, iustitiæ, aut ordinis & conuenientiæ omnium rerum inter se opus sunt, exhibeat perfectionem illam, quam Deus, natura, ordo deside-

rant. In hac verò doctrina nihil eiusmodi ex-
 stare potest: nam & ab auctore sancto, iusto, at-
 que perfecto est, & secundum auctorem iustum,
 sanctum, atque perfectum est: & in eo velut
 exemplari semper est, qui ipse est sanctitas, iusti-
 tia, atque perfectio. Ex quo fit, ut nihil mali in-
 sit, & nihil non insit omnino boni in ea doctri-
 na, quam veluti speculum sui ipsius æterna illa
 Dei sanctitas, iustitia, atque perfectio in gente
 hominum indefinenter repræsentat; in quam
 defixis oculis attentissimè religiosissimeque hæ-
 reamus. Ex hac verò contemplatione diuini hu-
 ius & salutaris speculi, sua effecta consequuntur
 in hominibus, quibus ante oculos oblatum est,
 attributis illis respondentia. Nam cum hæc do-
 ctrina veritatis sancta, iusta, atque perfecta sit,
 causam bonam edere fructus bonos necesse est;
 & quidè in eo solo edere, in quo per voluntatem
 1. Corinth. 3. Dei plantata radicatur. Est autè hæc doctrina ad
 homines allata cœlitus, qui ager Dei, ædificium
 Dei, & agricolatio Dei appellantur. Hos itaque
 effectus exposuimus, dicentes, propterea hanc
 doctrinam fuisse datam, atq. à Deo informatam,
*ut ad sanctimoniam in nobis, iustitiam erga omnes,
 & perfectionem per omnia quàm perfectissimè diriga-*
mur: Videlicet tanquam face ante oculos nostros
 à Deo deposita, ut ea prælucente indefinenter in
 via veritatis illius ambulemus. Etenim quid tam
 necessarium homini esse potest, quàm ut Deum
 cognoscat; si non pro ut est, saltem ut cognosci
 potest? Quid tam utile, quàm ut Deo, quem co-
 gnoscit, prout cognoscit homo, ac potius prout
 se Deus

se Deus cognoscendum præbet, conformetur? Quid tam gloriosum, quàm vt salutarì hac conformatione ad Deum contendat, vt perennem fontem sanctimonix, iustitiæ, & perfectionis suæ? Quam ad rem tria sunt in horum effectorum declaratione paucis comprehensa; genus, modus, atque duratio. Genus effectorum triplex: Sanctimonia, in nobis ipsis, per Spiritum sanctificationis à Deo representata: iustitia erga omnes, suum Deo, suum cuique tribuens; & subiecti, effectorumque in subiecto congrua perfectio. quam nos hic quidem desiderare in præsens, sperare in futurum possumus; sed non antè ex facto plenè assequemur, quàm migrauerimus ad Dominum auctorem sanctitatis, iustitiæ, & perfectionis nostræ. Modus est, quòd perfectissimè facie illa perfectissima veritatis diuinæ ad effecta illa dirigimur, deducimurque virtute Dei, 1. Cor. 12. omnia in omnibus operantis. Duratio verò & perpetuitas istarum virtutum eò demonstratur, quòd hæc attributa effectaque doceri per omnia dicimus hac nostra Theologia, quæ sola verè est sapientia. Sed de hoc loco Thesi proximè sequente ampliùs dicturi sumus. Ea sic habet:

Itaque hac Theologia vna est, & aterna, & immutabilis: nam quod verum est necessario, idem est necessario vnum; quod iustum & sanctum, id iustum & sanctum nunquam esse non potest; quod denique perfectum secundum Deum, idem est omnino ac semper immutabile. Thesi XXVII. Hanc conclusionem quæstioni de forma Theologiæ nostræ idcirco atteximus, quòd naturæ & conditioni eius hæc tria conueniunt.

necessario: Primum, quòd vnica est hæc Theologia, non autem plures illius formæ. Secundum, quòd æterna est duratione, non autem (vt cognitioni ac sciētiæ cuius humanæ accidit plurimum) temporaria. Tertium, quòd & in se, & in omnibus sui partibus, adeoque singulis est immutabilis: non autem infesta ex vllò casu mutationibus. Etenim, vt antè dicebamus, res quidem concretæ misturæque aliqua compositæ variant numero, tempore, & mille mutationibus; res verò abstractæ, siue formæ rerum in abstracto dictæ, supra omnem mutationem longissimè euectæ sunt: verus enim mutatur, sed nunquam veritas; & Theologus mutatur, sed nunquam Theologia. Homo quum verus, aut Theologus appellatur, aut iustus, aut sanctus, &c. rationem habet materiæ mutabilis, qua homo; sed formam solum accidentariam habet veritatis, Theologiæ, sanctimonix, iustitiæ &c. puræ autem illæ formæ, ex quibus veri, & Theologi, & sancti, & iusti denominantur, ab omni vitio incorruptæ sunt: singulæ vnum sunt aliquid per se; singulæ æternæ & immutabiles. Ratio huius affirmationis nostræ, ex natura illius formæ quam Theologiæ adseripsumus, & conditionibus adiunctis petenda est. formam, vt antè dicebamus, Theologiæ nostræ attribuimus veritatem diuinam; cuius veritatis tres condiciones adiecimus necessarias, nempe iustitiam, sanctitatem, & perfectionem. Ex istis singulis ducuntur argumenta, quibus vnitas, æternitas, & immutabilitas Theologiæ huius confirmatur. Ex veritate argumentum
ducitur

ducitur huiusmodi: Quod verum est necessario, idem necessario est vnum, æternæque, & immutabilis veritatis: Veritas autem vera est necessario: Vna est igitur, æterna, & immutabilis. Quid enim verius veritate? aut quid tam verum necessario, quàm veritas? Necesario id esse dicimus, vt Aristotelis vtamur verbis, quod semper ita est vt est, nec aliter se habere potest, siue contingere: necessarium enim τῷ ἐνδεχόμενῳ, contingenti est oppositum. Verum autem appellamus quicquid est, prout in nostro intellectu est; siue intellectum reipsa, siue (vt ita dicamus) intelligibile. Cùm autem hîc agamus non de ea veritate, quæ percipi humano intellectu potest, sed de veritate diuina, infinitè modulum intellectus nostri superante; Res verò diuinæ, prout diuinæ sunt, omnino in se necessitatem habeant diuinæ veritatis: multò magis illud sibi profectò vindicant quod de veritate naturæ, aut veritate creata statuitur; nempe vt quod verum est necessario in hoc genere diuinæ supernaturalisque veritatis, idem sit necessario vnum, & æternum, & immutabile vnitæ, æternitate, & immutabilitate simplicissima, quia diuina est. Quemadmodum autem hæc ratio Theologiæ nostræ confirmatur argumento diuinæ veritatis; ita etiam iustitiæ, & sanctimonie. Nam quod iustum & sanctum est absolute, id nunquam iustum & sanctum esse non potest: Iustitia, & sanctimonia iusta est, & sancta absolute: Nunquam ergo esse potest, quin eadem iusta, & sancta sit; ac proinde vna, æterna, & immutabilis. Sed iustitia & sanctimonia, si qua vera

est; ea demum vera dicenda est, quæ iustitia est, & sanctimonia diuinæ veritatis: quæ supernaturalis est in se, & attributis suis omnibus; & quæ forma diuina est, quam Deus expressit vnā, æternā, & immutabilem in nostra hac Theologia. Postremò cum ad hæc omnia sit quoque necessaria conditio illa perfectionis, quam antè dicebamus; equidem ita iudico, perfectionis illius, quæ non humana, aut humanitus informata, sed diuinitus in veritate Theologiæ expressa est, vnitatem certā, æternitatem, & immutabilitatem certò demonstrari illa perfectione, quam Theologiæ nostræ assignamus. Quod enim perfectum est secundum Deum, idem est omnino, & semper vnum, æternumque, & immutabile: præsertim cum hæc Theologia nostra nihil sit aliud, quàm expressa quædam delineatio illius vnice, æternæ, & immutabilis perfectionis, quæ Deus est perfectissimus. Est autem non solum perfectus Deus; sed ipsa perfectio essentialis, & perfectionis omnis causa, & exemplar, & finis constantissimus. Restat igitur vt ex iis, quæ modò dicta sunt, concludamus, hanc Theologiam vnā esse, æternā, & immutabilem; & esse veritatis iustæ, sanctæ, perfectæque indicem perfectissimum, quem ad exemplar suæ veritatis Deus communicatum voluit cum humano genere ad gloriam suam, & salutem animarum nostrarum in Christo Iesu,

CAPVT XV.

De causa efficiente nostra Theologia.

DIXIMVS ad hunc vsque locum de partibus essentialibus, (vt dicuntur vulgo) & causis internis Theologiæ nostræ: Nunc ad eas causas est veniendum nobis, quæ externæ siue extrinsecæ appellari solent. Eæ sunt efficiens, & finis; quæ iusto ordine, quàm breuissimè fieri poterit, prosequemur. *Causa efficiens nostra Theologia duplex à nobis ponitur: Vna principalis, & Instrumentalis altera.* Quotiescunque de causa efficiente rei alicuius agitur, id maximè solemus obseruare; vtrum causa efficiens sua ipsius vi efficiat, nec ne: Vtrum efficiat totum, an ex parte: Vtrum denique rem efficiat essentialiter, an verò accidentariè. Hæc in rebus omnibus & naturalibus & humanis oportet à nobis obseruari, vt veram scientiam earum rerum assequamur, quas suæ causæ efficiunt. Hic verò quum de Theologia, id est, sapientia illa diuinæ veritatis agitur, quam nulla creatura, ac ne ipsa quidem vniuersitas comprehendere aut assequi potest; profectò hunc eundem modum in recognoscenda Theologia nostra diligentissimè opus est obseruari; & videri, quid eam sua vi; totam, aut ex parte; essentialiter, aut accidentariè effecerit: quid adiumenti ad eam efficiendam accesserit. Cùm autem hanc sapientiam, de qua nunc agitur, Theologiam nostram appellemus; quarum vocum prior nomen est generis, posterior di-

stinguit genus, & speciem constituit illius: Hæc demum certissima ratio videtur fore, ad peruestigandam efficientem causam, si ex ipsa generis & speciei ratione deprehendi potest. Genus est Theologia, id est, sapientia seu ratio rerum diuinarum. res autem diuinæ omnibus modis naturam nostram & huius vniuersi totius superant. Quapropter cum nec à nobis, nec à natura & vniuersitate naturæ comprehendi possint; certè nec in homine, nec in re creata vlla, ac ne in tota quidem hac vniuersitate causâ efficiens Theologiæ quærenda est. Cur enim quærat in re eiusmodi, vbi nec est, nec vnquam inesse potest interna vi, aut facultate ipsius? Genus supernaturale est; non igitur à causâ naturali, ne ab ipsa quidem natura proficisci potest. Quin etiam vique adedò supernaturale est, vt à Deo solo, velut efficiente causâ & principio, produci possit; quia formas supernaturales solus producit Deus, non forma vna alteram. Secundùm genus itaque quum de Theologia nobis dicendum est, vnica est & singularis causâ efficiens illius. Sed quia speciem Theologiæ circumscriptam quærimus, & causam efficientem illius, prout Theologiam hanc nostram appellamus; ideo *causam quidem Theologiæ absolutæ nostræ vnâ principalem dicimus esse; Alteram verò instrumentalem*: quia certo quasi instrumento Theologia illa, quæ purè à Deo profecta est, efficitur nostra, & quasi in familiam transit humani generis. Sic duplicem causam efficientem esse Theologiæ asserimus: Vnam, principalem, quæ Theologiam vi sua informauit sola;

sola; alteram, instrumentalem, quæ sapientiam illam diuinitus informatam aptauit & accom-
modauit ad captum nostrum. Quamobrem de
vtraque suo ordine deinceps acturi sumus.

*Principalis efficiens, & absoluta caussa nostra Theologia est Deus Pater in Filio per Spiritum suum eam inspirans; vt qui vnicus est auctor, & effector summus, ac perfectissimus sapientia huius in seruis suis. Quo-
tiescunque rerum effectarum causæ ordine ex-
penduntur, (ordo autem inter plures simul effi-
cientes obseruari debet) id semper necesse est, vt
eius causæ quæ principalis est, ratio principaliter
habeatur; quæcunq. tandem causæ sint ad vnum
effectum concurrentes. Sed quia in rebus crea-
tis plurimum accidit, vt causis pluribus inter se
coordinatis, singulæ partiales sint (vt vocant) &
pro sua parte in cōmuni effectū operentur; con-
trā verò, quæ causæ solæ sufficientes per se effi-
cientesque sunt, eæ dicantur absolutæ: propterea
de rebus diuinis acturi, quæ toto genere & modo
ab effectione rerum creatarum differunt, duo
attributa simul coniunximus, quum simul prin-
cipalem causam efficientem, & absolutam nostra
Theologiae diceremus. Principalem vel præci-
puam eò appellamus, quòd causæ vnus cum al-
tera ad eundem effectum pertinentis fit compa-
ratio: Absolutam verò, quòd sine alia vlla adiu-
uante, præstat effectum suum vi sola & facultate
sua. Etsi autem duo hæc in rebus creatis non
possunt facile concurrere: tamen in rebus diui-
nis vtrunque simul propterea coniungimus; tum
quòd Deum credimus, vt causam efficientem
absolu-*

Thea
XXIX.

1. Corinib. 1.

absolutam, in omnibus, etiam in subordinatis
 causis operari; tum quia, si quas causas amplius
 adhibet, semper vim principalem inter omnes
 causas obtinet, quibus sapientissimè iustissimeq.
 utitur, ut perficiat voluntatem suam. Quòd si res
 vlla est quæ causâ admirabili & potentissima
 opus habuerit, ea certè est Theologia, quam ho-
 mines non à natura, sed à gratiæ solùm commu-
 nicatione habere possunt, ex quo Theologia no-
 stra, id est, humana fuit appellata. Nam si nemo
 cognouit ea quæ sunt hominis, nisi spiritus ho-
 minis, qui est in eo; certè hanc sapientiâ quæ est
 sapientia diuini spiritus, nemo homo fuit cogni-
 turus, nisi superuenisset aliunde apud homines
 reuelatio. Quapropter causam efficientem huius
 Theologiæ statuimus esse Deum patrem in Filio
 per Spiritû suum, id est, vnum verum æternum-
 quæ Deum, & in vnitæte essentiæ tres personas,
 communiter operantes in hac communicatione
 gratiæ. Quis enim reuelet ea quæ sunt Dei, etiam
 profundissima; nisi Spiritus Dei? & in quo, aut
 à quo Spiritus idem reuelaturus est, nisi in filio
 mediatore nostro; & à Patre, qui filium dedit
 Prophetam & magistrum vnicum Ecclesiæ suæ?
 Huius autem communicationis modus diuinus,
 est *inspiratio*. Nam etsi multiplex est docendi mo-
 dus, quo Deus erga res creatas utitur, & res crea-
 tæ omnes secundùm Deum; tamè in cælestis hu-
 ius & spiritalis gratiæ cōmunicatione spiritalem
 modû seruari oportuit; tum propter rei naturam
 quæ agitur; tum etiam propter naturam eius qui
 rem hanc communicat. spiritualis etenim boni
 huius

huius à spirituali auctore proficiscentis non nisi spiritualē decuit esse communicationem. Quin-
etiam ut rem corporalem non nisi corporali mo-
do communicari natura sinit; ita rem spiritua-
lem communicari per modum spiritus præcipit
gratia. Sed illud in primis ostendit, spirituali
communicatione, quam inspirationem dicimus,
fuisse opus; quòd Deus huius communicationis
unicus auctor est; & quòd effectiōne illius sum-
mam ac perfectam, velut opus diuinæ suæ gloriæ
propriū, sibi soli vindicat: nam rem spiritua-
lem, eamque tantam, quis nisi Deus ille unicus
auctor ipsius fuisset collaturus? rem omnium
summam, & quæ superat naturam vniuersi di-
gnitate sua, quis expositurus; nisi ipse naturæ au-
ctor & vindex per gratiā exundasset? rem perfe-
ctam atque adedò perfectionis omnis cælestis in-
dicem salutarē, quis nisi perfectissimus vnquam
docuisset? Hic ergo ille est auctor nostræ Theolo-
giæ & cælestis sapientiæ, quam effecit in seruis
suis & ingenerauit pro demenso donationis suæ;
ita ut singuli quidē suas partes à Deo perceperint
auctore Theologiæ, sed omnibus tamen commu-
niter perfecta huius Theologiæ forma, à Deo sit
proposita. Ac *summum* quidem eum appellamus
auctorem effectoremque huius sapientiæ, quum
eundem medias causas adhibentem contempla-
mur ad hanc communicationem gratiæ. *Vnicum*
verò atque perfectum auctorem esse effectoremque
eum adfirmamus; quia is idem vnus est, qui
omnia in omnibus, tum nobis electis, tum me-
diis assumptis ad vocationem nostram operatur.

Quod

1. Cor. 12.

Matth. 11.

Luce, 10.

Thesi xxx.

Quòd si omnia, ergo idem perfectè operatur, aut nusquam perfectionem esse, si in Deo & a Deo non erit, dicendum est: quam rem à nobis pietas vetat prædicari. In hanc sententiam Apostolus præcipiens tenuissima etiam rudimenta celestis huius Sapientiæ in pretio haberi, & tanquam diuina ab omnibus foueri & coli, scribebat Corinthiis, Notum vobis facio, nullum per Spiritum Dei loquentem dicere Iesum anathema; & neminem posse dicere Iesum Dominum, nisi per Spiritum sanctum. Deinde verò à minimis illis principiis ad maiora assurgens, ac potius ad omnia vniuersè, subdit: distinctiones autem donorum sunt, sed idem Spiritus: & distinctiones ministeriorum sunt, sed idem Dominus: & distinctiones operationum sunt, sed idem est Deus, ea omnia efficiens in omnibus. Et paulo post, omnia hæc efficit vnus ille & idem Spiritus, distribuens priuatim ea singulis, sicut vult. Quemadmodum antè etiam Christus exultans Spiritu dixerat, omnia mihi tradita sunt à Patre meo; & nemo nouit quis sit filius, nisi Pater; & quis sit Pater, nisi Filius, & cuicumque filius voluerit reterege; eoque nomine gloriam Deo & Patri tribuerat. Nunc de altera causa, quam instrumentalem appellant, videamus. *Instrumentalis causa est huius sapientia λόγος & σοφεία vel sermo enunciativus Dei; tum spiritalis, perceptus spiritualiter; tum corporalis, corporaliter.* Non sum quidem nescius Instrumentalem causam eam propriè ab artificibus appellari, quam principalis agens (vt vocant) tanquam instrumentum adhibet

hibet extrinsecus ad producendum effectum, qui ex instituta actione processurus est; ac proinde sermonem enunciatiuum, si quando immediate Deus ipsum occupauerit, causam instrumentalem propriè non posse appellari. sed quia communis quædam est rerum spiritualium cum corporeis analogia, secundùm quam etiam res spirituales analogicè appellantur vocibus ad res corporeas propriè pertinentibus; vtrunque commodè ad genus instrumentalis causæ referimus, Spiritualem puta, corporalemque sermonem. Hæc enim analogia quadam inter se communicant, secundùm quam Deus nobiscum sermone spiritualiter & corporaliter, prout ipsi visum est, utitur ad institutionem nostram; & instrumentalis causa de utroque commodè, tanquam genus quoddam analogicum, prædicatur. Neque verò aduersatur huic rationi nostræ, quòd sermo corporalis foris instrumenta adhibet, quorum ratione videtur instrumentalis dictus: nam idem etiam sermo instrumenta sua usurpat intus, ex quibus æquè instrumentalis est, atque appellatur. Instrumentorum enim, quæ ad actiones nostras adhiberi solent, alia coniuncta principali causæ, alia separata sunt: quemadmodum in agendo manus coniunctum instrumentum; baculus, separatum est: In loquendo lingua, palatum, dentes, coniuncta; aër quem verberamus, separatum est instrumentum. Vtrumq. autem modum in spirituali sermone suo usurpat Deus analogicè; siue sermone suo, tamquam instrumento analogo, utatur solùm; siue sermonem Angelorum, siue nostrum

strum ipforum occupare intus voluerit. Stat igitur illud axioma firmum: Instrumentalem causam huius sapientiæ esse sermonem Dei; quemadmodum instrumentalis causa sapientiæ in rebus humanis est hominis sermo docentis & instituentis alterum. Est autem sermo hominis multiplex: Vnus innatus, quem orthodoxi Patres ἔμφυτον siue φυσικὸν appellarunt: Atque hic sermo est intellectus nostri apud se, & per se. Alter inditus, quem illi dixerunt ἐνδιδάσκτον: quem sermonem concipit ratio ex rerum foris perceptarum coniunctione, diuisione, ratiocinatione, & conclusionibus inde existentibus. Tertius denique enunciarius, qui vulgo περὶ φωνῆς: quo homo conceptum mentis suæ siue ingenitum in intellectu, siue ratione perceptum foris, cum aliis communicat. Horum sermonum primus naturalis est; eoque semper est actu in subiecto suo: Secundus ab alio efficitur in subiecto: Tertius in alio efficit. Cùm itaque hîc de eo sermone sit quæstio qui causa efficiens & quasi instrumentalis est, aut (vt paulo antè diximus) qui instrumentalis est analogicè; profectò nec sermonem illum ἔμφυτον intelligi hoc loco oportuit: nam sermo ἔμφυτος est immanens (vt loquuntur Scholastici) & non transit ad alium. Nec sermonem quoque ἐνδιδάσκτον oportet intelligi; cùm hic passiuus, non autem actiuus sermo sit, nec vquam Deo ex veritate attribui possit. Deo enim nihil planè accidit, nedum passio Maiestate Dei indignissima. Restat igitur, vt sermonem illum Dei, quem instrumentalem huius sapientiæ appella-

appellamus, definiamus esse *εγγεγονως* siue enun-
 ciatiuum, prout in illa Thesi nostra antè po-
 suimus. Meritò id quidem. Etenim si nemo 1. Corinth. 2.
 nouit quæ sunt hominis, nisi Spiritus hominis
 qui est in ipso, & cuicunque homo sermone suo
 enunciatiuo, aut signo aliquo ipsius voluerit ex-
 ponere; quanto magis sermone Dei opus habui-
 mus, vt res diuinas, cœlestes, supernaturales, quas
 homo, terra, & natura tota vniuersitatis capere
 non potest, aliquo pacto caperemus? Hic igitur
 sermo *εγγεγονως* à Deo ipso fluit, & per fluxio-
 nem quandam siue processionem ab illo (vt ita
 dicamus) producit effectum suum in iis qui au-
 diunt. Hic autem sermo Dei enunciatiuus in
 duo genera distinguitur, pro ratione & modo
 ipsius: nam aut sermo spiritualis est quo Deus
 vtitur, aut etiam corporalis. Spiritualem sermo-
 nem appellamus, qui sine corporis instrumento
 enunciatus est: Corporalem, qui etiam admoto
 corporis instrumento insonat. Hæc duo sermo-
 nis genera tribus modis inter se distinguuntur:
 Principio, & obiecto, & modo ipsorum. Princi-
 pio: nam spiritualis sermo fluit à Spirituali es-
 sentia solùm: Corporalis autem à corpore, aut
 etiam à Spiritu per corpus, tanquam instrumen-
 tum ipsius; siue coniunctum, vt corpus hominis,
 quod animæ ipsius est personale organum; siue
 separatum, vt aër, tubus, & similia, quemadmo-
 dum antè ostendimus. Obiecto: nam spiritua-
 lis sermo fertur ad spiritum, nec ab alia essentia
 quàm spirituali potest vnquam percipi: Corpo-
 ralis autem à corpore percipitur, aut etiam à
 I Spiritu

spiritu per corpus, tanquam vas suum res aliunde infusas sibi & iniectas imbibens. Modo denique: quia spiritualis sermo non nisi spiritualiter editur ab eo qui sermonem habet, & ab eo qui audit percipitur spiritualiter: Corporalis verò, quamuis à spiritu, ut suo principali agente, profluens, non nisi corporaliter habetur & comprehenditur; ut per instrumentum corporis, ac velut infundibulum, in secessus & penetralia spiritus deriuetur. Vtrumque hunc modum sanctissimè occupavit Deus, quum cælestem hanc sapientiam supernè visum est in genus humanum defundere. Nam multifariam atque multoties alloquutus est Patres per Spiritum, per spectra, per instrumenta alia quàm plurima, & per prophetas suos: Deinde verò his temporibus per Filium suum exhibuit & communicavit plenitudinem illius sapientiæ, quæ postmodum fide certissima monumentis literarum per Apostolos & Evangelistas fuit consignata. Sed de his suo tempore dicturi sumus, iuvante Domino.

Hebra. 1.

CAPVT XVI.

De Fine Theologiæ nostræ.

HACTENVUS de Theologiæ nostræ materia, forma, & efficiente causâ protulimus, quæ ad institutum nostrum videntur pertinere. De fine autem propterea consultò in hunc locum quæstionem reiecimus, quòd commodissimum hac via transitum ad alterum Theologiæ modum,

modum, quæ secundum quid appellatur vulgò, fore putamus. Nam cum earum rerum, quæ ad certum finem ordinatæ sunt, natura ea sit, ut quo maiorem cum fine proportionem habent & analogiam, eò maiore virtute & dignitate sint; profectò Theologiam hanc nostram absolute dictam omni sapientiæ atque scientiæ antepo-
namus necesse est, quia beneficio diuinæ gratiæ perfectissimam habet cum fine suo convenien-
tiam, totamque disciplinam suam ad finem diui-
num ordinat perfectissimè. Non ita quidem, ut totam perfectionem diuinam diuinæ sapientiæ secundum modum conditionemque ipsius explicet; sed potius contemperata quodammodo ratione cum tenui conditione nostra exponat secundum veritatem, quantum eius veritatis, sapientiæque nobis hic expedit reuelari ad glo-
riam Dei & electorum bonum, prout capite 12. antè statuimus. De Fine igitur quæ sunt opus paucis concludemus, certisque axiomatis; ut tan-
dem faciamus finem huic argumento. Primum axioma est huiusmodi. *Finis duplex est Theolo-* *Thesi xxxi.*
gia: nam vnus remotus est vel summus; Alter verò propinquus & secundarius ab eo, ac subordinatus (ut loquuntur) ei. Hunc ordinem finium distin-
guendorum natura docet euidentissimè. Nam in rebus omnibus actionibusque tam naturæ, quam voluntatis, id semper obtinet, ut ad finem aliquem contendatur: quem natura vnum con-
stanter proponit sibi, Voluntas eligit mutabili-
ter. Ac earum quidem rerum quæ aguntur na-
turæ instinctu solum sine voluntatis motu, ratio

est eiusmodi, ut ipsæ à fine, quem natura instituit, nunquam aberrant aut abalienentur per se: quæ autem præter instinctum naturæ suæ aguntur, appetitus & voluntatis motu, eæ ad fines complures pro ratione principiorum, quibus aguntur, solent contendere: Ita fit, ut ex natura finem naturalem; ex voluntate verò singulæ voluntarium, siue consultum, siue inconsultum persequantur: Consultum, iusta ordinatione consentientis naturæ atque voluntatis: Inconsultum verò, iniusta perturbatione accidente. Hic autem, quia de fine Theologiæ nostræ citra rationem subiecti instituimus dicere, sic eum contemplamur, ut solam naturam Theologiæ suo proprio fine finibusque instrui oporteat, qui proprius finis ad Theologiæ naturam pertinet. Atque hæc quidem, cum supernaturalis sit, etiam finem supernaturalem & naturæ suæ convenientem postulat. Necessariò autem nos aut finem vnicum, aut duos ad summum attribuere oportet Theologiæ: quia non diffluit in varios terminos, tanquam si incerta esset instabilisque sapientia; sed aut finem vnicum statuit illa suum in subiecto suo circa quod versatur, aut (si alter quoque finis adiiciendus est) hic vnus tamen in omnibus aliis rebus ad subiectum proprium ipsius ordinatis finis constantissimè futurus est, ac non plures vnquam. Est autem subiectum idem omnium commune, propriumque Theologiæ nostræ, Deus: ad ipsum homines, Theologiæ alumni, ordinantur natura ipsius. De hominibus verò, qui ad communionem sapientiæ huius
singulari

singulari beneficio Dei vocati sunt, longè aliud iudicium fieri necesse est: quia non natura solùm ad finem contendunt sibi propositum, aut voluntate naturali, & reformata per gratiam: sed etiam voluntate consulta inconsultaque promiscuè, vt suo loco dicturi sumus. Duo igitur (si ita placet) fines ponuntur Theologiæ: Vnus atque primarius, ad Deum respiciens; alter, secundarius, ad nos, & vniuersum humanum genus: De quibus ordine deinceps agendum est. Ad primum finem hoc axioma pertinet. *Primarius finis vel summus Theologiæ, est gloria Dei: hanc enim Theologia omnibus spectandam exhibet, & omnes etiam boni vsu sapientia huius legitimo eam testatam faciunt, prout sapientia iustificatur à filio suo.* *Thesis xxxix.* Nemi- *Matth. 11.* ni dubium esse potest, (vt antè dicebamus) quin rerum fines eò digniores sint, quo digniora obiecta sunt, ad quæ, tanquam ad finem iustum, iustè contenditur: præsertim cùm certitudo finis ad dignitatem ipsius accedit. quibus duabus in rebus maximè posita est scientiarum omnium, actionumq. præstantia atque auctoritas. Est autem hîc Theologiæ obiectum Deus, nam propterea Theologia appellatur: & quidem Deus verus, nam propterea Theologia reuelata vel inspirata dicitur; quemadmodum antè ostendimus eandem esse Theologiam reuelationis ac nostram. Cùm itaq. amplissimum illud obiectum sit, quo Theologia nostra occupatur; rectè primum vel summum finem ipsius gloriam Dei esse prædicamus; quia nihil de cetero ipsi per nos potest accedere, sed tantùm ipsius gloria nobis

innotescere, & apud res creatas illustrari sapientia huius reuelatione. Atque hæc ita se habere duobus argumentis quàm euidentissimè demonstramus: quorum vnum est à natura ipsius Theologiæ petitum, alterum ab effectis consequentibus in iis quos Deo placuit aspergere Theologiæ huius communicatione. Etenim ex natura est Theologiæ, quòd *hunc finem*, Dei gloriam *omnibus cognoscendam exhibet*; & tanquam Sol quidam è cœli vertice hanc sedem inferiorum nostram perlustrans, Sic gloriam illam exponit ante ora & oculos omnium, vt si qui non credunt, de iis statui oporteat quod dicit Apostolus: Si recta est Theologia, iis qui pereunt recta est, in quibus Deus huius seculi excæcavit mentes, nempe in infidelibus, ne irradiet eis lumen Euangelij gloriæ Christi, qui est imago Dei, siue (vt idem alibi loquitur) resplendentia gloriæ ipsius. Quod si à natura est, colorem lucemque à cæco, aut sonum à furdo, aut odorem ab emortuo minimè percipi (quæ tamen res naturales sunt) quia facultate naturæ ad hæc percipienda carent; eadem certè, ac maiore potius argumento impares esse ineptosque homines percipiendis rebus diuinis, & supernaturalibus credendum est; cum omni facultate vacent non ipsi solummodò, sed tota ipsa rerum natura, qua facultate res illæ diuinæ & transcendentes vniuersitatem naturæ, prehendantur. Sed longè euidentius alterum illud argumentum in genere humano emicat, quod ab effectis peti docuimus: Nam res quidem illæ supernaturales ac diuinæ videri

2. Corinth. 4.

Hebræ. 1.

ab

ab hominibus nec secundum ipsas, nec secundum communicationem ipsarum per gratiam in electis possunt: cum verò res illæ, quas oculus humanus non capit, spirituales fructus suos radicata intus per Dei gratiam emittunt foras, & quasi faces operum prælucentes exhibent; ut qui eas vident, Patrem nostrum qui in cælis est glorificent; tum profectò amplissimum est illius Theologiæ in electis viuentis atque agentis efficacissimè documentum. Nam tum illi ipsi qui Theologiæ participationem adepti sunt, conscij sunt cum animis suis accensæ intus lucis, virtute spiritus, tum libero apertoque vsu & obsequio eiusdem lucis circumspectantium fratrum excitant atque illustrent conscientias; ut Dei opus in eis, efficacitatem Theologiæ in opere, Deumque ipsum in efficacitate illius contemplantur. Est enim certissimum Dei opus, longèque operum omnium quæ hîc præstari possunt amplissimum; quòd Theologiæ huius communicatione cæci vident, surdi audiunt, adeoque mortui ad vocem filij Dei reuiuiscunt, veramque vitam ac æternam in communione eius assequuntur. Est in isto opere magnificentiissima sacrosanctæ illius Theologiæ efficacitas, quòd ex cadauere vitales operationes, tanquam ex trunco intermortuo & igni destinato (nam homo naturalis vel *ψυχὴς* ita est) vberri mos vitæ illius fructus in tantis impedimentorum molibus, quas obicit caro, peccatum, mundus, & Satanas, tantaque infirmitate protrudit Theologia. Est denique manifestissimum Dei præsentis & assistentis argumentum,

Matth. 5.

Ioan. 5.

*Philp. 2.**Matth. 11.**Ephes. 3.*

quòd ista omnia in suis perficit Spiritus sui communicatione, donatque pios hac gratia, vt cum timore & tremore suam ipsorum salutem conficiant. Deus enim is est, qui in nobis efficit vt & velimus & efficiamus pro gratuita beneuolentia sua; qua gloriam suam adeò potenter omnibus testatam facit, vt multiplex illius sapientia iustificetur à filiis suis, quod dicebat Christus. Ita enim Deo & Patri placuit euangelizari inter homines imperuestigabiles illas opes Christi, quæ illius Theologiæ penu contentæ sunt, & in lucem proferre omnibus quæ sit communio mysterij quod erat absconditum à seculis in Deo, qui omnia hæc condidit per Iesum Christum: vt nota fiat per Ecclesiam imperiis atque potestatibus quæ sunt in cælis, multiformis illa Dei Sapientia, secundum propositum æternum quod constituit in Christo Iesu Domino nostro, & Apostolo confessionis nostræ, quam de plenitudine Theologiæ illius hausimus ad gloriam Dei. Sequitur iam finis alter, quem secundarium & subordinatum appellauimus. Hunc verò breuiter destingemus propter facilitatem argumenti.

Theſu
xxxiii.

Secundarius finis Theologia nostra vel subordinatus est electorum bonum præsens, & futurum: nam bonorum pietati factæ sunt promissiones huius & ventura vita; hæc autem Theologia est pietatis vera sapientia. Postquam de fine ultimo vel summo diximus, qui conditionem rerum creatarum omnium exsuperat, æternumque superaturus est; nunc demum venimus ad finem coniunctum, atque in nobis indefinenter constitutum maximo bono nostro.

nostro. Quemadmodum igitur natura propriè
& per se, bona semper appetit, communis com-
muniter, & singularis singulariter; naturalis au-
tem ordo istius appetentiæ ita est comparatus,
vt singuli bonum suum velut proximum, & bo-
num commune velut summum (in quo singu-
lorum bonum consistit) appetant: ita etiam Deus
in ratione salutaris gratiæ commune bonum,
atque singulare in bono communi consistens,
luce Theologiæ demonstrauit. Commune est,
Dei gloria: in hoc verò communi positum est
singulare nostrum, nempe quòd glorificandi su-
mus in Dei gloria, & omne bonum à gloria ip-
sius & ad gloriam ipsius percepturi. Quapropter
vt Dei gloria in hoc seculo & futuro constanter
permanet, estque fons perennis boni ad res crea-
tas omnes pertinentis; ita etiam statuamus oportet
cum animis nostris, supernaturalis illius cau-
sæ semper agentis, libertimæ, & non impeditæ
vnquam, effectum semper existere, nec vnquam
facto vllius intermoriturum esse. Concludimus
ergo non posse interire vnquam rerum creatu-
rum bonum, quas Deus vnicus salutis auctor ad
participationem gloriæ suæ efficaciter vocauerit:
Cumque hæ creaturæ non aliunde sint quàm ab
electione Dei; & proposito gratiæ distinctæ; ele-
ctorum bonum, siue Angelorum in cælis, siue
hominum in terris (cùm fundamentum suum
in gloria Dei habeat, eaque innitatur) æternum
& immortale esse statuimus. Sic ad bonum
commune, id est, Dei gloriam contendentes, ad
bonum singulare, id est, salutem nostram dedu-
cimus.

2. Timoth. 4.

2. Timoth. 1.

1. Corinth. 2.

cimur. Cur autem? & quomodo? nempe promissionibus gratiæ, & Theologiæ reuelatione. In causa enim est sola Dei gratia, promissionesque gratiæ, cur ad hoc utrumque bonum perducamur. Modum verò eadem gratia omnibus exhibet, nobiscum Theologiam communicans. Causam porro cùm Apostolus afferret, dicens, factas esse pietati promissiones huius & venturæ vitæ, duo effecta ex diuinis illis promissionibus prædicabat obuentura; quorum vnum est, quòd Deus ipse nos informat gratiosè in conditione iusta quæ hæredes ipsius decet: Alterum, quòd disponit bona hæreditaria. Iusta conditio hæredum est in vera pietate posita, quam pietatè circumscribit Charitas ex puro corde & conscientia bona & fide non ficta. Bona verò hæreditaria in vita quidem illa ventura sunt: sed tamen iam in hac ipsa vita ex facto communicantur, percipiunturque per fidem, donec possessionem plenam in vita illa futura assequamur. Vtriusque Deus effector est; & pietatis in nobis heredibus; hæreditatis in cælis, propter eos qui hæredes salutis futuri sunt. Addo etiam commodorum effectorem esse, quæ ad capeffendam hæreditatem sunt opus, tantisper dum in via sumus contententes ad Dominum. Huius verò causæ præstandæ & percipiendæ modus salutaris nullus esse potest, quàm reuelatio diuinæ illius sapientiæ; quæ sapientia non est seculi huius, neque principum seculi huius qui abolentur, sed sapientia est Dei in mysterio, sapientia illa occulta, quam præfinierat Deus ante secula ad gloriam nostram,

nostram, & quam nemo Principum seculi huius cognouit, sed Deus solus regegit per Spiritum. Hac illa vna est sapientia, quæ & pietatem in nobis generat futuris regni cælorum hæredibus, & promissiones omnis boni docet pios, & omnia bona hæreditaria salutemque æternam fidei ipsorum exhibet ad gloriam Dei. Atque hæc de Theologia nostra secundum se, tanquam forma incorrupta cælestis sapientiæ a Deo exhibita. Restat vt de Theologia secundum nos (quam alij Theologiam secundum quid, alij Theologiam in subiecto vocant) eodem ordine & modo pauca adferamus.

CAPVT XVII.

De Theologia in Subiecto.

ILLIUS ergo Theologiæ, quam Deus perfectè exhibet nobis gratiosa communicatione, forma quædam imperfecta est nostra hæc Theologia quæ subiecto humano inest, quæ huic subiecto inesse potest. Quemadmodum enim omnes illæ actiones Dei quæ ab ipso purè sunt, formam perfectam sui constitutionemque momento vno inde ab ortu ipsarum obtinent; ita è diuerso quæcunque actiones communiter à Deo hominibusque proficiscuntur, & in quibus homines Deus quodammodo *συμμετέχοντες* sibi esse voluit, eæ tantisper dum in hac vita sumus, forma quadam imperfecta in suis subiectis insunt, nec in hoc seculo obtinent perfectionem suam. Et quemadmodum natura ab imperfectissimo gradu incipiens

cipiens paulatim contendit ad perfectionem sui,
 ita etiam hæ actiones à tenuissimo imperfecto.
 que principio per suos gradus atque incrementa
 in aliquam perfectionis suæ imaginem paulatim
 virtute Dei perducuntur. Quapropter hæ qui-
 dem Theologia in subiecto appellata secundum
 gradus perfectionis aut imperfectionis nun-
 quam definiri potest; quia tam est varia, quam
 varia sunt subiecta quibus inest per Dei gratiam
 secundum gradus singulos imperfectionis ip-
 sius. Verumtamen quia hæ ipsa Theologia, ut
 ut in quocunque est, non est magis in hoc Theo-
 logia quam in illo, sed tantum maior aut minor
 consideratur pro ratione singulorum captus;
 Quemadmodum (exempli causa) breuem quer-
 cum non minus, sed minorem esse quercum di-
 cimus, quam altera procera sit: Propterea Theo-
 logiam nostram in subiecto secundum essentiam
 ipsius licet aliquo pacto definire, citra imperfe-
 ctionis huius differentis comparisonem. Nam
 etiã docuit nos Christus fidem, quæ cum Theo-
 logia hac relationem habet necessariam, non
 plus aut minus fidem, sed maiorem aut mino-
 rem pro ratione subiectorum esse, cum diceret
 Apostolis, si habeatis fidem quantum est gra-
 num sinapi, dicetis huic monti, transgreditor
 hinc illuc, & demigrabit, &c. Hanc itaque ra-
 tionẽ prudenter observantes, Theologiam hanc
 nostram (quæ Theologia in subiecto dicitur, de-
 finimus in hunc modum. *Theologia nostra secun-*
dum quid, siue Theologia in subiecto dicta, est illa
eadem sapientia rerum diuinarum, modificata pro
ratione

Matth. 17.

Thesis
XXIII.

ratione eorum hominum quibus inest, & ex qua Theologi appellantur. Ex hac definitione facilè cognosci potest, quid huic Theologiæ cum illa nostra absolutè dicta commune sit, & quid ab ea discrepet. Etenim communia ponuntur duo; genus & communis, vt vocant, differentia. Genus est sapientia, de quo in capite secundo iam antè diximus. Communis differentia est, quòd rerum diuinarum est sapientia: de quarum rerum natura, constitutione, formis, & ordine, quantum ad hoc institutum videtur pertinere, paucis destrinximus cap. 13. Iam itaque ad differentiam propriam nobis est veniendum. Hanc duobus modis euidentiae causa proponimus: secundum naturam siue essentiam, & secundum signum ipsius. Ad differentiam huius Theologiæ secundum essentiam ipsius, hæc verba pertinent, quòd *modificata* dicitur esse, *pro ratione eorum hominum quibus inest.* Differentiam verò à signo denotauimus illis verbis, *ex qua Theologi appellantur.* Ad differentiam essentialem (vt ita dicamus) nostræ huius Theologiæ probè obseruandam, necessarium est hæc duo concurrere: subiectum, rationemque ipsius, & donum sapientiæ in subiecto hærens. Nam cum subiecti huius natura semper imperfecta sit, nihil reuerà perfectum potest per se capere; aut, si quid perfectum per Dei gratiam (vt facit) capit, id tamen perfectè capere non potest. Atque hæc illa ratio est, quam in subiecto semper animaduerti volumus, vt de dono vel gratia accedente ipsi commodè iudicemus. Est enim subiectum duplex secundum
rationem

rationem conditionemque ipsius: vnum, in natura; & in gratia alterum. Subiectum autem in natura sua neque actu, neque potentia, neque dispositione vlla ad potentiam potest rem perfectam capere, aut etiam perfecte: Idem verò subiectum in gratia consideratum, siue (vt loquuntur) in statu gratiæ, dum hîc est, donum quidem perfectum & bonam donationem à Deo venientem (vt Iacobus loquitur) percipit: Sed quia semper in aliqua naturæ imperfectione hæret, & agitur tantum inchoatione gratiæ, donum illud perfectum bonamque donationem à Deo proficiscentem perfecte nō potest capere; quamuis à singulari gratia interdum contigerit, vt id donum homo Dei perfectum caperet. Ex hac itaque subiecti ratione procedit illa Theologiæ nostræ modificatio; quia etsi Theologia in se perfecta est, in subiecto tamen (vtcunque perfecta sit) mutilata est quodammodo imperfectione subiecti: Ac proinde Theologiæ in se forma perfecta est; Theologiæ verò in subiecto forma imperfecta, quia hæc puræ est in nobis inchoationis per gratiam. Huius autem modificationis argumentum est à signo, quod sub finem definitionis attulimus. Quemadmodum enim qualitatem esse volunt, ex qua dicimur quales; ita etiam Theologiam oportet dici, ex qua Theologi appellantur. Est autem conditio Theologorum huiusmodi, vt subiecto quidem conueniant inter se qua homines sunt; sed ratione plurimum discrepent; quia his plus, illis minus videmus inesse Theologiæ. Nam si quis tyronem adeò sapere

Theolo-

Iacobi, 1.

Theologiam putet, quàm Iohannes aut Paulus fecerit, aut eundem hominem Theologum tantundem præstare posse cùm prima Theologiæ elementa discit, quàm cùm propter diuturnum habitum sensus habet exercitatos ad discretionem boni & mali ex Canone veræ Theologiæ, is profectò ad agnatos (quòd aiunt) & gentiles fuerit bonorum iudicio relegandus. Quapropter antecedenti definitioni pauculas notas & præceptiones de huius Theologiæ modo subiici oportuit & causis illius; Vt ab extremo utroque vitio (in quorum alterum vulgus faciliè delabitur) certa religione prudentiaque caueretur.

Sunt enim qui, ex quo primùm aliquem gustum vel minimum imbibierunt huius sapientiæ, se puros putos esse Theologos, & nihil non Theologum crepare putant: quos *ἐνθεσιασὰς* veriùs merito ipsorum appellaueris. Sunt contra, qui animaduersa exilitate nostræ huius Theologiæ in subiecto suo, & Theologorù multorum (proh dolor) vanitate, nihil putant non esse *ματαιόλογον*: qui homines certatim ruunt in nefariam *ἀδελότητα*, dum in suis illis cogitationibus euanescent.

Ad hæc mala religiosè & sanctè præuertenda, necessarium visum est pauc a quædam capita de modo huius Theologiæ adscribere, vt rei diuinæ quantumvis obscuræ veritas à mendacio hominum vindicetur. Primum est huiusmodi. *Huius Theologia in subiecto circumscribi non potest modus, quia & in vnoquoque variat, & inter omnes est diuersissimus.* Modum hoc loco appellamus, non formam rei (nam forma Theologiæ in omneis gradus

Thefis xxxv.

gradus ipsius semper diuina est) non viam comprehensionis & perceptionis illius (nam hæc quoque diuinum opus est & gratiæ diuinæ signaculum) sed quantitatem (vt ita dicamus) comprehensionis & perceptionis illius, quæ ad hominem peruenerit. Nam vt vasis pro quantitate ipsorum plus liquoris, aut minus infunditur, ita etiam animæ hominum plus aut minus dilatantur virtute Dei, vt fiant capaces cum aliorum donorum spiritualium, tum huius ipsius sapientiæ. Quapropter circumscribi non posse huius Theologiæ modum, vel potius hominum hanc Theologiam participantium, rectè affirmamus. Cum enim scientia sit vniuersalium, modus autem iste indiuiduorum sit (vt vocant) singularium, cribro citius hauseris Oceanum, quàm certam vllam huius rei scientiam adipiscaris. Huius autem varietatis innumeræ primùm causæ videndæ sunt, deinde certa quædam capita (si fieri potest) demonstranda, quibus aliqua saltem huius rei quæ agitur, ratio demonstrari possit ad commoditatem instituti nostri. Ac causæ quidem in ipsa Theologia minimè resident: cum ipsa per se vniiformis planè sit, nec diuersis modis se habere possit. In subiecto igitur ipso causas, quæcunque illæ sint, deprehendamus oportet. Sunt autem duæ omnino causæ à conditione subiecti procedentes: Vna, quòd singulare subiectum, id est, homo vnusquisque in se tam variat quàm quod maximè, innumerisque mutationibus infestus est: Altera, quòd alia ab aliis maximoperè sunt differentia. Cum enim adeò sit varia ac multiplex

plex subiectorum tum in se ipsis, tum inter se ratio; omnino etiam variare opus est modum huius sapientiæ subiectis tam mutabilibus in se, ac inter se differentibus inhærentis. De prior mutationis modo ita statuimus. *In vnoquoque variat Theologia; quia inest vnicuique principium duplex, natura & gratia: quarum illam dominum, hanc augeri necesse est, de gloria in gloriam virtute Spiritus, & efficace Theologia communicatione.* Mutari in se se vnumquemque, ac proinde in eodem mutari modum Theologiæ, communis experientia testatur luculentissimè, & omnes vident vel sensus communis testimonio: sed causas non peræquè vident. Nam cum mutationis causæ sint in principiis huius sapientiæ, ex quibus homines Theologiæ scientes constituti sunt; eorum autem principiorum duo sint genera: è quibus vnum, videlicet Natura, principium eorum est quâ homines sunt; alterum, puta gratia, principium eorum est quâ præditi sunt supra suæ naturæ modum hac sapientia: Certè fieri nullo pacto potest, quin variis mutationibus & per mutationum gradus ad comprehensionem sapientiæ huius perducantur. Naturam, quia principium est commune omnium hominum, omnes sentiunt esse mutabilem, & quasi volui perpetuis gyris ac mutationibus. Gratiam verò per mutationum gradus in hominibus agentem, propriè non alij vident, quàm quorum oculos Deus collustrauit gratia: Signa verò illius gratiæ interdum etiam videre possunt homines à gratia illa alienissimi. Horum

1. Corinth. 4.

2. Corinth. 3.

1. Cor. 12.

Thesis
XXXVII.

verò principiorum in vnum idemq. subiectum vnà concurrentium, effectus planè diuersus est: Nam vt natura subiecti per se ad interitum fertur, hominem naturalem siue externum hominem nostrum minui atque corrumpi necesse est; internum verò, quem agit gratia, in dies augeri atque renouari. Quo fit, vt nos omnes, quos Deus gratosè Theologiæ suæ alumnos fecit, relecta facie gloriam Dei vt in speculo intuentes, in eandem imaginem transformemur ex gloria in gloriam, sicut à Domino Spiritu. Sic naturæ infirmitas per se in dies eò magis deficit, quo magis proficit gratiæ efficacitas, cuius gratiæ auctor est Spiritus virtute sua: Spiritus, inquam, ille Dei, qui omnia hæc in omnibus efficit, distribuens priuatim singulis sua dona sicut vult, & Theologiam vel diuinam hanc sapientiam non communiter solùm, sed etiam seorsim ac singulariter cum vnoquoque hærede diuinæ gratiæ, communicat efficacissimè. Quemadmodum autem in vnoquoque membro Christi, sapientiæ huius cœlestis particeps, certus non potest dari modus Theologiæ; sic etiam incertum planè esse modum statuamus necesse est, si rationem tam multorum hominum quos Deus particeps effecit Theologiæ, inter se comparabimus: quam rem altera hac Thesi visum est exponere. *Inter omnes variat hæc Theologia, quia plus in his quàm in illis natura minuitur, & inualefcit gratia: etsi hic nemo ex omnibus totam formam nostræ Theologiæ perfectè per omnia comprehendit.* Huius propositionis tam euidentis ratio est, vt explic-

plicationis egere minimè videatur. Nam quemadmodum ex duobus illis principiis, quæ antè statuimus, mutationem in seipsis experiuntur singuli: Ita etiam ab iisdem principiis factum est, vt sapientiæ huius modus inter omnes homines sit diuersissimus. Etenim, vt de natura dicamus priore loco, bifariam considerari à nobis eam necesse est; quàm communis omnium, & quàm singularis ac vniuscuiusque propria, siue (vt Patres dixerunt) *καταθεστική*. Quòd si propriam & *καταθεστικήν* singularemque naturam suam vnusquisque hominum obtinet: quis iam ex eo non videat, natura quidem communi omnes habere inter se conuenientiam; singulari verò ac propria, differentiam intercedere ex necessitate naturæ? Ergo vt secundùm naturæ communis mutationes, omnes homines subeunt mutationis leges communiter; ita quoque secundùm naturæ particularis propriæque rationem, suas mutationes fert quisque singulariter: Et sicut in rebus corporeis natura hominis cuiusque suas vires & successiones rerum obiens paulatim minuitur, ac tandem interit; tali profecto iure in rebus ad animum nostrum pertinentibus mutationem deminutionemque naturæ agnoscimus. Quod autem in ratione singularis naturæ ad deminutionem interitumque suum contendentis, idem ex diuerso in ratione gratiæ in Dei seruis & piis omnibus augeſcentis, atque ad perfectionem suam feliciter assurgentis, opus est contemplari; quia decrementum illius est huius incrementum. Tantùm hac in re discrimen est, quod

illa decrementa deminutionesque naturæ ex vi gratiæ aduersantis, tandemque expugnaturæ eam, & superaturæ, proficiscuntur: Incrementa verò sola virtus gratiæ efficaciaque perficit. Atque hinc etiam consequitur discrimen alterum, vel potius (si ita dici placuerit) effectus ex antecedente discrimine proueniens; quod prout in mentibus piis effertur & assurgit gratia, pari modo, ac velut cōtrariis (vt loquuntur) gradibus natura deprimatur. Pari passu procedunt illæ; hæc deficiens, illaque proficiens: Perinde ac si quis dolium vtrinque pertusum infernè deplens, supernè impleteret liquore altero, qui inferiorem detruderet; aut aliquem impurum liquorem subsidentem puro Spiritu supernè immisso deturbaret. Verumtamen vtcunque homines instructi Spiritu Dei proficiant in gratiæ illius communicatione; id semper apud omnes bonos & veritatis amantes constitutum est, neminem ex omnibus post omnem hominum memoriam totam formam nostræ huius Theologiæ perfecte per omnia vnquam comprehendisse, aut hoc tempore in vita hac comprehendere, aut vlllo seculo comprehensurum esse quemquam, dum in hac statione misera per fidem incedimus, ac non per speciem obtinemus finem huius Theologiæ fideique nostræ. Nam (vt inquit Apostolus) cernimus nunc per speculum & per ænigma, tunc autem coram cernemus: Nunc cognoscimus ex parte, tunc verò cognoscemus prout fuerimus cogniti. Ac proinde gradus quidem in modo Theologiæ nostræ sunt innumerabiles; nempe

1. Corint. 13.

nempe quantum ab imo illius gradu qui nihilo est proximus, ad summū gradum quem homo nunquam potest contingere, interuallum accidit & graduum differentia: sed tamē ne ille quidem ipse (quisquis est qui dari potest de hominum numero eiusmodi) in quo natura summopere minuta sit, & quā maximē gratia increuerit inualueritque: Igitur ne ille quidem ipse qui per gratiam Dei euectus est, totam formam nostræ huius Theologiæ sic assequutus est, vt perfectō modo secundū iustam comprehensionis legem, aut per omnia quoque secundū omnes Theologiæ nostræ partes perceperit, ea perfectiōne quæ cum diuina forma Theologiæ nostræ conuenientiam habet. Profectō enim si qui sunt (nam de persona Christi hoc loco nihil dicimus, cuius propria Theologia est vnionis, velut fons inexhaustus, vnde nostra hæc Theologia deriuatur) eum certē hominem de numero Prophetarum aut Apostolorum fuisse oportet, in quem singularia dona contulerit Dominus pro singulari vocatione & administratione ipsius, ad Spiritus illius & sapientiæ diuinæ demonstrationem. Quōd si tamen Eliam aut Elisæum de prophetarum choro; si Iohannem Baptistam, *Matth. 11.* quem maiorem Prophetis Christus ipse pronunciauit; si Petrum, Iacobum, Iohannem, aut Paulum respiciamus, ne in his quidem, aut vllō horum hominum Dei, perfectio illa fuisse dicenda est; sed ita statuendum, quemadmodum in ratione vitæ Deus gratiam suam voluit sufficere, & in nostra infirmitate virtutem suam per-

2. Corint. 12.

Thesis
 XXXVIII.

fici; ita etiam fuisse consilium eius in causa fidei, ut gratia ipsius cuique sufficeret, & veritas ipsius in illa seruorum ipsius tenuitate conquiesceret. Hanc rem paucis verbis ita conclusimus: *Etenim totam quidem perfectamque formam huius Theologiae perceperunt Propheta & Apostoli, at non perfecte in sese: eamque totam tradiderunt singulari virtute Spiritus: reliqui omnes nec totam, nec perfecte.* Totam formam Theologiae appellamus, quae omnes essentiales (ut ita loquamur) partes illius complectitur: perfectam verò, quae verum modum, iustumque ac imperfectione carentem capit, secundum ipsam, & secundum partes singulas ipsius. Hanc igitur Theologiam nostram totam perfectamque hoc sensu appellaram, à plerisque negamus totam, aut perfecte fuisse comprehensam: sed si qui eam perceperunt, eos solum fuisse Prophetas & Apostolos, ad quos perfecta communicatio nostrae huius Theologiae inspiratione singulari & reuelatione peruenerit. Itaque ut demus sanctissimos illos Dei seruos, Prophetas & Apostolos, totam formam huius Theologiae percepisse, id secundum principia ipsius Theologiae intelligendum est: quemadmodum Mosem fidelem Dei seruum in tota domo ipsius credimus totam hanc formam à Deo traditam accepisse, eandemque perfectam, ut acceperat à Domino, literis consignasse, & canonem diuinum priscæ Ecclesiae tradidisse. Nam in his principiiis tota natura Theologiae virtute continetur, quae principia summi illi viri singulari quadam & extraordinaria virtute, sibi per Spiritum indi-

ta, prehenderunt. Atque hoc respectu non ter-
giuerſamur, quin illi totam perfectamque for-
mam huius Theologiæ fuerint aſſequuti: tamen
perfectè in ſeſe obtinuiſſe minimè ſtatuimus;
ſed ſuo modo, & reuelationis ſibi factæ modo:
quæ duo ad demonſtrandam imperfectionem
huius communicationis ſunt ſatis. Etenim ſi ad
modum ipſorum reſpiciamus, homines fuerunt
infecti iisdem ac nos infirmitatibus, iisdemque
tenuitatis anguſtiis circumeluſi, pro humana ſor-
te: quæ vſque adè imperfecta eſt, dum hic pe-
regrinatur à Domino, vt rem perfectam perfectè
nequeat capere. Nam efficiens cauſa imperfe-
cta, ecquando effectus gignat, obſecro, qui per-
fecti ſint, aut merito ſuo perfecti habeantur: alie-
num eſt certè, ſi quis arbitrabitur ex imperfecta
cauſa perfectos gigni aut conſequi effectus poſ-
ſe. Quòd ſi quis dixerit, non eos quidem ipſos
pro ſuo modo perfectè id præſtituiſſe, ſed Deum
 fuiſſe perfectionem hanc in ipſis operatum: ad
hoc reſpondimus etiam altero membro, quum
Theologiam hanc ne modo quidem reuelationis
perfectè ab ipſis comprehenſam fuiſſe dicere-
mus: Nam eſt quidem perfectus reuelationis
auctor, perfectumque opus illius in ſe ipſo, ac
proinde perfecta ſecundùm ſe, quamcunque fe-
cerit, Dei reuelatio: ſed longè alia eſt reuelationis
diuinæ in ſeſe ratio, alia in obiecto infirmiſſimo
ac tenuiſſimo: Quemadmodum alia eſt (vt ita
dicamus) lucis ſolaris in ſeipſa ratio, alia in no-
ctua ſiue in nyctalope & vespertione, ac luſci-
cioſo, qui nescio quid ſolùm, ac pauculum de iſta

luce potest accipere. Quòd si virtute diuini spiritus, Prophetarum & Apostolorum mens fuit quasi dilatata & amplius illustrata supra modum nostrum & rationem communem illius, (fuit autem certè) non tamen ex eo concludi potest fuisse eam in infinitum, vel infinita quadam perfectione dilatata, vt perfectionem huius sapientiæ perfectè possent capere. Totam quidem & perfectam, omnisque imperfectionis expertem credimus ab eis acceptam esse; sed perfectè, tantaque perfectione vt perfectionem huius sapientiæ in ipsa illi quoque in seipsis adæquaauerint, minimè affirmamus, nec pium fuerit affirmare. Cur enim de electis illis Dei instrumentis aliud aut sentiamus cum animis nostris, aut apud alios prædicemus; quàm quod ipsi de se diuina veritate & iusta humilitate enunciauerunt? De se enim communiter cum aliis dicebat Paulus: Ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus. cernimus nunc per speculum & per ænigma, tunc autem coràm. & ad Timotheum filium suum germanum in fide scribens, non alio consilio lectionem scripturæ sacre aliquoties commendauit, quàm vt tenuitatem illam nostram, imparem capiendæ perfectioni rerum diuinarum, ostenderet sancta lectione, precibus, meditationibusque in toto curriculo huius vitæ oppugnandam esse, donec felice migratione ad Dominum plenam victoriam de nobis ipsis, & infirmitate nostra simus assequuti. Quemadmodum autem totam hanc sapientiam perceperunt illi, ita etiam prouidit Dominus Ecclesiæ suæ,

1. Cor. 13.

suæ, vt eadem tota perfectaque traderetur singu-
 lari virtute Spiritus: qui non vnus opera solum
 ad totam hanc perfectamque doctrinam traden-
 dam in Ecclesia vsus est, sed ex tota illa perfecta-
 que doctrina omnium effecit vt perfectum cor-
 pus Theologiæ in scripturis sacris ex labore illo-
 rum omnium Dei seruorum consignatis, perfe-
 ctamq. formam huius sapientiæ totam perfectè
 haberemus expositam. Quo fit, vt optimè dicat *2. Timoth. 3.*
 Apostolus totam scripturam diuinitus inspira-
 tam esse, vt perfectus sit homo Dei ad omne opus
 bonum perfectè instructus; quia scriptura est
 perfectum instrumentum nobis à Deo præbi-
 tum, quamuis simus singuli imperfecti ex omni
 parte operarij. Hic verò quæstio incidit, quæ ru-
 diiores fortasse scripturæ sacræ operam dantes
 commouere possit. Cùm enim scripturam per-
 fectum esse dicamus Theologiæ instrumentum;
 Prophetas autem & Apostolos interdum dixisse
 & scripsisse videamus quædam, à veritate quam
 Deus reuelat discrepantia, quomodo fieri possit
 vt scripturam hanc perfectum instrumentum
 dicamus esse? Exempli causa: Dicebat Samuel, *2. Samuel. 16.*
 cùm videret Eliabum fratrem Dauidis maxi-
 mum, hic vtrique coram Iehoua est vnctus ipsius.
 dicebat item Nathan Regi ædificationem do-
 mus sacræ cogitanti, quicquid est tibi in animo
 fac, nam Iehoua adest tibi. Scribebat Paulus se *2. Samuel. 7.*
 profecturum in Hispaniam, & ea profectio ad
 Romanos venturum esse. Idem Corinthiis & *Rom. 15.*
 Thessalonicensibus. Cùm ergo falsum dixerint
 illi, aut etiam scripserint, quomodo (dixerit quis-
 K 5 piam)

piam) scriptura perfectum instrumentum appellari potest, in qua responsa & promissa falsi comperta sint? Istius dubij solutionem etsi ex ipsa Theologiæ nostræ definitione, quivis potest cognoscere, qui animum diligenter ad eam adverterit; tamen ne quid in mora sit imperitioribus, eam paucis hoc modo proponemus. Aliud est igitur rerum diuinarum scientia; aliud, consiliorum & voluntatis aut iudicij humani nostri. In rebus diuinis eas numeramus, non solum quas Deus facit, verum etiam quas testatur sermone suo, siue per modum communis verbi, siue per singularem reuelationem. Contra verò in consiliis aut iudiciis humanis ea complectimur omnia, quæ citra testimonium commune aut singulare Dei ab hominibus, quamuis sanctissimis sanctissimoque consilio, proferuntur, aut humano quocunque iudicio. Eiusmodi fuerunt illa Samuelis atque Nathanis iudicia, cum Deo inconsulto secundum opinionem suam minimè malam contra statuerent, quàm Deus arcano suo iudicio definiuerat. Neque enim, quia Prophetæ erant, homines esse desiderant; sed vtrumque genus actionum ab illis exercebatur; humanum secundum naturam; propheticum verò secundum reuelationem gratiæ, quæ ad naturam accesserat. Atque hoc falsum iudicium illorum ex veritate scriptura narrat: quod fides historiæ desiderat. Sed grauius exemplum Pauli videtur esse; propterea quòd nemo pius aliud cum animo suo statuit, quàm certo dictamine Spiritus sancti conscriptas fuisse Apostolorum sanctorum
episto-

epistolas, quæ in canonem Ecclesiæ Christi relataz sunt: & tamen aliud sermone promittebat Paulus, aliud instituto Dei est euentu consequutum. Verumtamen si rem penitiùs introspexerimus, parui interesse illud videbimus, vtrum dixerint an scripserint quæ ad rationem sui ministerij arbitrati sunt pertinere. Nam æquè in sermonibus ac in scriptis illorum, quâ quidem ministerium Apostolatus fuit ab illis præstitum, Virtutem Spiritus illis præfuisse constat, omniaque moderatum esse. Itaque ne in epistolis quidem reprehendi potest quicquam hoc nomine: nec iure videtur posse. Nam primùm nihil ad doctrinam fidei modumque pertinens vsquam reprehendi potest. nec verò continuò sequitur, si quid humanum dicitur scribiturue quod pietati, aut veritati fidei, sanctimonizque minimè aduersetur, rerum diuinarum quæ traduntur auctoritatem interire: quia illud ipsum non est Theologiæ quod dicitur humanitus, nec magis alienum est à Theologo humanitus loqui aut scribere, quàm alienum est ab homine versari in hac sapientia, quam Theologiam appellamus. Imò verò id magis conueniens videtur esse: nam vt natura homo est, sic natura agit quod est hominis proprietate naturæ: vt autem per gratiam Theologus est, non agit quod est Theologi, nisi singularitate gratiæ. Quin etiam visum est sapientiæ Dei testatum palàm hoc modo facere, humanas opiniones, iudicia, voluntates, quæ ad pietatem & charitatem pertinent, quamuis effectus earum arcana Dei voluntate sit aliter consequu-

sequuturus, à Deo probatas & sanctificatas esse. Et harum tamen exempla si nulla extarent, proculdubiò nonnullorum superstitiosorum hominum audacia, & multorum imprudentia iniquè de hoc genere scriptorum consiliorumque iudicaret. Nam, quis ex Catonum istorum numero non esset reprehensurus humanas illas & blandas salutationes, quas in fine epistolarum adtexuerunt Apostoli, aut illam Onesimi ad Philemonem commendationem, nisi Apostolos, & nominatim Paulum ita scripsisse cogitaret, Deumque auctoritate sua in Thesauro Ecclesiæ suæ humilia hæc deposuisse humanitatis argumenta? In eum igitur modum, humanitatis studio, non reuelationis particularis conscientia, se Paulus aduenturum Romanis, Corinthiis, & Thessalonicensibus promiserat, certa fiducia diuinæ gratiæ, quæ promissa hæc humana probat; etsi, ut præstentur minimè perficit: nam Deus solus promittit in certitudine veritatis; homo verò promittit in veritate mentis, permittens Deo rei totius certitudinem: Quemadmodum Iacobus in epistola monet, & Paulus nominatim exprimit ad Romanos scribens. Atque hæc causa est, cur Paulus promissiones Dei in Christo ab omni ista incertitudine vindicat studiosissimè; humanas verò à se & aliis factas demonstrat sua semper incertitudine coniunctas esse, quæ ad promissiones Dei nihil omnino attineat. Sic enim differit eo in loco, excusaturus factum, quòd spem fecisset aduentus sui, nec tamen aduenisset: Gloratio nostra hæc est, inquit, testimonium

Iacob. 4.

Rom. 15.

2. Corinth. 1.

nium conscientia nostræ, quòd cum simplicitate & sinceritate Dei, non cum sapientia carnali, sed cum gratia Dei versati sumus in mundo, potissimum autem apud vos. Deinde, itaque hac fiducia prius volui venire ad vos (nam velle se litteris docuerat) vt secundam gratiam haberetis: & per vos transire in Macedoniam, & rursum à Macedonia venire ad vos, & à vobis deduci in Iudæam. Hoc igitur quum deliberarem, numquid leuitate sum vsus? (nempe tum quum promitterem, inconsideratè promittens) aut num, quæ delibero (nimirum hoc ipso tempore, quo consilium aliud in eo) secundum carnem delibero, vt sit apud me etiam & non? id est summatim, an tum fui leuis, aut etiam nunc leuis sum in hoc tempore? responder: imò fidelis Deus mihi fidem facit sermonem nostrum apud vos non fuisse etiam & non; id est, me semper in sermonibus mihi constituisse. Quia verò duo sunt ab Apostolo sermonum genera, quæ legatus Dei, & quæ homo sine certo expressoque Dei mandato loquens humanitus; propterea de utroque distinctè subiicit. Primum enim de sermone ministeriali Apostolatus sui magnificè enunciat ista: nam Dei filius Iesus Christus, qui inter vos per nos prædicatus est, per me, & Siluanum, & Timotheum, non fuit etiam & non, sed fuit etiam in ipso. Hanc affirmationem probat vniuersali enunciato, dicens, quotquot enim sunt promissiones Dei, in ipso sunt etiam & in ipso Amen, ad gloriam Deo per nos tribuendam. Subiicitur confirmatio duplex: vna, qui

qui autem nos confirmat vobiscum in Christo, & qui vnxit nos, Deus est: Altera, qui etiam obsignauit nos, indiditque cordibus nostris arrhabonem spiritus. Postea ad alterum genus sermonum transiens, religiosa Dei appellatione se purgat, dicens. Ego verò testem Deum inuoco in animam meam, me nondum venisse Corinthum, vt vobis parcam: & quæ sequuntur eodem capite & secundi parte. Quæ cum ita sint, omnino statuimus Apostolos ita fuisse ministros cœlestis istius sapientiæ, vt eam perfectè Ecclesiæ Dei tradiderint; nec propterea impeditos fuisse, quin humanitus consilia eò spectantia, quamuis euentu alio, ex charitatis officio enunciarent scriberentque: nec tamen vitio illis verti posse, si non omnia sciuerint quæ scit Deus, aut simpliciter voluerint quæ non vult voluntate absoluta Deus: quia id scire & velle diuinitatis est; humanitatis, non amplius de eis scire aut voluntate definita velle, quàm prout ipsis à Deo per Spiritum eius fuerit reuelatum ad gloriam suam.

CAPVT XVIII.

Conclusio operis.

Ex his omnibus quæ antè dicta sunt, argumentum vniuersum istud concludimus quodam veluti corollario, in hunc modum.

Th
xxxix.

Itaque forma Theologia nostra in se quidem vna est, vt antè diximus: sed in nobis modò est multiplex, atque futura est, donec concurrentes in vnitatem fidei,

fidei, & cognitionis filij Dei, fiamus vir perfectus; eue-
hamurq; vna ad mensuram statura Ecclesia, quæ est
complementum Christi. His enim vocibus primùm
 naturam Theologiæ nostræ, deinde finem ex ver-
 bis Apostoli ipsius statuimus. Ad naturam enim
 quod attinet (prout antè fuit expositum) Theo-
 logiam nostram, quam gratiosè nobis reuelat
 Deus, ita se habere demonstramus, vt in se qui-
 dem Theologia, suo instrumento Sacræ scripturæ
 per Spiritû Dei perfectè comprehensa, formam
 vnâ essentialem habeat, totam perfectam, to-
 tam perfectè expositam, totamq; in se omni-
 busque suis partibus constantem, & immutabi-
 lem: sed in nobis, qui transformamur in dies à
 Domini Spiritu, nec formæ illius totius modum
 totum, nec eum perfectum, nec perfectè inesse
 aut inhabitare; sed tantùm partes illius, easque
 imperfectas, & imperfectè à nobis percipi; si-
 cut reuelationum suarum modum contemperat
 Deus modo tenuitatis nostræ, ad declarationem
 lucis admirabilis & laudem gratiæ gloriosæ suæ.
 Etsi autem eiusmodi est in præsentia communi-
 catio huius sapientiæ per gradus & incrementa
 prouehens: Non tamen est coniiciendum fieri
 vnquam posse vt ad fastigium illius conscen-
 damus, dum in hac mortali vita confidemus;
 neque putandum perfectionem huius sapientiæ
 ad nos peruenturam: sed potius ita cogitandum,
 quemadmodum toto curriculo istius vitæ mi-
 nuatur nostra infirmitas & inscientia suis pro-
 gressionibus; ita sapientiam hanc ex contrario
 suo ordine & gradu in nobis increfcere. Nec
 verò

verò aliter potest nobis contingere : nam cum Theologia hæc nostra , quæ quidem in nobis inesse potest, sit Theologiæ illius particula, quam in scripturis perfectè expressit Deus; illa verò Theologia in scripturis reuelata symbolum sit & ænigma illius , quam visione Dei coràm in cælo adepturi sumus: Certè fieri non potest quin toto miseræ huius vitæ curriculo , quo magis prouehimur , eò magis inscientiam & tenuitatem nostram sentiamus; nosque ipsos tædeat istius tenuitatis nostræ; vt vera humilitate , quæ primas adeoque singulas partes in Theologia obtinet, ad celsitatem illam cœlestium diuinarumque rerum assurgamus , & totam aciem mentis nostræ in eum finem defigamus studiosissimè. Est autem finis duplex nobis coniunctissimus (nam de fine summo nihil hîc dicturi sumus) quorum alterum in hoc seculo aliquo pacto attingimus , alterum in venturo perfectissimè assequemur. Finis in hac vita propositus est *vnitas fidei & cognitionis filij Dei*, ad quam vnitatem in communione sanctorum concurrere omnes necesse est, omnesque neruos, quàm maximè possumus , ad capiendum fructum illius contendere. Fides ea est quaprehendimus Christum voluntate & studio religiosissimo , & per quam motu vniuerso ad ipsum ferimur: Cognitio est, qua Christus seipsum nobis cernendum exhibet, & intùs habitat in mentibus nostris. Horum donorum vnitas inter nos omnes , quotquot Christiani sumus, finis est proximus & coniunctissimus , ad quem in hac vita collineandum est;

est; vt cognitione Christum sentiamus; fide ad Christum moueamur, feramur, rapiamurque motu sanctissimo, vt in nobis verum sit illud Christi dictum, vim fieri regno cœlorum, & violentos esse qui rapiunt ipsum. Ex hoc fine proximo, ad quem singulos nostrum attendere pietas in Deum iubet, alter ille finis communis omnium non potest in venturo seculo non existere virtute Dei: nempe quod *omnes vnâ vir perfectus* efficiamur in Christo Iesu: Cùm enim Christus sit caput nostrum, in quo per omnia oportet nos adulescere, & ex quo totum corpus congruenter coagmentatum per omnem commissuram suppeditationum ipsius, secundùm vim agentem pro mensura vniuscuiusque membri incrementum capit huic corpori conueniens, ad sui ipsius zdificationem in charitate: certè quod naturali corpori Deus per naturam præstari voluit, idem corpori huic mystico per gratiam admirabilem ipsius instituto, præstiturus est secundum ordinationem ipsius. Ac propterea tum hoc beneficium in Christo capite nostro nos assequuturos esse credendum est; tum verò toto huius vitæ mortalis tempore sic vtendum sancta Euangelij prædicatione, vt omnia ad hanc coagmentationem sanctorum, ad opus hoc ministerij, & ad zdificationem corporis Christi conferamus, donec euehamur vnâ ad iustam illam mensuram spiritualis staturæ, quam Deus Ecclesiæ suæ in Christo præparauit gloriosissimam. Huius enim respectu Ecclesia tota, quæ corpus est Christi, plenitudo vel complementum ipsius appellatur.

Matth. 11.

Ephes. 4.

Ephes. 1. & 4.

L

Atque

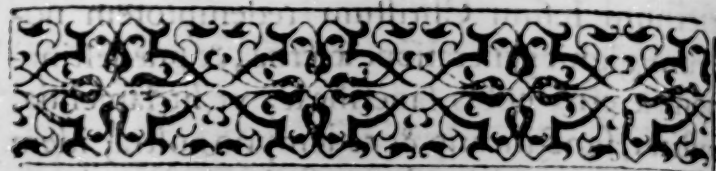
*Colof. 1.**Philip. 3.*

Atque hæc quidem gloria est amplissima, quam nobis verbo Theologiæ suæ reuelavit Deus, & virtute spiritus sui consummaturus est, quòd Christus ille æternus Dei filius, in quo Pater voluit habitare omnem plenitudinem Deitatis corporaliter, tantam nobiscum dignatus est communionem statuere, diuino beneficio suo, vt nos in ipso compleamur, qui est caput omnis imperij, atque potestatis; & vicissim ipse in nobis complementum suum obtineat in ea gloria quam æternum sibi, & nobis in se conseruaturus est. Quæ cum ita sint, sapientiam illam salutarem, quam Theologiam appellamus, maximi à nobis fieri necesse est, & insigne illud Apostoli exemplum nobis ante oculos indefinenter versari; vt dicamus cum eo omnes certa spiritus testificatione: Quæ mihi erant lucro, ea duxi damnum esse propter Christum. quin etiam certè duco omnia damnum esse propter eminentiam cognitionis Christi Iesu Domini mei; propter quæ omnibus istis rebus, quas mundus colit, meipsum multo; easque duco pro stercoribus, vt Christi lucrum faciam, & comperiar in eo non habens meam iustitiam quæ sit ex operibus, sed quæ per fidem Christi: Iustitiam, inquam, quæ ex Deo est in fide; vt cognoscam eum, & vim resurrectionis ipsius, & communionem perpeffionis ipsius, dum conformis fio ipsius morti; si quo modo peruenturus sim ad resurrectionem mortuorum, in quam Christus præiuit nobis ad iustificationem nostram. Deus ille optimus maximus, qui filium suum æternum

eternum Iesum Christum redemptorem no-
strum gignit generatione eterna, & prædestina-
tione eterna nobis sanctificat, vt sit sapientia,
iustitia, sanctificatio & redemptio nostra; idem
nos quoque spiritu donet sapientiæ, vt virtute
ipsius proficientes in thesauris salutaribus huius
cognitionis & sapientiæ augescamus in vnita-
tem fidei & agnitionis ipsius, donec efficiamur
vir perfectus ad iustam mensuram illius staturæ,
quæ amplissimum illud corpus ac gloriosissi-
mum decet in Christo Iesu capite & seruatore
nostro ad gloriam ipsius. Amen.

L 2

CLE

CLEMENS ALEXANDRINVS

Stromaton lib. 6.

ΟΥ ΤΙΝΩΣ ΚΑΙ ΕΚΑΣΤΟΥ ΑΙΡΕΣΙΝ ΑΓΩΓΗΝ
 ΦΑΝΕΡΟΝ, ΑΛΛ' ὅτι ὅτις ἐστὶ φιλοσοφία,
 ὁρθῶς σοφίαν τεχνικὴν ἢ ἐμπειρίαν παρέχου-
 σαι τῷ βίῳ. ἢ δὲ σοφίαν, ἐμπειρίαν
 γινώσκουσα, θείων τε καὶ ἀνθρώπων πραγμάτων
 κατάληψιν πᾶσι βεβαίαν εἶναι καὶ ἀμετάπλω-
 τον, συνειληφῆσαν τὰτε ὄντα καὶ τὰ παρωχ-
 κότα καὶ τὰ μέλλοντα. ὡς ἰδιόδεξατο ἡμᾶς διὰ
 τὴν παρουσίαν, διὰ τὴν θεωρητῶν ὁ κύ-
 ρει. καὶ ἔστιν ἀμετάπλωτος ὑπὸ λόγον
 ᾧ δαδοθεῖσα ταύτη καὶ παντὸς ἀληθείας
 ὑπάρχει βεβήκη, ὡς διὰ τὴν ἡγεῖται ἐγνωσμένη. καὶ
 ἡ μὲν, αἰώνιος, ἔστιν ἡ δὲ, χρόνως λυσιτελής. καὶ
 ἡ μὲν, μία καὶ ἡ αὐτή. αἱ δὲ, πολλαὶ καὶ ἀδιά-
 φοροι. καὶ ἡ μὲν, αἰὲς παιδικῆς πνεύσεως
 καὶ ἡ δὲ, μὴ παιδικῆς ὀρέξεως. καὶ ἡ μὲν,
 τέλει.

τίλει· ἡ δὲ ἐσθλὴς ταύτης ἐν τῇ σοφίᾳ
ἐπισυμεῖ ἡ φιλοσοφία τῇ ψυχῇ, καὶ τῇ ὀρθό-
πῳ τῷ λόγῳ, καὶ τῇ βίᾳ καθαρῶς,
ἀγαπητικῶς καὶ φιληρικῶς διατεθεῖσα πρὸς
τὴν σοφίαν, καὶ πάντα πράττουσα ἕνεκα τῆς
πυχῆς αὐτῆς. φιλόσοφοι δὲ λέγοντι, παρ' ἡμῶν
μὲν οἱ σοφίας ἐρωῶντες τὸ πάντων δημιουργοῦ
καὶ διδασκάλου, ταῖσι γνώσεως τῆς ἡμετέρας
διὰ παρ' ἑλλήσι δὲ, οἱ τὸ πρὸς ἀρετῆς λόγων
ἀπλημεθέοι.

ΠΑΥΛΟ ΡΟΙΣΤ. ΕΚ μαθήσεως ἡ γνώσις καὶ
ἡ ἐπιστήμη μαθήσεως δ' ἔστι, ζητεῖν ἀνάγκη
τὸν διδάσκαλον. Κλεάνθης μὲν γὰρ Ζεύονα ἐπι-
γράφει, καὶ Θεόφραστος Αἰριστέλην, Μητρό-
δωρὸς τὸν Επίκλεον, καὶ Πλάτων Σωκράτην.
ἀλλὰ καὶ ἐπὶ Πυθαγόραν ἔλθω, καὶ Φερε-
κιδίον, καὶ Θάλητα, καὶ τὸς πρῶτους σοφῆς,
Ἰσάμην τὸν τύπτον διδάσκαλον ζητῶν. Καὶ
Αἰγυπτίους εἰσῆς, καὶ Ἰνδοὺς, καὶ Ἄν Βαβυλω-
νίους, καὶ Ἄν τὸς Μάγους αὐτῶν, ὅς παύσομαι τὸ
τέτοιον διδάσκαλον ἀπαγγέλλω. Ἀνάγω δὲ σε καὶ

ὅπῃ τ' αὐτῷ γένηται αἰθρώπων, καὶ κείνῳ
 ἀρχομαι ζητεῖν, τίς ὁ διδάσκαλος; αἰθρώ-
 πων μὲν, εἰς εἰς ἐδέξατο καὶ μεμαθήκεσαν. ἀλλ'
 εἰς ἀγγέλων πρὸς εἰς καὶ ὡς μέλυσον οἱ ἀγ-
 γελοι, καθ' ὃ ἀγγελοι, ἔπος ἀκούσαν αἰθρω-
 ποι· εἰς ὡς ἡμῖν τὰ ὦτα, ἔπος ἐκείνοις ἡ
 γλῶττα· εἰς ἂν ὄργανά πρὸς δὲ φωνῆς ἀγγέ-
 λοις, χεῖλη λέγω, καὶ τὰ τέτοις ὡς ἀκείμματα,
 καὶ φάρυγξ, καὶ ἀρτηρία, καὶ σπλάγχνα, καὶ
 πνεῦμα, καὶ πηλασόμυλον αἶσα. πολλὰ γὰρ δεῖ.
 δεῖ τ' θεὸν ἐμφοῶν ἀπερσίτω ἀγίότητι, καὶ
 ἀρχαγγέλων αὐτῶν καχερισμὸν. ἡ δὲ δὲ
 καὶ τὰς ἀγγέλους μεμαθηκέσθαι παρελήφα-
 μὲν τ' ἀλήθειαν, καὶ τὰς ὅπῃ τέτων ἀρχι-
 τας γημητοὶ καὶ. λείπει τὸ πῶς ὑπεξανασάν-
 τας ἡμᾶς καὶ τ' τέτων διδάσκαλον ποιεῖν.
 ἐπεὶ δὲ ἐν μὲν τὸ ἀγγύνητον, ὁ παντοκράτωρ
 θεός· ἐν δὲ καὶ τὸ περὶ γημηθέν, δι' ἃ τὰ πα-
 τὴ ἐγγύετο, καὶ χωρὶς αὐτῶ ἐγγύετο εἰς ἐν (εἰς
 καὶ πρὸς ὅντι ἐστὶν ὁ θεός, ὃς ἀρχὴν τῶν ἀπάν-
 των ἐποίησεν, μέλυν τ' ἀποτόγονον ἦν ὁ
 Πῆξ· καὶ γράφει, σιωπῆς ἀκείως τὸ, ἐν ἀρχῇ
 ἐποίησεν

ἰποίησεν ὁ θεὸς τὸ ἐρεανὸν καὶ τὸ γλυῦ· σοφία δὲ
 εἶρη) πρὸς ἀπάντων τῶν θεωρητῶν)
 οὗτος ὅστις ὁ τὸ γρητῶν ἀπάντων διδάσκα-
 λος, ὁ σύμβουλος τῶν θεῶν, τὰ πάντα
 θεωρεῖνωκότος. ὁ δὲ, ἀνωθεν ἐκ πρώτης
 καταβολῆς κόσμου πολυβόπως καὶ πολυμα-
 ρῶς πεπαίδευκέ τε καὶ τελειοῖ. ὅθεν εἰκότως
 εἶρη), μὴ εἴπητε ἐπιτοῖς διδάσκαλον ἐπὶ τῇ
 γῆς.

L 4

Chryso-

Chrysoſtomus homil. 7. in epiſt. i.
ad Corinthios.

NON vidit oculus quæ præpara-
uit Deus. Minime. Quis enim
hominum futuram nouit Dei diſpenſa-
tionem? Numquid igitur neque auris au-
diuit, nec in cor hominis aſcendit? Et quo-
nam modo? Nam ſi id Prophetæ loquuti
ſunt, quomodo inquit, neque auris audiuit,
neque in cor hominis aſcendit? Certè non
aſcendit: quod enim ait, non aſcendit, non
de ſe ſolo, ſed de vniuerſa hominum na-
tura loquitur. Quid ergo? Prophetæ non
audierunt? Audierunt quidem: ſed non
erat auris hominum, Prophetarum auris:
non enim tamquam homines, ſed tam-
quam Prophetæ audierunt. Idcirco inquit,
dedit mihi aurem ad audiendum, quum
de acceſſione ſpiritus loqueretur. Ex quo
manifeſtum eſt, quòd prius quàm audi-
rent neque in cor hominis aſcendit: nam
poſt donationem ſpiritus, non erat cor ho-
minis,

minis, sed spirituale cor Prophetarum,
 quemadmodum & ipse inquit, sensum
 Christi habemus. Hoc autem dictum ita
 intelligendum est, ante acceptum Spiritum
 & secretorum Dei disciplinam, neque no-
 strum neque Prophetarum quisquam hac
 intellexit: qui enim potuit, quando neque
 Angeli hac nouerunt? Quid enim opus
 est, inquit, dicere de principibus huius se-
 culi, quando nemo hominum, nulla cele-
 stium virtutum hac nouit? Quenam illa?
 Quoniam per eam quæ stultitia prædica-
 tionis videtur esse, orbem terræ superabit,
 & gentes allicientur, & Dei ad homines
 erit reconciliatio, & tanta nobis adue-
 nient bona. Quomodo igitur cognouimus?
 inquit. Per spiritum. Hoc ipse iis ver-
 bis testatur, quum addit, Nobis autem
 reuelauit Deus per spiritum suum: non
 ergo per externam sapientiam, isti enim,
 tamquam seruæ cuidam inhonoræ, non
 permissum est ut admittatur intro, &
 sese domini ingerat mysteriis. Vides quan-

tum inter hanc & illam intersit sapien-
tiam? Quæ angeli non cognoverunt, ea nos
hæc docuit: externa autem contrà non so-
lùm nihil aperuit nobis, sed & occuluit,
& nobis impedimento fuit, & postquam
effectum est ut huic crederemus, tenebras
intulit, crucemque euacuavit. Non igitur
per hoc quod didicimus, aut quia cum An-
gelis didicimus, habitum fuisse nobis hono-
rem ostendit, sed quia docente spiritu san-
cto didicimus: cuius rei magnitudinem sig-
nificaturus asserit, quòd nisi spiritus, qui
omnia Dei arcana novit, id nobis reuelasset,
nullam sanè cognitionem fuisset habi-
turi: adeò cordi erat hoc negotium Domi-
no, ut in arcanis haberetur. Quamobrem
illo nobis opus fuit magistro, qui hæc aper-
tè intelligit. Spiritus enim omnia, inquit,
scrutatur etiam profunda Dei.

Ibi.

Ibidem paulo pòst.

OPORTET igitur humanam prius sapientiam eiicere. Quid? nonne hac calumnia est in externam sapientiam? Atqui opus Dei est. Et unde hoc constat? Non enim ipse eam fecit, sed tu inuenisti. Nam sapientiam hoc in loco curiosam appellat inquisitionem, & superfluam eloquentiam. Quòd si de humana prudentia diceret quispiam Paulum intelligere, sic etiam tuum crimen est. Tu enim ipsam calumniaris, quum malè vteris ad tuum damnum & oppugnationem Dei, quum res quas non habet, ab ea flagitas. Siquidem quoniam in ea gloriaris, & per eam contra Deum bellum geris, meritò Paulus eius reprehendit imbecillitatem. Nam est etiam robur corporis bonum: sed quum non opportunè eo vsus est Cain, eum imbecillem Deus & tremementem reddidit. Et vinum item bonum: sed quum immodicè eo vterentur Iudæi, omnino sacerdo-

cerdotibus Deus interdixit usu ipsius. Cum igitur & tu in Dei prauaricationem sapientia abusus sis, & maius quiddam quam vires sufficerent ab ea exegeris, idcirco ab humana spe te abducens Paulus ostendit eius imbecillitatem. Animalis enim est, qui omnia animæ cogitationibus tribuit, & nullo superno egere sese arbitratur auxilio: quod dementia est. Etenim eam largitus est Deus, ut discerent homines eamque ipsi acceptam ferrent, non ut sibi eam per seipsam sufficere arbitrarentur. Boni oculi sunt, & usus necessarij: sed quum sine lumine videre volunt, nihil eis species proficit, nihil propria vis; sed insuper nocumentum adfert. Itidem & anima si intueri res diuinas sine spiritu voluerit, ipsa sibi impedimentum efficitur.

Augu.

*Augustinus lib. 2. de libero**arbitrio, cap. 16.*

Væ qui derelinquunt te ducem, ô sapientia, & oberrant in vestigiis tuis: qui nutus tuos pro te amant, & obliuiscuntur quid innuas. O suauissima lux purgatæ mentis sapientia: non enim cessas innuere nobis, quæ & quanta sis: & nutus tui sunt omne creaturarum decus. Et artifex enim quodammodo innuit spectatori operis sui de ipsa operis pulchritudine, ne ibi totus hæreat, sed speciem corporis fabricati sic percurrat oculis, ut in eum qui fabricauit recurat affectu. Similes autem sunt qui ea quæ facis pro te amant, hominibus qui quum audiunt aliquem facundum sapientem, dum nimis suauitatem vocis eius & structuras syllabarum aptè locatarum auidè audiunt, amittunt sententiarum principatum, cuius illa verba tamquam signa sonuerunt. Væ qui se auertunt à lumine tuo, & obscuritati suæ dulciter inhærent. Tamquam enim dorsum ad te ponentes, in carnali opere velut in umbra sua defiguntur: & tamen etiam ibi quod eos delectat, adhuc

adhuc habent de circumfulgentia lucis
 tuæ. Sed umbra dum amatur, langu-
 diorem facit oculum animi, & inualidio-
 rem ad perferendum conspectum tuum.
 Propterea magis magisque homo tene-
 bratur, dum sectatur libentius quicquid
 infirmiores tolerabilius excipit, ex quo
 inceptit non posse videre quod summè est,
 & malum putare quicquid fallit impro-
 uidum, aut illicit indigum, aut captum
 excruciat: cum ea pro merito patitur
 auersionis suæ, & quicquid iustum est
 malum esse non possit.

F I N I S.

Pagina 32 sub medium, lege *diuinarum rerum*
diuina sapientia.

ris
ni-
o-
n.
ce-
id
uo
est,
ro-
u.
cur
est
mb
oq
uo
est
na
up
est
ad
na
na
ni
V
est
up
na
ni